

Akademie múzických umění v Praze

Divadelní fakulta

Katedra Teorie a kritiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Dramaturgické tendence původní české opery po
roce 1989**

Bc.A Veronika Drábková

Vedoucí práce: Hrdinová Radmila, PhDr.

Přidělovaný akademický titul: MgA.

Praha, prosinec 2023

**The Academy of Performing Arts in Prague
Theatre Faculty**

Departement Theory and criticism

MASTER'S THESIS

**Dramaturgical tendencies of the original Czech
opera after the year 1989**

Bc.A Veronika Drábková

Thesis supervisor: Hrdinová, Radmila, PhDr.

Academic title: MgA.

Prague, December 2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem magisterskou práci s názvem

Dramaturgické tendence původní české opery po roce 1989

vypracoval(a) samostatně pod odborným vedením vedoucího práce a s použitím pouze uvedené literatury a pramenů a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu. Souhlasím s tím, aby práce byla zveřejněna v souladu se zákonem a vnitřními předpisy AMU.

Praha, dne

.....
BcA. Veronika Drábková

Poděkování

Děkuji vedoucí práce, Radmile Hrdinové, za nesmírně laskavou lidskou i odbornou pomoc a trpělivost během psaní diplomové práce.

Děkuji všem oddělením Institutu umění – Divadelního ústavu za mimořádnou pomoc při psaní diplomové práce, zejména kolegovi Milanovi Černému.

Velmi bych chtěla poděkovat bývalé vedoucí katedry, Daniele Jobertové, a Radovanu Lipusovi za výraznou lidskou podporu, kterou mi prokazovali během celého studia.

Děkuji svému otci za obrovskou podporu během celého studia. Svým přátelům Klárce, Honzíkovi, Kačence a jejich dětem děkuji za vytvoření domácí, téměř rodinné pohody, která byla naprosto nezbytná především během dopisování magisterské práce.

Anotace

Magisterská práce mapuje problematiku původní české opery v období let 1989–2022. Slouží jako první vhled do velmi obsáhlého tématu, které představuje stávající podoba české sítě operních divadel a souborů a v nich uvedený repertoár. Téma lze zkoumat z mnoha úhlů. Tato magisterská práce je koncipovaná jako prvovýzkum zaměřený na základní dramaturgické tendence soudobé české operní tvorby vzniklé po roce 1989. Hlavní část textu se zaměřuje na repertoárovou analýzu jednotlivých českých operních scén zřizovaných státem s akcentem na pozici soudobé opery v jejich celkové dramaturgii. Zároveň magisterská práce popisuje vznik a základní dramaturgickou profilaci nezávislých souborů zaměřených na soudobou operu, jejichž existence je ve sledovaném období nová vzhledem k vývoji před rokem 1989.

Abstract

The master's thesis maps the issues of the original Czech opera in the period of years 1989–2022. It offers a first insight into a very comprehensive topic, which is represented by the current form of the Czech network of opera theaters and ensembles and the repertoire presented in them. The topic can be researched and understood from many angles. This master's thesis is intended to be a primary research focused on basic dramaturgical tendencies of contemporary Czech opera production created after 1989. Main part of the text focuses on the repertoire analysis of individual Czech opera scenes established state with an accent on the position of contemporary opera in their overall dramaturgy. At the same time the master's thesis describes the creation and basic dramaturgical profiling of independent ensembles focused on contemporary opera, the existence of which is new in the observed period for development before 1989.

Seznam příloh

Příloha 1 – Původní česká opera uvedená v rozmezí let 1990–2022

Obsah

1. Úvod	1
2. Kritika pramenů a literatury, metodologie	3
3. Situace operních scén před rokem 1989	10
3. 1. Operní repertoár před rokem 1989	11
4. Soudobá opera na scénách českých divadel zřizovaných státem	13
4. 1. Soudobá opera na scénách ND Praha	14
4. 1. 1. Soudobá opera v Kolowratu	16
4. 1. 2. Bušení do železné opony	18
4. 1. 3. Soudobá česká opera na scénách ND Praha	20
4. 2. Soudobá opera ve Státní opeře Praha	25
4. 3. Soudobá opera na scénách ND Brno	31
4. 3. 1. Původní česká opera uvedená v ND Brno po roce 1990	34
4. 4. Soudobá opera v NDM	40
4. 4. 1. Současná opera v NDM za šéfa opery Lud'ka Golata	42
4. 4. 2. Soudobá opera a Operní studio NDM	45
4. 4. 3. Současná opera v NDM za ředitele Jiřího Nekvasila	49
4. 4. 4. Soudobá opera v New Opera Days Ostrava	51
4. 5. Soudobá opera ve Slezském divadle Opava	55
4. 6. Soudobá opera v Moravském divadle Olomouc	57
4. 7. Soudobá opera v Severočeském divadle opery a baletu	60
4. 8. Soudobá opera v Divadle F. X. Šaldy Liberec	62
4. 9. Soudobá opera v Jihočeském divadle v Českých Budějovicích	64
4. 10. Soudobá opera v Divadle J. K. Tyla Plzeň	67
5. Soudobá opera mimo státem zřizovaná divadla	70
5. 1. Opera Furore a Opera Mozart	70
5. 2. Přínos Opery Furore pro další vývoj soudobé opery	77
5. 3. Nezávislé soubory zaměřené na hudebně-dramatické divadlo	80
5. 3. 1. Ensemble Damian Olomouc	81
5. 3. 2. Ensemble Opera Diversa	83
5. 3. 3. Hausopera Brno	84
5. 3. 4. Opera Povera Brno	85
5. 3. 5. RUN OPERUN Praha	86
5. 3. 6. Petr Váša a Ty Syčáci	87
5. 3. 7. Omnimusa Praha	88
5. 3. 8. In spe Praha / Netradiční operní studio Praha	89
5. 3. 9. Boca Loca Lab Praha	90

5. 3. 10. Inscenace uvedené v nezávislých prostorách a na činoherních scénách	91
6. Hlavní dramaturgické tendence soudobé české opery po roce 1989.....	92
7. Závěr	93
8. Zdroje a prameny.....	96
8. 1. Použitá literatura:	96
8. 2. Sekundární literatura:	98
8. 3. Články v periodikách:	100
8. 4. Programy inscenací:.....	106
8. 5. Tiskové zprávy, almanachy:	109
8. 6. Internetové zdroje:.....	114
8. 7. Rozhovory:	115
Příloha 1: Původní česká opera uvedená v rozmezí let 1990–2022	116

1. Úvod

S tématem původní české opery jsem se poprvé setkala při psaní bakalářské práce *Analýza inscenace Sternenhoch*. Operu *Sternenhoch* napsal Ivan Acher pro ND Praha v roce 2017. Stala se velmi divácky úspěšnou. Začala jsem zkoumat, kolik a v jakých podmínkách takových oper během posledních desetiletí vzniklo.

Po základních rešerších jsem zjistila, že terén původní české opery je velmi široké téma, na které lze nahlížet z mnoha úhlů pohledu, přičemž každý z nich ve spojení s původní operní českou tvorbou představuje téma na samostatnou práci.

Pro své zkoumání jsem si vymezila časový úsek počínající listopadem 1989 s očekáváním, že politická změna spojená se sametovou revolucí může znamenat i milník ve vývoji domácího operního života.

Jako jeden ze základních pohledů na původní operní tvorbu se nabízí analýza tvůrčích postupů zkoumaných děl, k níž mi ovšem schází potřebné muzikologické vědomosti. Velmi komplikovaný a různorodý hudební jazyk soudobé opery činí tento úkol mimořádně obtížný i pro muzikology. Proto jsem tento úhel pohledu na soudobou operu v práci zcela opomenula.

S muzikologickým hlediskem souvisí i pohled na generační spektrum skladatelů, kteří původní českou operu psali, doba, v níž jejich díla vznikala, a pozice, jakou zaujímá kompozice opery v jejich celkovém díle. Řada děl, jež byla uvedena až po listopadu 1989, vznikla už před tímto obdobím, ale nebyla uvedena z důvodu ideologického tlaku totalitní společnosti na autora nebo dílo samotné. Počet českých skladatelů jakožto autorů opery uvedené po roce 1989 přesáhl stovku, přičemž naprostá většina se stala autorem pouze jedné opery. Kontextem tvorby a profesního zaměření jednotlivých autorů oper jsem se v práci zabývala jen okrajově, jejich detailní portréty by znamenaly opět téma na samostatnou práci.

Jako jedno ze základních hledisek se nabízelo zkoumání produkčních modelů, kontextu vzniku a financování jednotlivých oper, stejně jako produkčních modelů festivalů a tradičních operních domů, které původní operu po roce 1989 uváděly. I když produkční hledisko zcela neopomím, zmiňuji z něj pouze základní a pro zvolené téma práce nezbytné informace.

Jako hlavní téma magisterského výzkumu jsem po zmapování šíře tématu a zvážení všech možných badatelských okruhů zvolila analýzu dramaturgie původní české opery po roce 1989. Moje práce tak zkoumá produkční změny operní sítě po roce 1989 v míře nezbytné pro zvolené hledisko, ale především popisuje pozici a témata původních českých oper ve státem zřizovaných divadlech i v nově vzniklých nezávislých souborech či soukromoprávních subjektech, pro jejichž existenci se ukázal být rok 1989 skutečně milníkem.

Magisterskou práci jsem proto koncipovala jako základní prvovýzkum toho, jaké operní tituly vznikly a byly uvedeny v letech 1990–2022 v prostředí státem zřizovaných scén a v kontextu nově etablované nezávislé sféry. Záměrně jsem z tohoto zkoumání vypustila dramaturgicky velmi specifické prostředí vysokých uměleckých škol a konzervatoří, na jejichž scénách se původní opera také uváděla. Prozkoumání tohoto terénu je opět tématem na samostatnou práci, která by doplnila obraz toho, co se odehrálo na profesionálních operních scénách.

Do výzkumu jsem zahrnula opery, které vznikly nebo byly upraveny pro uvedení po roce 1989, a to v české produkci nebo alespoň v koprodukcí. Jsou to díla, jejichž autor je Čech nebo má k českému kontextu silnou vazbu.

2. Kritika pramenů a literatury, metodologie

Po základních rešerších odborné literatury jsem zjistila, že dramaturgickým tendencím původní české operní tvorby od 90. let do současnosti se dosud nikdo komplexněji nevěnoval. Odůvodňuje to pravděpodobně kombinace dosud krátkého časového odstupu a širě tématu, které znesnadňují z jednotlivostí vyvodit obecnější teze.

Problematice dramaturgie soudobé opery se komplexně nevěnuje literatura ani v zahraničním kontextu. Snaha o zmapování této oblasti zůstává u slovníků zaměřených na přehled operních skladatelů a charakteristiku jejich hudebního jazyka na základě muzikologické analýzy stěžejních děl. Mimořádně cenný je v tomto ohledu *Oxfordský slovník opery*,¹ který neopomíjí ani žijící autory. Jedná se však především o přehledové soupisy, slovníková hesla, nikoliv o texty vysvětlující dramaturgické kontexty jednotlivých děl. Podobný koncept má *Opera Velká encyklopedie*², která kromě stručných monografií českých a zahraničních skladatelů obsahuje i libreta a názorné notové příklady. Nereflektuje však nejnovější operní vývoj. A to přesto, že pro české vydání byla část věnovaná domácí operní tvorbě autorsky dopracována.

Zahraniční odborná literatura zaměřená na současnou operu často sleduje sociologické fenomény v operní tvorbě, na operní tvorbu pohlíží jinou než právě dramaturgickou optikou. Například monografie *Blackness in opera*³ nahlíží na problematiku libret, inscenační praxi a herectví optikou rasové příslušnosti herců a prezentaci osob v libretech hudebně-dramatických děl.

Z cizojazyčné literatury jsem prostudovala obsáhlou studii zaměřenou na český operní kontext *Opera and ideology in Prague*⁴ 1900–1938, která obsahuje řadu dílčích inspirativních odboček pro pochopení operního vývoje ve vymezeném období, jež ale přímo nesouvisejí s teatrologickým pohledem. Formovala mé dramaturgické přemýšlení o soudobé opeře, ale ve vztahu k tématu magisterské práce je zařaditelná pouze do sekundární literatury, protože se nevěnuje sledovanému období.

Z česky psané odborné literatury se k operní tvorbě vztahuje stále aktualizovaný soubor *Opera: průvodce operní tvorbou*,⁵ ve kterém jsou skladatelé řazení podle národností. V heslářích jsou skladatelé a tituly uspořádání zpravidla abecedně, nikoliv chronologicky. Kromě podrobných obsahů libret a skladatelských medailonů současných českých i zahraničních tvůrců obsahuje v úvodu i stať *Co je třeba vědět o opeře*. Ta je však velmi obecně edukativní,

¹ WARRACK, John Hamilton a Ewan WEST. *Oxfordský slovník opery*. Praha: Iris, 1998. ISBN 80-85893-14-2.

² REGLER-BELLINGER, Brigitte, Hans WINKING a Wolfgang SCHENCK. *Opera: velká encyklopedie*. Praha: Mladá fronta, 1996. ISBN 80-204-0541-0.

³ ANDRE, Naomi; BRYAN, Karen; SAYLOR, Erik (ed.). *Blackness in opera*. Urbana: University of Illinois Press, 2012. ISBN 978-0-252-03678-1.

⁴ LOCKE, Brain. *Opera and ideology in Prague*. Rochester: University of Rochester Press, 2006. ISBN 978-1-58046-228-0.

⁵ HOSTOMSKÁ, Anna. *Opera: průvodce operní tvorbou*. 11. vydání. Praha: NS Svoboda, 2018. Art (NS Svoboda). ISBN 978-80-205-0637-5.

určená spíše pro divadelní laiky a nereflektuje cíleně současnost z dramaturgického pohledu. Rovněž v ní chybí komplexnější a problematizující komentář k podobě současné české opery. Další publikace jako *Malá encyklopedie české opery*⁶ nebo *Dějiny opery*⁷ zasahují pouze do 90. let, tedy jen do části sledovaného období.

Při rešerších v česky psané literatuře jsem neobjevila žádný ucelený text, ze kterého by vyplývalo, kolik kvantitativně soudobá česká opera zabírá z celkového objemu operních inscenací sledovaného období. Cenný zdroj představují čtyři obsáhlé, dosud nevydané rukopisy Pavla Petráňka zaměřené na operní repertoár uvedený v Čechách v letech 1623–2003 – *Soupis operního repertoáru v Čechách 1623–2003: I. řazení podle autorů*,⁸ *Soupis operního repertoáru v Čechách 1623–2003: II. řazení podle názvů*,⁹ *Soupis operního repertoáru v Čechách 1623–2003: III. řazení podle data premiéry*¹⁰ a *Soupis operního repertoáru v Čechách 1623–2003: IV. řazení podle divadel*¹¹. Petráňkovy soupisy poskytují pouze skromnější sumář dat, protože postihují jen omezenou část sledovaného období.

Z výše uvedených důvodů bylo nutné magisterskou práci koncipovat jako primární výzkum. Základním metodologickým postupem je tak práce s údaji z archivních databází a rešeršemi zacílenými na vyhodnocení základních dramaturgických tendencí a kontextu uvádění původního repertoáru. Pracovala jsem především s databázemi Institutu umění – Divadelního ústavu, jež obsahují dílčí informace o českých operních inscenacích uvedených po roce 1945, shromažďují také recenze, které jsou v některých případech zdrojem pochopení dobového kontextu i konkrétních tvůrčích tendencí.

Při práci s databázemi Institutu umění – Divadelního ústavu jsem nejprve musela vytvořit vstupní filtry ohraničující výzkum a seznámit se s úplným operním repertoárem uvedeným v letech 1990–2022. Elektronická databáze Institutu umění – Divadelního ústavu umožňuje nastavit pro vyhledávání parametry, jako je datum uvedení premiéry, jméno skladatele nebo libretisty, jména inscenátorů a divadelní žánr. Souhrnná databáze však obsahuje informace z několika dílčích programů, které nejsou zcela kompatibilní. Musela jsem proto ručně projít téměř všechny záznamy pod štítkem „opera“ po roce 1989. Z důvodu absence literatury, jež by podrobně komentovala český operní repertoár předešlého období, jsem musela rešerše rozšířit na všechny operní inscenace od roku 1948. Pro získání přehledu o kontextu operní tvorby jsem prostudovala téměř 4500 záznamů o operních inscenacích z období let 1948–

⁶ JANOTA, Dalibor a Jan Pavel KUČERA. *Malá encyklopedie české opery*. Praha: Paseka, 1999. ISBN 80-7185-236-8.

⁷ TROJAN, Jan. *Dějiny opery: tvůrci předloh, libretisté, skladatelé a jejich díla*. Praha: Paseka, 2001. ISBN 80-7185-348-8.

⁸ PETRÁNEK, Pavel. *Soupis operního repertoáru v Čechách 1623–2003: I. řazení podle autorů* [rukopis]. Praha: 2004. 191 s. Dostupné v Knihovně Divadelního ústavu pod signaturou MB 3996/1.

⁹ PETRÁNEK, Pavel. *Soupis operního repertoáru v Čechách 1623–2003: II. řazení podle názvů* [rukopis]. Praha: 2004. 192 s. Dostupné v Knihovně Divadelního ústavu pod signaturou MB 3996/2.

¹⁰ PETRÁNEK, Pavel. *Soupis operního repertoáru v Čechách 1623–2003: III. řazení podle data premiéry* [rukopis]. Praha: 2004. 191 s. Dostupné v Knihovně Divadelního ústavu pod signaturou MB 3996/3.

¹¹ PETRÁNEK, Pavel. *Soupis operního repertoáru v Čechách 1623–2003: IV. řazení podle divadel* [rukopis]. Praha: 2004. 181 s. Dostupné v Knihovně Divadelního ústavu pod signaturou MB 3996/4.

2022. Údaje o jednotlivých inscenacích (především před rokem 2000) jsou neúplné, ale zpravidla obsahují nejdůležitější údaj pro výzkum – jméno skladatele, operní titul, místo a datum (nebo alespoň rok) uvedení.

Na základě práce s databází Divadelního ústavu – Institutu umění po úplném prověření záznamů bylo možné kvantifikovat, že od 1. 1. 1990 do 31. 12. 2022 bylo uvedeno 1810 operních titulů ze světové i české tvorby.¹² Během výzkumu jsem zjistila, že některé údaje o inscenacích v databázi chybí. Jedná se o tři opery. I kvůli tomu jsem se rozhodla vytvořit jako přílohu magisterské práce kompletní soupis operních inscenací, aby mohla být databáze o některé chybějící záznamy doplněna. Zároveň jsem vymezila jako oblast výzkumu operní díla uvedená po roce 1989 od českých žijících skladatelů, které měly premiéru na některé ze státem zřizované operní scény nebo takové opery vznikly jako inscenace v oblasti nezávislého divadla.

Z databáze jsem na základě podrobných rešerší, které se týkaly data narození skladatelů a let, kdy opera vznikala, vyseletovala ty, jež odpovídají filtru „původní česká opera napsaná po roce 1989“. Zjistila jsem, že z celkového počtu 1810 inscenací přibližně desetina spadá do oblasti výzkumu. Vytvořila jsem soupis všech těchto inscenací a data o nich jsem shromáždila do nové databáze. Do tabulky v Excelu jsem se kvůli pochopení dramaturgického kontextu u každé inscenace snažila kromě titulu, jména skladatele, libretisty, režiséra, dirigenta, souboru a scény dohledat i rok napsání opery, datum premiéry a derniéry jednotlivých inscenací, počet repríz, návštěvnost a objednatele opery. Pokud jsem je dohledala, ke každé opeře jsem doplnila poznámku, při jaké příležitosti a kterého roku opera vznikla. Ne u všech jsou ale údaje úplné. Obecně bylo složitější dohledat kompletní údaje u inscenací z 90. let, především chyběly údaje o návštěvnosti dostupné z databází Institutu umění – Divadelního ústavu. Chybějící údaje se v případě některých inscenací podařilo dohledat v archivech jednotlivých divadel, například v případě oper uvedených v Moravském divadle Olomouc. V případě oper uvedených v produkci nezávislých souborů ale data chybí úplně.

Do výzkumu jsem zahrnula i některé opery napsané před rokem 1989, které byly uvedené až po sametové revoluci z důvodu předlistopadových ideologických totalitních omezení. Objevily se na repertoáru až po listopadu 1989, a to především státem zřizovaných divadel. Do výzkumu jsem zařadila i opery, u kterých jsem nedohledala informace o roku sepsání, ale skladatel žil i po roce 1989.

Data jsem vyhodnotila metodou kvantitativního výzkumu. Sledovala jsem především četnost výskytu jmen skladatelů, divadel a souborů, scén a roku vzniku inscenace.

¹² Kvůli problematickému zařazení některých inscenací by měl být počet všech uvedených oper o několik desítek vyšší. Vycházím z jediné dostupné databáze, která nutně vykazuje statistickou odchylku a předpokládá mírnou chybovost.

Zjistila jsem, že původní kompozice vznikaly v letech 1989–2022 jak ve státem zřizovaných divadlech, tak zejména v produkci po roce 1989 nově vzniklých nezávislých subjektů zacílených na hudební divadlo. Získala jsem tak přehled o podobě operní sítě v letech 1990–2022. Jelikož tyto soubory znamenaly dosud neprozkoumaný terén operní sítě, rozhodla jsem se data z vytvořené databáze řadit chronologicky a sledovat, zda a které soubory se věnovaly uvádění původní opery systematicky.

V této fázi výzkumu jsem považovala za nezbytné seznámit se se základními produkčními modely, které určují podobu operní sítě. Z toho vyplynulo hlavní rozdělení magisterské práce na soudobou českou operu vzniklou v prostředí nezávislých souborů a na linii státem zřizovaných divadel.

Pro pochopení polistopadového kulturního kontextu jsem prostudovala publikace Bohumila Nekolného *Divadlo a společnost kolem roku 1989*¹³ a *Česká kultura v roce 2000*.¹⁴, které se zabývají proměnami divadelního provozu i dramaturgie po roce 1989. K původní opeře a hudební produkci se Nekolný vyjadřuje pouze částečně ve studii *Soukromé a veřejné v operním divadle aneb také o operní reformě*.¹⁵ Z jeho studií jsem pochopila, že politická změna daná rokem 1989 umožnila vzniknout nesubvencovaným a soukromým subjektům, v nichž se tvořila původní česká opera. Za nezbytný mezikrok jsem považovala nutnost vyřešeršovat u každého takového souboru okolnosti vzniku souboru a sledovat tvorbu vůdčích osobností, která se neomezovala pouze na nezávislou scénu, ale v případě všech významných tvůrců podílejících se na vzniku původní opery přesahovala i do provozu státem zřizovaných divadel.

Z analýzy vytvořené databáze jsem odvodila, že prvním polistopadovým souborem specializovaným na operu mimo stálá divadla byla Opera Furore, jejíž činnost je podrobně popsána v publikacích *OPERA Furore & OPERA MOZART*¹⁶ nebo *Daniel Dvořák & Jiří Nekvasil a jejich divadlo*.¹⁷ Jejich inscenace byly četně recenzovány, takže bylo možné zařadit na úvod části zabývající se nezávislými subjekty kapitolu zacílenou na dramaturgické směřování souboru a od ní odvodit proměnu dramaturgického směřování, které započala. Definovala jsem si hypotézu, že Opera Furore a její dramaturgický úspěch ovlivnil vznik řady nezávislých operních souborů a do jisté míry ovlivnil i dramaturgii státem zřizovaných operních domů. Na základě profesního směřování vůdčí osobnosti souborů, například Tomáše Hanzlíka jakožto vůdčí osobnosti Ensemble Damian Olomouc, jsem zjistila, že v případě některých z nich existuje velmi úzká spolupráce mezi nezávislými soubory a státem zřizovanými divadly,

¹³ NEKOLNÝ, Bohumil. *Divadlo a společnost kolem roku 1989*. Praha: Nakladatelství Akademie múzických umění v Praze, 2020. ISBN 978-80-7331-537-5.

¹⁴ NEKOLNÝ, Bohumil. *Česká kultura v roce 2000*. Brno: Barrister & Principal, 2000. ISBN 80-85947-66-8.

¹⁵ POLEDNÁK, Ivan. *Proměny hudby v měnícím se světě*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. str. 164–156. ISBN 978-80-244-1809-4.

¹⁶ DVOŘÁK, Jan, ed. *OPERA Furore & OPERA MOZART*. Praha: Pražská scéna, 1994. 76 s. ISBN 80-901671-2-8.

¹⁷ ČERNÝ, Milan; PETRÁNEK Pavel. *Daniel Dvořák & Jiří Nekvasil a jejich divadlo*. Praha: Národní divadlo v Praze, 2004. ISBN 80-7258-172-4.

kteřou jsem v magisterské práci sledovala i v případě některých dalších tvůrců spojených s nezávislou scénou.

Na základě těchto poznatků jsem se rozhodla věnovat hlavní část magisterské práce analýze repertoárového směřování nezávislých souborů zaměřených na původní českou operu a na analýzu repertoáru státem zřizovaných českých operních scén s akcentem na novou operní tvorbu.

K pochopení hudebně-dramatické tvorby je dostupná řada publikací sledující divadelní praxi před rokem 1989 především z muzikologického pohledu, která obsahuje jen okrajové komentáře k dramaturgii současné opery. Například *Úvod do hudební dramaturgie opery*¹⁸ z roku 1988 jsem použila jako zdroj mapující současnou operní dramaturgii s tou výhradou, že chápe hudebně-dramatické divadlo pouze jako to provozované v tradičních operních domech. Proto jsem hledala co nejnovější literaturu.

Prostudovala jsem magisterskou práci Jana Bubáka *Nastudování operní inscenace z pohledu dirigenta od pověření po premiéru*.¹⁹ Vyplývala z ní především neoddělitelnost provozního a dramaturgického uvažování. Bubák v práci popisuje, jak sestavuje repertoár s ohledem na rozpočet divadla a jeho složité vícezdrojové financování, s ohledem na abonenty i s úmyslem oslovit co nejvíce nových diváků. Bubák připomíná důležitost statusu a statutu státem zřizovaného divadla při sestavování několikaletého dramaturgického plánu, velikost hracího prostoru s ohledem na jeho podobu i akustické vlastnosti a v neposlední řadě i výchovnou funkci divadla, která si klade za cíl seznamovat diváky s významnými operními díly.²⁰ V případě divadel se stálým souborem s výjimkou nezávislých Bubák apeluje na propojení dramaturgického uvažování se stálými členy souboru. Pozici nové operní tvorby definoval jako „operu psanou na zakázku“, která v provozu operních vícesouborových divadel zaujímá minoritní, ale nezanedbatelnou pozici.²¹ Pro repertoárovou analýzu jsem stanovila hypotézu, že ačkoliv je soudobá opera okrajovou záležitostí z hlediska návštěvnosti i finanční lukrativnosti, může mít podstatný smysl pro směřování dané scény i pro rozvoj operního umění.

Zaměřila jsem se proto na studium dílčích dramaturgických plánů státem zřizovaných divadel, která uvádí přednostně díla české i světové klasiky, ale výjimečně se v nich objevují i nově napsané opery. K dramaturgii jednotlivých scén existuje několik repertoárových analýz – například diplomová práce Marty Novákové *Vliv operní dramaturgie NDM na návštěvnost*

¹⁸ TROJAN, Jan. *Úvod do hudební dramaturgie opery*. Praha: SPN, 1988.

¹⁹ BUBÁK, Jan. *Nastudování operní inscenace z pohledu dirigenta od pověření po premiéru* [online]. Praha, 2013 [cit. 2023-02-14]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/hbikzgf/>. Diplomová práce. Akademie múzických umění v Praze, Hudební a taneční fakulta. Vedoucí práce Leoš SVÁROVSKÝ.

²⁰ *Tamtéž*, s. 3.

²¹ *Tamtéž*, s. 4.

divadla v posledním dvacetiletí.²² Jiný vhléd poskytují texty, které komentují hudební dramaturgii festivalů, hudebních akcí a divadel (například magisterská práce Rudolfa Medňanského *Dramaturgie hudebního divadla pro dětského diváka ve vybraných divadlech Moravy a Slezska v letech 1989–2014*²³, magisterská práce Simony Koželuhové *Analýza kulturního prostředí města Ostravy s přihlédnutím k hudební scéně*²⁴ nebo magisterská práce Natálie Švecové *Vývojové premény dramaturgie Mezinárodního hudebního festivalu Brno s přihlédnutím na Moravský podzim*²⁵. Byly napsány i komentáře k dílčím inscenacím původní české opery – například bakalářská práce Kateřiny Zikmundové *K problematice námětu oper po roce 1989. Analýza děl Toufar a Zítřka se bude...*²⁶. Jedinečným textem je magisterská práce Evy Balcárkové *Bušení do železné opony*²⁷, která sumarizuje přínos původní operní tvorby na repertoáru ND Praha.

Slabinou zmíněných absolventských prací však je, že původní českou operu do kontextu repertoáru jednotlivých operních scén systematicky nezasazují²⁸ a v některých diplomových pracích dokonce zmínky o něm úplně chybí. Opomíjení tohoto kontextu a nedostatečný teatrologický přístup ubírá některým absolventským pracím na relevantnosti pro definovaný prvovýzkum. Práce se často věnují sledování zcela jiných hledisek. Například Kateřina Zikmundová při analýze inscenace srovnává herecký výkon Soni Červené s její životní zkušeností.²⁹

Přehlížení původní české operní tvorby v celkové dramaturgii státem zřizovaných operních divadlech a omyly v bakalářských a magisterských pracích podporují nutnost podrobně zmapovat původní operní tvorbu a pojmenovat kontexty jejího vzniku. Vhodnějším materiálem pro stanovené téma se ukázaly být recenze publikované ve specializovaných periodikách (v *Divadelních novinách*, *Hudebních rozhledech*) nebo příspěvky publikované na platformě

²² NOVÁKOVÁ, Marta. *Vliv operní dramaturgie NDM na návštěvnost divadla v posledním dvacetiletí* Brno, 2013 Diplomová práce (Mgr.). Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Veronika Valentová, Ph.D.

²³ MEDŇANSKÝ, Rudolf. *Dramaturgie hudebního divadla pro dětského diváka ve vybraných divadlech Moravy a Slezska v letech 1989–2014* [online]. Ostrava, 2016 [cit. 2023-02-15]. Diplomová práce. Ostravská univerzita, Fakulta umění. Vedoucí práce MgA. Zlatica Berkyová, Ph.D.

²⁴ KOŽELUHOVÁ, Simona. *Analýza kulturního prostředí města Ostravy s přihlédnutím k hudební scéně* Brno, 2021. Diplomová práce (Mgr.). Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Jan Špaček.

²⁵ ŠVECOVÁ, Natálie. *Vývojové premény dramaturgie Mezinárodního hudebního festivalu Brno s přihlédnutím na Moravský podzim* [online]. Brno, 2013 [cit. 2023-02-11]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/0vw0g8/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce PhDr. Martin Flašar, Ph.D.

²⁶ ZIKMUNDOVÁ, Kateřina. *K problematice námětu oper po roce 1989. Analýza děl Toufar a Zítřka se bude...* Brno, 2021. Bakalářská práce (Bc.). Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce doc. PhDr. Jiří Zahradka, Ph.D.

²⁷ BALCÁRKOVÁ, Eva. *Bušení do železné opony*. Olomouc, 2017 Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta. Vedoucí práce MgA. Marek Keprt, Ph.D.

²⁸ Nováková repertoár NDM komentuje bez rozlišení na tituly tradiční a původní operní tvorbu. V práci sice několikrát zmiňuje inscenace skladatele Pavla Helebranda, ale v repertoárové analýze se vůbec nevztahuje k pozici jeho inscenací v dramaturgii NDM.

²⁹ V případě pokusů studentky muzikologie Kateřiny Zikmundové o reflexi původní opery z divadelně-kritického hlediska je problematická tendence zaměřovat herecký profil Soni Červené se skutečným osudem Milady Horákové nebo že přejímá dogmatické tvrzení, že *Toufar* je striktně dokumentární opera, která nepřipouští tvůrčí interpretaci historiografických údajů. Zikmundová rovněž opomíjí jakýkoliv sociologicko-historický vývoj opery jako divadelního druhu a častokrát není jasné, zda uvažuje o opeře v divadelním, nebo muzikologickém kontextu, pravidelně přechází bez vysledovatelné logiky mezi oběma pohledy.

Opera plus. Autoři komentují kromě konkrétní opery častokrát i širší kontexty původní české opery.

Vzhledem k nedostatku literatury potřebné k dramaturgické analýze, jež by se vznikem původní opery po roce 1989 zabývala komplexněji, bylo nutno pracovat i metodami prvovýzkumu. Jako další zdroje jsem proto využila almanachy, programy, tiskové zprávy a již zmíněné recenze inscenací státem zřizovaných divadel i nezávislých souborů, ze kterých jsem čerpala jinde nezveřejněné údaje o vzniku a uvedení konkrétního díla. Na základě informací o konkrétních inscenacích (např. počet repríz a návštěvnost) jsem odvozovala širší kontext uvádění původní české opery na konkrétní scéně v celkovém kontextu domácí operní scény.

V dramaturgicky koncipovaných kapitolách uplatňuji všechny získané informace. Na základě dramaturgie operních scén zřizovaných státem i nezávislých popisuji základní tematické tendence původní české operní tvorby v letech 1989–2022, a to v obecné rovině i v případě jednotlivých státem zřizovaných scén a souborů.

3. Situace operních scén před rokem 1989

Vztah umění a společnosti poznamenaly během 20. století výrazné technologické a politické proměny, jež se do každé umělecké oblasti promítly jiným způsobem. Během 1. poloviny 20. století začala pro operu jako pro umělecké a sociologické médium v jejím vývoji jedinečná etapa. Rozpoutala se debata o samotné podobě opery mezi tvůrci a kritiky, která stále probíhá. Velmi zjednodušeně se dá říci, že opera prošla obdobně podstatnou proměnou, jakou znamenala 1. a 2. divadelní reforma pro interpretační drama, činoherní divadlo a herectví. Z mimouměleckých aspektů byl pro operu nejzásadnější celosvětový rozmach střední a měšťanské třídy, což diferencovalo složení diváků a jejich očekávání. Proměnilo se dramaturgické uvažování, pro koho a o čem operu hrát. Už neměla být jen zábavou pro vzdělané obyvatele města, ale stala se dostupnější pro širší publikum.

Není možné se v plné šíři věnovat podrobně problematice vývoje, jakým opera během 20. století do současnosti prošla. Jeho dynamičnost může demonstrovat několik textů operních praktiků z přelomu 60. a 70. let (Rolf Urs Ringger: *Operní problémy – dnes*³⁰, Pierre Boulez: *Vyhod'te operní budovy do povětří!*³¹ nebo Matthias Mumsen: *Nikde už není místo pro Verdiho?*³²). Z těchto manifestačních a velmi osobně laděných komentářů vyplývá, že podstatnou proměnou prošly všechny aspekty opery, co do hudebního jazyka, libreta, hracího prostoru, režie, herectví, ale i vztahu společnosti k hudebně-dramatickému divadlu. Přičemž tento vývoj vždy souvisel s konkrétními osobnostmi a uměleckým programem konkrétního operního domu.

Pro českou polistopadovou operní dramaturgii je důležité si uvědomit, že vyvázání opery z prostoru klasických operních domů není jevem, který se zrodil až po roce 1989, ale ve světovém kontextu je dávno známou a diskutovanou i realizovanou skutečností. Tvorba původní opery se v každém období snažila hledat aktuální témata, stejně tak však čerpala látku i z minulosti. Paralelně vedle sebe existovaly tituly tradičního repertoáru a původní operní tvorba, jejichž vztah a okolnosti vzniku konkrétních děl určovaly dramaturgické směřování scény nebo souboru.

³⁰ RINGGER, Urs, Rolf. *Operní problémy – dnes*. in HERRMANOVÁ, Eva (ed.). *Problémy soudobé opery*. Praha: Divadelní ústav, 1972.

³¹ BOULEZ, Pierre. *Vyhod'te operní budovy do povětří!* in HERRMANOVÁ, Eva, ed. *Problémy soudobé opery*. Praha: Divadelní ústav, 1972.

³² MUMSEN, Matthias. *Nikde už není místo pro Verdiho*. in HERRMANOVÁ, Eva, ed. *Problémy soudobé opery*. Praha: Divadelní ústav, 1972. s. 31.

3. 1. Operní repertoár před rokem 1989

Síť operních divadel mezi lety 1948–1989 určoval divadelní zákon, který znemožňoval jakékoliv soukromé, státem neschválené nebo neřízené divadelní podnikání. Opera však mezi ostatními divadelními druhy a uměleckými odvětvími podléhala mocensko-byrokratickým tlakům nejméně a udržela si relativní tvůrčí nezávislost. Zasloužil se o to charakter operní produkce postavené na univerzálním, ideologicky mnohem hůře manipulovaném jazyce.³³

Mezi lety 1948–1989 mělo premiéru více než 2 300 operních inscenací.³⁴ Repertoár tvořily z velké části tituly světové klasiky. Z italské a veristické opery se hrály především opery Giacoma Pucciniho, Giuseppe Verdiho, Gaetana Donizettiho, Gioacchina Rossiniho z německé romantické a neoromantické tvorby, Carla Marii von Webera, Ludwiga van Beethovena, Gustava Alberta Lortzinga i Richarda Wagnera. Z polských romantických titulů se na repertoáru objevovaly tituly Stanislava Moniuszka, z ruských romantiků se staly divácky úspěšné opery skladatelů Petra Iljiče Čajkovského, Modesta Petroviče Musorgského, Nikolaje Rimského-Korsakova, z francouzských romantiků díla Charlese Gounoda, Ambroisa Ch. L. Thomase nebo Georga Bizeta.

Ze světového repertoáru 1. poloviny 20. století se hojněji uváděla díla ruského skladatele Sergeje Prokofjeva nebo německého pozdního romantika Richarda Strausse. Ruský, respektive sovětský politický vliv se promítl do dramaturgie tlakem na uvádění oper Iosifa Naumoviče Kovnera, Dmitrije Kabalevského, Jurije Alexandroviče Šaporina, Andreje Petrova nebo Vladimíra Vlasova.

Soudobý zahraniční repertoár období let 1948–1989 znamenal pestrost co do počtu skladatelů z různých zemí, které do té doby nebyly pevně spojené s českou operou, mezi nimi byli ukrajinští skladatelé Julij Mejtus a Antonio Spadavekkia, Maďar Sándor Gergely, Polák Mečislav Vajnberg, Němec Siegfried Matthus nebo Gruzínek Otar Vasiljevič Taktakišvili. Tvorba těchto skladatelů se pojí s totalitní dramaturgií, po roce 1989 už se neobjevila na repertoáru žádné české operní scény ani souboru.

Z českého repertoáru základ tvořily mezi lety 1948–1989 autoři 19. století spojení s pozdní fází českého národního obrození – Bedřich Smetana, Antonín Dvořák, Josef Bohuslav Foerster nebo Zdeněk Fibich. Z hudby 20. století se stali hojně inscenovanými autory Leoš Janáček či Bohuslav Martinů.

V kontextu soudobého repertoáru co do počtu uvedených skladatelů a oper nad zahraničním převládala domácí tvorba. Mezi často uváděné skladatele patřil Miroslav Krejčí, Iša Krejčí,

³³ JUST, Vladimír a KNOPP, František. *Divadlo v totalitním systému: příběh českého divadla (1945–1989) nejen v datech a souvislostech*. Praha: Academia, 2010. ISBN 978-80-200-1720-8. s. 131–132.

³⁴ Statistika čerpá z databáze Institutu umění – Divadelního ústavu.

Eugen Suchoň, Zbyněk Vostřák, Jarmil Burghauser, Zdeněk Blažek, Pavel Bořkovec Jiří Pauer, Miroslav Raichl, E. F. Burian, Václav Trojan, Ludvík Poděšť, Ivan Jirko, Josef Berg nebo Evžen Zámečník. V celkové dramaturgické bilanci let 1948–1989 byla uvedena alespoň jedna opera od více než čtyřiceti českých skladatelů. Speciální dramaturgickou položku představovali kromě českých autorů i relativně často uvádění slovenští skladatelé Eugen Suchoň a Ján Cikker.

Z pohledu uvádění soudobé české opery představovalo důležitou platformu kromě profesionálních scén i prostředí školních divadel dvou uměleckých akademií, především Operní studio AMU a Komorní opera Miloše Wasserbauera na JAMU. Dramaturgické směřování těchto scén a jejich přínos pro operní vývoj po roce 1989 by si zasloužily samostatnou práci.

S blížící se politickou změnou určenou rokem 1989 představuje milník v operním vývoji tvorba Opery Furore, která zásadním způsobem ovlivnila změnu operní dramaturgie po roce 1989.

4. Soudobá opera na scénách českých divadel zřizovaných státem

Síť státem zřizovaných operních scén je v českém kontextu poměrně hustá a tvoří ji dohromady deset scén v devíti městech – v Opavě, Ostravě, Olomouci, Brně, Českých Budějovicích, Plzni, Liberci, Ústí nad Labem a dvě v Praze. Tato síť kopíruje rozvržení již z předválečného období. Většinu stávajících operních domů postavili původně Němci.

Fungování a změny v dramaturgii státem zřizovaných operních domů ovlivnila celková restrukturalizace divadelní sítě daná politickými změnami po listopadu 1989, která způsobila, že další vývoj byl v případě každé ze scén odlišný. Dramaturgie zaměřená na uvádění soudobých titulů do značné míry souvisela s koncepcemi uměleckých šéfů, kteří se během sledovaného období ve vedení operních souborů střídali, s sebou přinášeli i osobitý pohled na dramaturgii soudobé opery. S nimi přicházely i další výrazné osobnosti soudobé opery, které se podílely na jednotlivých inscenacích. Z toho vyplývá i specifické zaměření některých scén v konkrétním období, jemuž jsou věnovány jednotlivé podkapitoly.

Dramaturgii operních scén značně ovlivnily i způsob financování a forma organizace divadel. Kvůli vyššímu finančnímu riziku, které se pojí s uváděním soudobé opery s akcentem na českou tvorbu, se na tuto dramaturgickou linii zaměřovala především národní divadla a díky specifické pozici v síti operních divadel i Státní opera Praha. Z toho důvodu práce sleduje u každé ze scén způsob financování a vnitřní organizaci, počet operních premiér, jejich celkovou návštěvnost, v případě soudobé opery na repertoáru počet uvedení a návštěvnost konkrétních titulů. Sleduje též složení inscenačních týmů a v případě osobností, které se o novou českou operu zasloužily nejvíce, i jejich profesní cestu napříč státem zřizovanými divadly a nezávislou scénou. Právě neustálé prolínání osou operních sfér se ukázalo být důležitou změnou oproti operní praxi před rokem 1989.

Kvůli jedinečným provozním i dramaturgickým podmínkám každé scény i ojedinělým okolnostem vzniku a uvedení jednotlivých titulů se budu věnovat dramaturgii každé ze scén zvlášť.

4. 1. Soudobá opera na scénách ND Praha

ND Praha je jediným divadlem, které zřizuje stát prostřednictvím Ministerstva kultury ČR. To mu poskytuje ze všech českých divadel nejlepší finanční situaci a tím i zároveň nejlepší podmínky k uvádění současné opery. Z organizačního hlediska funguje ND Praha jako čtyřsouborová scéna. Kromě činoherního, baletního a operního k ND patří světově unikátní Laterna magika.

ND Praha v rozmezí let 1990–2022 připravilo dvě stě čtyřicet šest operních inscenací. Každou sezónu uvádí obvykle pět až šest operních premiér, jejichž návštěvnost se pohybuje okolo sedmdesáti procent. V kontextu českých státem zřizovaných divadel je pro tituly klasické opery v ND Praha typická dlouhá doba uvádění. Některé jsou součástí repertoáru i déle než deset let – *Tosca*³⁵ figuruje na repertoáru už dvacet čtyři let, *Čert a Káča*³⁶ dvacet, *Bohéma*³⁷ patnáct.

Opera se na začátku 90. let hrála ve třech budovách – v historické budově Národního divadla, ve Stavovském divadle a ve Státní opeře, která se v roce 1992 od ND Praha oddělila a existovala do roku 2012 jako samostatná operní scéna pod názvem Státní opera Praha. Na Nové scéně se tehdy opera neuváděla. Změny v dramaturgii ovládané převážně diváckými tituly předeslal už první porevoluční šéf opery ND Praha Dalibor Jedlička (ve funkci 1989–1991). Stěžejní úlohu v proměně opery měli Eva Hermannová (ve funkci 1991–1995) a dramaturg Jan Dehner, kteří se společně snažili dát opeře ND novou, méně konzervativní podobu. Kromě otevírání opery nové dramaturgii chtěli poskytnout prostor novým inscenačním postupům.³⁸ K inscenování opery proto přizvali jako hosty i tvůrce nezatížené předchozí zkušeností s operou – např. činoherní režiséry Hanu Burešovou³⁹, Zdeňka Kaloče⁴⁰ a Ivana Rajmonta⁴¹, Petra Novotného⁴², dále také choreografa Pavla Šmoka⁴³, činoherního režiséra

³⁵ PUCCINI, Giacomo (skladatel); ILLICA, Luigi (libretista); GIACOSA, Giuseppe (libretista); SARDOU Victorien (libretista). *Tosca* [operní inscenace]. Režie Martin Otava. ND Praha: Národní divadlo. Premiéra: 7. 6. 1999.

³⁶ DVOŘÁK, Antonín (skladatel); WENIG, Adolf (libretista). *Čert a Káča* [operní inscenace]. Režie Marián Chudovský. ND Praha: Národní divadlo. Premiéra: 21. 9. 2003.

³⁷ PUCCINI, Giacomo (skladatel); ILLICA, Luigi (libretista); GIACOSA, Giuseppe (libretista). *La Bohème* [operní inscenace]. Režie Ondřej Havelka. Státní opera. Premiéra: 23. 10. 2008.

³⁸ *Česká divadla: encyklopedie divadelních souborů*. Praha: Divadelní ústav, 2000. ISBN 80-7008-107-4. s. 334.

³⁹ VERDI, Giuseppe (skladatel); PIAVE, Francesco, Maria (libretista). *Rigoletto* [operní inscenace]. Režie Hana Burešová, dirigent Oliver Dohnányi. ND Praha: Stavovské divadlo. Premiéra: 20. 12. 1995.

⁴⁰ VERDI, Giuseppe (skladatel); PIAVE, Francesco, Maria (libretista). *La forza del destino (Síla osudu)* [operní inscenace]. Režie Zdeněk Kaloč, dirigent Jan Štych st. ND Praha: Národní divadlo. Premiéra: 11. 10. 1992.

⁴¹ JANÁČEK, Leoš (skladatel a libretista). *Věc Makropulos* [operní inscenace]. Režie Ivan Rajmont, dirigent Bohumil Gregor. ND Praha: Národní divadlo. Premiéra: 21. 10. 1993.

⁴² SMETANA, Bedřich (skladatel); WENZIG, Josef. *Libuše* [operní inscenace]. Režie Petr Novotný, dirigent Oliver Dohnányi. ND Praha: Národní divadlo. Premiéra: 11. 5. 1995.

⁴³ SMETANA, Bedřich (skladatel); SABINA, Karel (libretista). *Prodaná nevěsta*. [operní inscenace]. Režie Pavel Šmok, dirigent Bohumil Gregor. ND Praha: Národní divadlo. Premiéra: 15. 12. 1992.

a kostýmního výtvarníka Petra Lébla⁴⁴ nebo filmového režiséra Juraje Herze⁴⁵. Jejich vstup do opery se odehrál většinou na repertoáru české nebo světové klasiky.

Současné české opeře se však ND otevíralo během 90. let velmi pomalu, repertoár se příliš nelišil od toho předlistopadového. Dramaturgie historické scény ND stavěla i nadále na osvědčených titulech světové a české opery, výjimku tvořilo pár inscenací světové opery 20. století⁴⁶, nicméně původní české opeře zůstávala i po roce 1989 uzavřená. Prvním projektem zařaditelným do dramaturgické linie původní tvorby se stal *Jeremias* Petra Ebena avizovaný jako „první církevní opera“⁴⁷ v Katedrále sv. Víta. Premiéra proběhla v rámci Mezinárodního festivalu Pražské jaro v roce 1997 na objednávku Českého rozhlasu. Součástí stálého repertoáru se *Jeremias* stal od roku 1999, kdy operu ND Praha uvedlo v obnovené premiéře⁴⁸ na scéně historické budovy ND Praha.

Důležitým milníkem v oživení operní dramaturgie ND Praha se stalo připojení půdního prostoru Kolowratského paláce k ND Praha jako studiové scény v roce 1991, pro který se vžil název Kolowrat. Nově přidružená scéna poskytovala prostor především pro realizaci činoherních inscenací. Teprve postupně se Kolowrat stal i scénou pro uvádění českých premiér zahraniční současné opery a dosud neuvedených českých kompozic vzniklých především ve 20. století. Poprvé zde byla opera uvedena v roce 1995.

⁴⁴ SMETANA, Bedřich (skladatel); SABINA, Karel (libretista). *Braniboři v Čechách*. [operní inscenace]. Režie Petr Lébl, dirigent Bohumil Gregor. ND Praha: Národní divadlo. Premiéra: 15. 11. 1997.

⁴⁵ STRAUSS, Richard (skladatel); HOFMANNSTHAL von, Hugo. *Růžový kavalír* [operní inscenace]. Režie Juraj Herz, dirigent Jiří Kout. ND Praha: Národní divadlo. Premiéra: 22. 11. 1996.

⁴⁶ Například *Dáma a lupiči* Ilji Hurníka nebo *Lady Macbeth Mcenského újezdu* od Dmitrije Šostakoviče.

⁴⁷ Převzato z programu k prvnímu uvedení opery v Katedrále sv. Víta.

⁴⁸ EBEN, Petr (skladatel a libretista). *Jeremias* [operní inscenace]. Režie Josef PRŮDEK, dirigent Bohumil KULÍNSKÝ ml. ND Praha: Národní divadlo. Obnovená premiéra: 26. 3. 1999.

4. 1. 1. Soudobá opera v Kolowratu

O soustavnější uvádění linie současné opery v Kolowratu se významně zasloužil dlouholetý dirigent ND Praha Přemysl Charvát, který stál za většinou hudebních nastudování. Komorní charakter scény byl vhodný pro koncertní nebo poloscénická nastudování. Často se v Kolowratu uváděly dvě jednoaktové opery v jednom večeru, některé pouze částečně scénicky řešené. Jako první se uskutečnily české premiéry dvou děl – melodram pro recitátora a klavír *Píseň o lásce a smrti korneta Kryštofa Rilka*⁴⁹ a opera *Císař Atlantidy*⁵⁰ Viktora Ulmanna zavražděného v koncentračním táboře. Projekt souvisel s dramaturgickými tendencemi Státní opery Praha uvádět perzekvované autory, kterým operní dramaturgie předchozích desetiletí mnoho dlužila. Stejně důvody vedly o čtvrt století později ke vzniku projektu ND Praha *Musica non grata* v roce 2020⁵¹.

V podobě dvou jednoaktových oper v jednom večeru se v Kolowratu uváděla díla světové opery 20. a 21. století – *Osm písní pro šíleného krále* a *Vrtoch slečny Donnithornové*⁵² nebo *The Medium*⁵³ od britského skladatele Petera Maxwella Daviese, *Chudák námořník* Francouze Dariuse Milhauda⁵⁴ nebo *Čtyřnotová opera*⁵⁵ od Američana Toma Johnsona.

Jednoaktovka *Zpráva pro Akademii* skladatele Jana Klusáka se stala první soudobou českou operou v Kolowratu. V tehdejší dramaturgické linii Kolowratu se titulu současného českého žijícího skladatele nedostalo výraznější pozornosti odpovídající uvedení původní české opery po letech, ale splynula s dramaturgickou řadou uvádění soudobých děl světové provenience. Možná i proto, že *Zpráva pro Akademii* byla hrána pod původním německým názvem povídky Franze Kafky, z níž vycházelo libreto Alexe Koenigsmarka *Ein Bericht für eine Akademie*,⁵⁶ a byla uvedena společně s jednoaktovkou Michaela Nymana *The Man Who Mistook His Wife (Muž, který si spletl svou ženu s kloboukem)*⁵⁷. *Zprávu pro Akademii* uvedl Kolowrat v obnovené premiéře ještě jednou, podruhé společně s další jednoaktovkou Jana Klusáka

⁴⁹ ULLMANN, Viktor (skladatel); RILKE, Rainer, Maria (libretista). *Píseň o lásce a smrti korneta Kryštofa Rilka* [hudební inscenace]. Režie Michael Sturm, dirigent Přemysl Charvát. ND Praha: Kolowrat. Premiéra: 30. 11. 1995.

⁵⁰ ULLMANN, Viktor (skladatel). KIEN, Peter (libretista). *Císař Atlantidy* [operní inscenace]. Režie Michael Sturm, dirigent Přemysl Charvát. ND Praha: Kolowrat. Premiéra: 30. 11. 1995.

⁵¹ Projekt *Musica non grata* je čtyřletý program Opery ND Praha a Státní operou realizovaný za finanční podpory Spolkové republiky Německo ve spolupráci. Cílí na odkaz českých skladatelů spojených s německy mluvícím prostředím, kteří ovlivnili hudební život v Praze v rozmezí let 1918–1938. Dostupné online: <<https://www.musicanongrata.cz/>>

⁵² DAVIES, Peter, Maxwell (skladatel); STOW, Randolph (libretista). *Osm písní pro šíleného krále (Eight Songs For A Mad King)/Vrtoch slečny Donnithornové (Miss Donnithorne's Maggot)*. Režie Pavel Šmok, dirigent Přemysl Charvát. ND Praha: Kolowrat. Premiéra: 10. 3. 1997.

⁵³ DAVIES, Peter, Maxwell (skladatel a libretista). *The Medium* [operní inscenace]. Režie Ondřej David, dirigent Přemysl Charvát. ND Praha: Kolowrat. Premiéra: 2. 2. 2005.

⁵⁴ MILHAUD, Darius (skladatel); COCTEAU, Jean (libretista). *Chudák námořník* [operní inscenace]. Režie Jitka Stokalská, dirigent Přemysl Charvát. ND Praha: Kolowrat. Premiéra: 18. 12. 1999.

⁵⁵ JOHNSON, Tom (skladatel a libretista). *Čtyřnotová opera* [operní inscenace]. Režie Ondřej David, dirigent Přemysl Charvát. ND Praha: Kolowrat. Premiéra: 2. 2. 2005.

⁵⁶ KLUSÁK, Jan (skladatel); GILLAR, Jaroslav Gillar (libreto); KOENIGSMARK, Alex Koenigsmark (libreto). *Zpráva pro Akademii (Ein Bericht für eine Akademie)* [operní inscenace]. Režie Jiří Nekvasil, dirigent Přemysl Charvát. ND Praha: Kolowrat. Premiéra: 6. 12. 1997.

⁵⁷ NYMAN, Michael (skladatel a libretista). *Muž, který si spletl svou ženu s kloboukem* [operní inscenace]. Režie Jiří Nekvasil, dirigent Přemysl Charvát. ND Praha: Kolowrat. Premiéra: 6. 12. 1997.

*Bertram a Mescalinda aneb Potrestaná věrnost též Očarované housle Einsteinovy čili Krakonošův dar*⁵⁸ v roce 2002.

Dramaturgické zacílení Kolowratu v roce 2002 ovlivnila další podstatná událost. Do ND Praha ze Státní opery Praha přenesli ředitel Daniel Dvořák a šéf opery Jiří Nekvasil dramaturgický koncept zaměřený na uvádění soudobé české opery. V rámci *Bušení do železné opony*⁵⁹ stihli ve Státní opeře Praha realizovat pouze dvě inscenace a plně jej spustili až v ND Praha, především v letech 2002–2006 na scéně Stavovského divadla. V Kolowratu se souběžně s rozvíjením nové inscenační tendence uskutečnila premiéra jednoaktovky *Máchův deník aneb Hynku, jak si to představuješ?*⁶⁰ skladatele Emila Viklického, která se svým námětem dramaturgicky podobala ostatním inscenacím *Bušení do železné opony*. Libreta nezřídka vycházela z předloh, které dosud nebyly pokládány za vhodné pro operu. Společným rysem pro ně byl akcent kladený na groteskní vidění světa než na komiku.

⁵⁸ KLUSÁK, Jan (skladatel a libretista). *Bertram a Mescalinda aneb Potrestaná věrnost též Očarované housle Einsteinovy čili Krakonošův dar* [operní inscenace]. Režie Jiří Nekvasil, dirigent Přemysl Charvát. ND Praha: Kolowrat. Premiéra: 28. 11. 2002.

⁵⁹ Soupis všech inscenací vzniklých v rámci *Bušení do železné opony* je součástí přílohy magisterské práce.

⁶⁰ VIKLICKÝ, Emil (skladatel); KALDI, Yohanan (libretista). *Máchův deník aneb Hynku, jak si to představuješ?* [operní inscenace]. Režie Nina Vangeli, dirigent Tomáš Hála. ND Praha: Kolowrat. Premiéra: 1. 5. 2003.

4. 1. 2. Bušení do železné opony

Dramaturgický projekt *Bušení do železné opony* Státní opery Praha, později ND Praha, probíhal v letech 2001–2006. Ve Státní opeře Praha vznikl z iniciativy ředitele Daniela Dvořáka a šéfa opery Jiřího Nekvasila. Po realizování pouze dvou inscenací Dvořák s Nekvasilem ve Státní opeře Praha v roce 2002 skončili. Na stejných pozicích pokračovali v ND Praha, kam přenesli a dál rozvinuli *Bušení do železné opony*. V novém působišti se o projekt zasazoval i šéfdramaturg opery Pavel Petránek. Projekt dával příležitost především českým, zejména mladým a začínajícím skladatelům, režisérům, scénografům, dirigentům, kterým nabízel možnost uvést operu v prostoru před železnou protipožární oponou nad zakrytým orchestřištěm.

Podmínkou pro účast v dramaturgickém projektu bylo předložit dosud neuvedené hudebně-dramatické dílo trvající maximálně sto dvacet minut v maximálním počtu dvaceti účinkujících, nabídka počítala pouze s jedním uvedením. Pravidla předpokládala tedy operu v komorní formě, podle různých tiskových zpráv bylo přípustné pouze minimální orchestrální obsazení. Tyto podmínky odpovídaly finančním a provozním možnostem Státní opery Praha, o rok později i v ND Praha. Šlo hlavně o to, nezatížit zkušeným jeviště, plně vytížené pro zkoušky běžného repertoáru. Do projektu se mohli zapojit tvůrci amatérští i profesionální.

Název projektu skrýval několik významů. První se vztahoval k prostoru Státní opery Praha, ve kterém „...*železná opona zakrývá jeviště a mladí tvůrci na ni buší, aby se jim otevřelo, aby mohli předvést, co v nich je.*“⁶¹ Druhý naznačoval generační výměnu, „*gesto mladé generace, která buší na velká divadla a volá: ‚dejte nám to jeviště a my vám ukážeme.‘*“⁶² Bušení odkazovalo k jedné z prvních inscenací Opery Furore *Houslema do železa* z roku 1989, která byla manifestem Jiřího Nekvasila a Daniela Dvořáka proti překonané operní tradici předchozího období. Dramaturgická linie Státní opery Praha a ND Praha se podobala Opeře Furore i tím, že měla vlastní logo. Zatímco Opera Furore měla název OPERA a kamennou pěst, která napsu hrozí, ND Praha mělo v logu BUŠENÍ DO ŽELEZNÉ OPONY a nápis zatloukalo kladivo.⁶³ Název projektu volně odkazoval i na známý manifest E. F. Buriana *Pojďte lidi na divadla s železnými kladivama* z roku 1940, jímž se Burian rovněž vymezoval vůči tradici.⁶⁴ Inscenace však měly ryze zábavný charakter a nenaplnily latentně přítomný potenciál názvu, který by signalizoval, že inscenace budou mít atributy společensko-politické kritiky.

⁶¹ BALCÁRKOVÁ, Eva. *Bušení do železné opony* [online]. Olomouc, 2017 [cit. 2023-11-20]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/n4ijpq/>. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta. Vedoucí práce MgA. Marek Keprt, Ph.D. 16 s.

⁶² *Tamtéž*.

⁶³ Logo bylo součástí každého programu k inscenaci zapojené do projektu.

⁶⁴ Což vyplývá z programových prohlášení Opery Furore, která se na divadlo E. F. Buriana odvolávala.

Bušení do železné opony se v kontextu opery po roce 1989 stalo mimořádným počinem, protože se do konceptu zapojili divadelníci z profesionální i amatérské sféry z celé České republiky. Celkem bylo uvedeno osmnáct⁶⁵ oper, každá z nich pouze jednou, zato s vysokou návštěvností. Kvantitativně na počet uvedených inscenací se období let 2002–2006 stalo jedinou etapou po sametové revoluci, kdy na pražských operních scénách opravdu převládala původní česká opera.

Velmi benevolentně nastavené podmínky negativně ovlivnily uměleckou úroveň projektu. V případě některých inscenací kritika polemizovala, zda uvedený titul neuráží kulturní hodnoty české historie. Tematicky často libreta oper narážela na události z české historie a ironizovala je. Například opera Miroslava Pudlák *Sasíci v Čechách aneb Marnost bojů proti RKZ* s podtitulem *Poslední vlastenecká opera* z roku 2003 se vymezovala proti Rukopisům a a pranýřovala snahu českého obrozence Václava Hanky.⁶⁶

Bušení do železné opony pomohlo některým tvůrcům postoupit v jejich kariéře. Mezi zapojenými tvůrci byl například skladatel Tomáš Hanzlík, zakladatel nezávislého operního souboru Ensemble Damian Olomouc. Na účast v projektu nevzpomíná jako na zásadní milník, který by určil směřování jeho kariéry nebo souboru. Vyzkoušel si práci ve státě zřizovaném divadle, ale z hlediska uměleckých kvalit jevištní realizace nepovažuje opery *Coronide* a *Torso* za povedené.⁶⁷

Hlavní přínos *Bušení do železné opony* spočíval v tom, že poskytl prostor nastupující tvůrčí generaci. Pokračoval tak trend započatý Operou Furore, kdy se mohli na veřejnosti často poprvé projevit a zviditelnit mladí tvůrci ať už z profesionální, nebo amatérské sféry, kteří se později uplatnili i na profesionálních scénách. *Bušení do železné opony* podpořilo tvorbu tím, že umožnilo vyzkoušet si prakticky, byť i při omezených podmínkách, možnosti jevištního uvedení děl a vytvořilo i v dosud nebývalé míře symbiózu mezi státem zřizovanými a soukromoprávními operními subjekty.

⁶⁵ Kompletní soupis je součástí přílohy magisterské práce.

⁶⁶ Převzato z programu k inscenaci.

⁶⁷ HANZLÍK, Tomáš, 2022. Rozhovor se zakladatelem Ensemble Opera Damian, 13. 5. 2022.

4. 1. 3. Soudobá česká opera na scénách ND Praha

Dramaturgická tendence uvádění soudobé opery se postupně rozšířila i na další scény ND Praha a proměnilo se její směřování. Stavovské divadlo uvádělo v souvislosti s festivalem Mozart Open od 90. let především tituly W. A. Mozarta (celkem 24 z 59 premiér), a to především jako způsob, jak zajistit stálou návštěvnost českých i zahraničních diváků. Mozartovskou tradici na jevišti Stavovského divadla narušilo deset inscenací realizovaných v projektu *Bušení do železné opony*, jejichž uvedení bylo výjimečné a nereprízované. V téže době se ale objevily původní české opery již i jako součást stálého repertoáru. Dramaturgicky progresivní a zároveň divácky nejúspěšnější se stala opera *Nagano*⁶⁸ Martina Smolky. Na repertoáru zůstala pět let a návštěvností převýšila dlouhodobý průměr ND Praha. Kritika si všímala⁶⁹, že více než čistě hudební kvality opery zaujal nápad uvést operu o mimořádné sportovní události v historii českého sportu. V celkové dramaturgii ND Praha si tato opera získala výjimečné postavení především tím, že se stala prvním opravdu diváckým úspěšným titulem z původní české operní tvorby.

Další původní opera na jevišti Stavovského divadla vznikla na objednávku ND Praha na základě *Bušení do železné opony*. Jednalo se o titul *Lacrimae Alexandri Magni (Slzy Alexandra Velikého)*⁷⁰ skladatele Tomáše Hanzlíka, který o projektu řekl: „Úspěch a životaschopnost inscenace výrazně ovlivnil během zkoušek odchod Daniela Dvořáka a Jiřího Nekvasila z Národního divadla. Nové vedení⁷¹ se snažilo jejich dramaturgické nápady eliminovat. Premiéra proběhla nenápadně, zmínka o ní se snad ani neobjevila v médiích a po pár reprízách byla inscenace stažena.“⁷² Touto inscenací se akcent na soudobou českou operu vrátil zpět do Kolowratu.

Kolowrat se stal scénou, na které se dramaturgická linie původní české opery změnila ze spíše komediálně či groteskně odlehčených titulů na pokusy o reflexi totalitní české historie. Opera *Zítřka se bude...*⁷³ skladatele Aleše Březiny⁷⁴ připomněla odkaz Milady Horákové⁷⁵ a politických procesů 50. let 20. století. Březina operu skládal s ambicí, aby se stala „sebereflexí národní hanby.“⁷⁶ Na úspěch první Březinovy opery navázala ze strany vedení ND Praha objednávka

⁶⁸ SMOLKA, Martin (skladatel a libretista); DUŠEK, Jaroslav (libretista). *Nagano* [operní inscenace]. Režie Ondřej Havelka, dirigent Jan Chaloupecký. ND Praha: Stavovské divadlo. Premiéra: 8. 4. 2004.

⁶⁹ ŘÍHA, Vladimír. Hokejová premiéra pobaví, nic víc. *Večerník Praha*. Roč. 14, č. 86 (10. 4. 2004), s. 17. ISSN 1210-1117.

⁷⁰ HANZLÍK, Tomáš (skladatel): *Lacrimae Alexandri Magni (Slzy Alexandra Velikého)*. Režie Rocc, dirigent Robert Jindra. ND Praha: Stavovské divadlo. Premiéra: 25. 1. 2007.

⁷¹ Pozici ředitele divadla v letech 2007–2012 zastával Ondřej Černý, operní soubor vedl režisér Jiří Heřman.

⁷² Řekl Tomáš Hanzlík, zakladatel Ensemble Damian Olomouc, během ústního rozhovoru pro projekt Divadla a svoboda, který se uskutečnil 13. 5. 2022.

⁷³ BŘEZINA, Aleš (skladatel); NEKVASIL, Jiří (libretista). *Zítřka se bude* [operní inscenace]. Režie Jiří Nekvasil, dirigent Marko Ivanovič. ND Praha: Kolowrat. Premiéra: 9. 4. 2008.

⁷⁴ Aleš Březina napsal i hudbu k filmu *Milada* (2017).

⁷⁵ Název opery vychází z filmu *Zítřka se bude tančit všude* režiséra Vladimíra Vlčka z roku 1952, jedním ze scenáristů byl Pavel Kohout.

⁷⁶ VEBER, Petr. Opera jako sebereflexe české operní hanby. *Hospodářské noviny*. Roč. 52, č. 72, 11. 4. 2008. ISSN 0862-9587.

dalšího titulu, tím se stal *Toufar*⁷⁷. Libreto se však tentokrát nedrželo jen reálií z 50. let, kromě známého příběhu kněze Josefa Toufara byl do libreta zpracován i osud dalšího umučeného kněze Jana Sarkandera, který žil v 17. století. Jeho smrt byla spojena podobně jako Toufarova se státním převratem. Jako protestant se Jan Sarkander v pobělohorské době zapojil do protikatolické činnosti. Byl mučen, aby vyžradil zpovědní tajemství, což neudělal, ale zemřel během několika týdnů na následky mučení v Olomouci. Kateřina Tučková si ve své glose *Dluh za Toufara* všímá toho, jak složité je zobrazit historickou látku spojenou s vírou, aby situace nevyznívala komicky, neuctivě a směšně.⁷⁸ Společenský přesah opery *Toufar* překročil hranice České republiky, inscenace hostovala například v New Yorku⁷⁹. Operní inscenace uvedené v Kolowratu ovlivnily i další skladatelskou kariéru Aleše Březiny. S příběhem Milady Horákové se setkal i podruhé, když složil hudbu k filmu *Milada*⁸⁰.

Dramaturgie historické budovy ND se nejdéle ze všech scén ND Praha zaměřovala na tituly tradičního operního repertoáru. Po celé sledované období si nejvýrazněji udržovala ráz hlavní operní scény ND Praha – z celkových 246 uvedených premiér se jich zde realizovalo 126. Soudobé opeře se historická scéna však otevírala velmi pomalu. *Jeremias Petra Ebena* byl v 90. letech jediným počinem svého druhu i ze světové soudobé opery. Průlom v dramaturgii historické scény nastal až s již zmíněnou změnou vedení opery v roce 2002. Ze světového repertoáru tam po roce 2002 měla premiéru *Kráska a zvíře*⁸¹ z roku 1994 Američana Philipa Glasse, světová premiéra *Montezuma (La Conquista)*⁸² od italského držitele Grammy Lorenza Ferrera, česká premiéra *The Death of Klinghoffer* z roku 1991 od Američana Johna Adamse, držitele Pulitzerovy ceny za hudbu, *Man and Boy: Dada*⁸³ Angličana Michaela Nymana, který byl na českou operní scénu poprvé uveden v Kolowratu.

Jako dílčí projekty s omezeným počtem repríz ve stejnou dobu, souběžně s *Bušením do železné opony*, se i na historické scéně uskutečnilo několik inscenací z dramaturgické linie původní české opery. Jako první se hrála jednoaktovka *Blumfeld - starší mládenec*⁸⁴ Marka Kepřta inspirovaná různými texty Franze Kafky. První operou objednanou na základě úspěšného navázání spolupráce mezi státem zřizovaným divadlem a nezávislou scénou se

⁷⁷ BŘEZINA, Aleš (skladatel a libretista). *Toufar* [operní inscenace]. Režie Petr Zelenka, dirigent Jiří Štrunc. ND Praha: Kolowrat. Premiéra: 18. 9. 2013.

⁷⁸ TUČKOVÁ, Kateřina. *Dluh za Toufara*. *Divadelní noviny*. Praha: 2013. Roč. 22, č. 7, 15. 10. 2013, s. 2. ISSN 1210-471X.

⁷⁹ Operu o knězi Toufarovi vezou do New Yorku. *Mladá fronta Dnes*. Roč. 26, č. 106 (7.5.2015), s.10. ISSN 1210-1168.

⁸⁰ *Milada* [film]. Režie David Mrnka. Česko, USA, 2017.

⁸¹ GLASS, Philip (skladatel a libretista). *Kráska a zvíře* [operní inscenace]. Režie Petr Forman, dirigent Petr Kofroň. ND Praha: Národní divadlo. Premiéra: 28. 8. 2003.

⁸² FERRERO, Lorenzo (skladatel); KARTTUNEN, Frances (libreto). *Montezuma (La Conquista)* [operní inscenace]. Režie Nicolas Muni, dirigent Zdeněk Müller. ND Praha: Národní divadlo. Premiéra: 12. 3. 2005.

⁸³ NYMAN, Michael (skladatel), HASTINGS, Michael. *Man and Boy: Dada* [operní inscenace]. režie Robert Tannenbaum, dirigent Petr Kofroň. ND Praha: Stavovské divadlo. Premiéra: 4. 12. 2004.

⁸⁴ KEPRT, Marek (skladatel a libretista). *Blumfeld - starší mládenec* [operní inscenace]. Režie Pierre Nadaud; dirigent Michael Kepřt. ND Praha: Národní divadlo. Premiéra: 10. 6. 2003.

stala *Yta Innocens (Nevinná Yta)*⁸⁵. Skladatel Tomáš Hanzlík poslal ND Praha ukázkou své předchozí práce pro Ensemble Damian Olomouc a umělecká komise si na základě ní objednala operu *Yta Innocens*.⁸⁶ Opera byla však uvedena jen jednou, stejně jako ostatní opery uvedené v rámci *Bušení do železné opony*. Jen několikrát se hrála, dokonce v podobně provizorních podmínkách jako ostatní inscenace mimo jeviště historické budovy ve vstupním foyeru, foyeru 1. balkónu a na 1. galerii, opera Petra Kofroně *Fantom, čili Krvavá opera*⁸⁷. Podobně jako inscenace realizované díky *Bušení do železné opony* měla opera výrazně komediální až parodizující charakter. Inspirací pro libreto se stal pokus o změnu inscenační podoby *Libuše* Bedřicha Smetany: „*Nestřím, aby byla Smetanova Libuše nadále kýmkoli hrána ve své původní podobě. V této podobě nemůže Libuše konkurovat operám jiných velkých kulturních národů. Proto jsem se rozhodl dílo znovu překomponovat za pomoci nejvyšších magických operací.*“⁸⁸ Program k inscenaci obsahuje i sebeironický vtip od tehdejšího šéfa opery ND Jiřího Nekvasila, jenž informuje diváky, že zřídil Fantomovi speciální e-mail, na kterém se novodobý spor o Libuši má vyřešit.⁸⁹

Skutečnou součástí stálého repertoáru se ale od premiéry Nagana stala až rodinná opera *Čarokraj*⁹⁰ skladatele Marka Ivanoviče. Vznikla na motivy knihy Geralda Durella *Mluvicí balík*. Sál i zákulisí historické scény se během představení proměnil ve fantastickou říši s názvem Čarokraj. Kouzelné postavy jako bazilišci, elfky, mandragory, bludičky a dívka Penelopka, která se do kouzelného světa vypravila, společně prožívají oslavu konanou jen jednou za padesát let. Inscenace byla mimořádně divácky úspěšná, a to jak díky tématu, tak i posluchačsky přístupné hudbě Marka Ivanoviče a atraktivní podobě spočívající ve volnější práci s prostorem hlediště a jeviště ve snaze o větší kontakt s publikem. Během čtyř sezón, kdy byla inscenace uváděna, měl *Čarokraj* šedesát repríz a návštěvnost dosáhla 80 procent. Úspěch v ND Praha předznamenal i její druhé nastudování v ND Brno.⁹¹

Poslední scénou, na kterou pronikla původní česká opera, se stala Nová scéna. Po nástupu Petra Kofroně do pozice šéfa opery (2013–2019) se podle jeho koncepce stala dokonce prostorem pro realizaci speciální dramaturgické linie spočívající v uvádění výhradně původní české opery. Kofroň skloubil svou dirigentskou zkušenost a dlouhodobé profesní zaměření na soudobou vážnou hudbu. Jako zakladatel Agon Orchestra, souboru specializovaného na

⁸⁵ HANZLÍK, Tomáš (skladatel); KOPECKÝ, David (libretista). *Yta Innocens (Nevinná Yta)* [operní inscenace]. Režie Tomáš Hanzlík, dirigent Marek Čermák. ND Praha: Národní divadlo. Premiéra: 1. 2. 2004.

⁸⁶ HANZLÍK, Tomáš, 2022. Rozhovor vedený se zakladatelem Ensemble Damian Olomouc. Praha, 2022.

⁸⁷ KOFROŇ, Petr. *Fantom, čili Krvavá opera* [operní inscenace] Režie Zdeněk Plachý, dirigent Petr Kofroň. ND Praha: Národní divadlo. Premiéra: 23. 3. 2005.

⁸⁸ JUST, Vladimír. Napichování v Národním: Fantom opery řádl nejen ve zlaté kapliče. *Týden*. Praha: 2005. Roč. 12, č. 16, 18. 4. 2005, s. 87. ISSN 1210-9940.

⁸⁹ *Fantom, čili, Krvavá opera : Nejběsnější horor v dějinách Národního divadla o třech dějstvích z roku 2004 / Hudba: Petr Kofroň ; Scénář: Zdeněk Plachý, Jiří Šimáček. 72 s. ISBN 80-7258-189-9.*

⁹⁰ IVANOVIČ, Marko (skladatel); ARSENJEV, Ivan (libretista); FORMAN, Petr (libretista); MALÝ, Radek (libretista). *Čarokraj* [operní inscenace]. Režie Petr Forman, dirigent Marko Ivanovič. ND Praha: Národní divadlo. Premiéra: 14. 1. 2012.

⁹¹ Více se *Čarokraj* věnuji v kapitole *Soudobá opera na scénách ND Brno*.

současnou artificiální skladbu, se zasloužil o uvedení několika původních oper. Ze světové současné opery v Kofroňově funkčním období českou soudobou tvorbu na repertoáru Nové scény doplnily dvě české premiéry Brita Benjamina Brittena *Noemova potopa*⁹² a *Billy Budd*⁹³.

Linie původní české tvorby inspirovaná československou totalitou započatá v Kolowratu pokračovala na Nové scéně *Rudou Marií*⁹⁴ skladatele Jana Kučery. Kompozice vycházela z rozhlasového seriálu *Tluchořovi* Oldřicha Kaisera a Jiřího Lábusa. Formálně se podobala spíš minutové hře⁹⁵ než opeře. Druhá opera věnující se událostem 50. let, *Žádný člověk*⁹⁶, skladatele Jiřího Kadeřábka zobrazila osud sochaře Otakara Švece, autora Stalinova pomníku na Letné. Opera žánrově oscilovala mezi inscenací a instalací⁹⁷ a historickou látkou 50. let se podobně jako *Toufar* inspirovala jen volně. Bez ohledu na inscenační výsledek se původní české opery na scénách ND Praha pokusily reflektovat nedemokratickou historii Československa výrazněji než jakákoliv jiná původní tvorba v tomto období v českém divadle, a to napříč všemi typy scén i vysledovatelnými dramaturgickými liniemi.

Další inscenace původní české opery uvedené na Nové scéně už nevytvářejí vysledovatelnou dramaturgickou linii, ale různě čerpají z české literatury i společnosti. *Don Hrabal*⁹⁸ skladatele Miloše Orsona Štědrně vznikl jako životopisná opera inspirovaná životním osudem spisovatele Bohumila Hrabala. Opera podle kritiky Radmily Hrdinové zůstala ale příliš popisná. „*Štědroňův Hrabal působí jako solitér bez chuti a vůně, encyklopedické heslo, které nevystihuje jeho podstatu.*“⁹⁹

Nejnavštěvovanější inscenací na Nové scéně se stal *Sternenhoch*¹⁰⁰ Ivana Achera. Jeho libreto vychází z romaneta *Utrpení knížete Sternenhocha* Ladislava Klímy. Co do formy a hudebního jazyka si dílo pohrává s tvarem velké klasické opery, což podporuje i užití umělého jazyka, tj. esperanta připomínajícího italštinu coby mainstreamový jazyk většiny divácky oblíbených titulů. Inscenace si vysloužila nebývalou pozornost divadelní kritiky. V kategorii

⁹² BRITTEN, Benjamin (skladatel a libretista). *Noemova potopa* [operní inscenace]. Režie Magdalena Švecová, dirigent David Švec. ND Praha: Národní divadlo. Premiéra: 2. 10. 2016.

⁹³ BRITTEN, Benjamin (skladatel); FORSTER, Edward, Morgan (libreto); CROZIER, Eric. Režie Daniel Špinar, dirigent Christopher Ward. *Billy Budd* [operní inscenace]. ND Praha: Národní divadlo. Premiéra: 18. 1. 2018.

⁹⁴ KUČERA, Jan (skladatel); KAISER, Oldřich (libretista); LÁBUS, Jiří (libretista). *Rudá Marie* [operní inscenace]. Režie Viktorie Čermáková, dirigent Jan Kučera. ND Praha: Nová scéna. Premiéra: 7. 5. 2015.

⁹⁵ HAVLÍKOVÁ, Helena. Tluchořovi na návštěvě v Národním. *Lidové noviny*. Roč. 28, č. 108, 11. 5. 2005. ISSN 0862-5921.

⁹⁶ KADEŘÁBEK, Jiří (skladatel); SCHMITT, Katharina (libretistka); JIŘIČKA, Lukáš (libretista). *Žádný člověk* [operní inscenace]. Režie Katharina Schmitt, dirigent Jiří Kadeřábek. ND Praha: Nová scéna. Premiéra: 31. 3. 2017.

⁹⁷ HERMAN, Josef. Dvě detonace v opeře Národního divadla. *Divadelní noviny*. Roč. 26, č. 9, 2. 5. 2017, s. 4. ISSN 1210-471X.

⁹⁸ ŠTĚDRŇ, Orson, Miloš (skladatel a libretista). *Don Hrabal* [operní inscenace]. Režie Linda Keprtová, dirigent Jan Chaloupecký. ND Praha: Nová scéna. Premiéra: 14. 12. 2017.

⁹⁹ HRDINOVÁ, Radmila. Hrabal jako suchý encyklopedický digest. *Právo*. Praha: 2017, Roč. 27, č. 291, 16. 12. 2017. ISSN 1211-2119.

¹⁰⁰ ACHER, Ivan (skladatel a libretista). *Sternenhoch* [operní inscenace]. Režie Michal Dočekal, dirigent Petr Kofroň. ND Praha: Nová scéna. Premiéra: 7. 4. 2018.

Hudba roku 2018 získal Cenu divadelní kritiky skladatel Ivan Acher a zároveň se stal absolutním vítězem v počtu nominací.¹⁰¹

*Tramvestie*¹⁰² skladatele Petra Wajsara se inspirovala netradičním námětem – provozem tramvajové linky číslo 11 spojující Liberec a Jablonec nad Nisou. „*Hudba má dynamický charakter vycházející ze samotné jízdy [...] Dotkne se dechovky, popu i syrovosti blues, stejně jako její autor má blízko k rapu a beat boxu.*“¹⁰³ Naplnila tak jednu z obecných dramaturgických tendencí, v rámci které může libreto čerpat látku nejen z literární či dramatické předlohy.

Dramaturgické směřování opery ND Praha jako celku i jejích jednotlivých scén prakticky vždy souviselo s konkrétní koncepcí i osobnostmi, především se stávajícím ředitelem divadla a šéfem opery. Původní česká opera se v souvislosti s tím v letech 1990–2022 stěhovala po všech scénách a stala se vedle titulů tradičního repertoáru podstatnou dramaturgickou linií. A to jak v podobě jednorázových experimentálních inscenací v rámci *Bušení do železné opony*, tak i stálého repertoáru. Výraznou roli v tom sehrálo i zapojení komorních prostorů, Kolowratu či Nové scény do uvádění operních titulů. Uvádění původního repertoáru zde souviselo na jedné straně s inovací inscenačních prostředků, na druhé i s menším rizikem návštěvnosti konzervativního publika.

V roce 2019 se stal šéfem Opery ND Praha Nor Per Boye Hansen. Na reflexi dramaturgických tendencí tohoto období je ještě brzy, ale na základě operního repertoáru uváděného v letech 2019–2022 lze říci, že úlohu původní české opery z funkčního období Petra Kofroně částečně nahradil projekt *Musica non grata*. Jinak ale dosud prvním pokusem o návrat k uvádění původní české opery inspirované dramaturgií ND se stal titul *Don Buoso*¹⁰⁴ skladatele Jana Kučery a libretisty Davida Radoka, který vznikl jako doplnění operní jednoaktovky Giacoma Pucciniho *Gianni Schicchi*. Premiéra obou děl se konala v roce 2023.

¹⁰¹ Cena divadelní kritiky 2018 pro Operu ND: Sternenhoch Ivana Achera zvítězil v kategorii Hudba. *Opera PLUS* [online]. 18. 3. 2019. Dostupné z: <<https://operaplus.cz/cena-divadelni-kritiky-2018-pro-operu-nd-sternenhoch-ivana-achera-zvitezil-v-kategorii-hudba/>> [cit. 8. 11. 2023].

¹⁰² WAJSAR, Petr (skladatel); NOVOTNÝ, Pavel (libretista). *Tramvestie* [operní inscenace]. Režie Marek Bureš, dirigent Richard Hein. ND Praha: Nová scéna. Premiéra: 17. 4. 2019.

¹⁰³ HRDINOVÁ, Radmila. Vydařená operní jízda tramvaj z Liberce do Jablonce. *Právo*. Roč. 29, č. 93, 20. 4. 2019. ISSN 1211-2119.

¹⁰⁴ KUČERA, Jan (skladatel); RADOK, David (libretista). *Don Buoso* [operní inscenace]. Režie David Radok, dirigent Giancarlo Andretta. ND Praha: Národní divadlo. Premiéra: 3. 11. 2023.

4. 2. Soudobá opera ve Státní opere Praha

Většina velkých státem zřizovaných divadel fungovala před i po sametové revoluci v dost podobném režimu, a sice jako příspěvková organizace zřizovaná státem či městem. Státní opera Praha, ačkoli i ona od roku 1990 nezměnila statut příspěvkové organizace zřizované státem, prošla jako jediná určitým vývojem. V návaznosti na svou tradici z poválečných let fungovala po jistý čas opět jako druhá konkurenční pražská opera. Ve sledovaném období existovala jednak jako jedna z operních scén Národního divadla, ale také jako pokus o druhou samostatnou pražskou operu.

Krátce po osvobození v roce 1945 budovu bývalého Nového německého divadla (Neues Deutsches Theater) zabrali čeští divadelníci s posvěcením vlády a Ústřední rady odborů (ÚRO). Uměleckým šéfem takto nově založeného Divadla 5. května se stal dirigent Václav Kašík. V divadle působila krátce činohra, ale především baletní a operetní soubor. Zejména kvůli tehdy neudržitelným provozním nákladům ÚRO rezignovala na provozování divadla, v roce 1946 se novým zřizovatelem stalo Ústředí divadel Lidového divadla, od roku 1947 přejmenované na Umění lidu, soubory se rozdělily. Opera dál fungovala jako první samostatná operní scéna v Československu pod názvem Velká opera 5. května a uměleckým šéfem zůstal Václav Kašík, který ji vedl od začátku spolu se skladatelem Aloisem Hábou. Mezi Velkou operou 5. května a operním souborem ND Praha probíhala výrazná dramaturgická soutěž, přičemž každá z operních scén šla výrazně jinou cestou. Zatímco ND se zaměřovalo na tradičnější repertoár, Velká opera 5. května se snažila repertoár oživit operními i operetními novinkami a být ve srovnání s ND Praha co nejprogresivnější i po stránce inscenační. Divadlo se však v roce 1948 ocitlo opět v ekonomických nesnázích. Ministr školství a národní osvěty Zdeněk Nejedlý považoval existenci konkurenční scény vůči Národnímu divadlu za nežádoucí, z provozních a zejména ideologických důvodů bylo pro nastupující nomenklaturu výhodnější zřizovat v Praze pouze jednu operní scénu. Tyto faktory vyústily ve sloučení Velké opery 5. května s operou ND od sezony 1948/1949 z vůle tehdejšího Ministerstva školství a národní osvěty, vedeného Zdeňkem Nejedlým. Sloučení znamenalo připojení budovy, nově přejmenované na Smetanovo divadlo, administrativně k ND, vznik jednoho souboru sólistů, ale zachování dvou orchestrů a dvou sborů a částečné převzetí titulů z repertoáru Velké opery 5. května do repertoáru nově restrukturalizovaného ND Praha.¹⁰⁵

Umění v období po Únoru 1948 ovládla schematická estetika socialistického realismu, jež měla vliv i na dramaturgii pražské opery. Progresivní tendence, které prosazovala Velká opera 5. května, se s jejími zjednodušujícími normativními zásadami neslučovaly. Jako součást

¹⁰⁵ *Česká divadla: encyklopedie divadelních souborů*. Praha: Divadelní ústav, 2000. ISBN 80-7008-107-4. S. 509–512.

Národního divadla bylo Smetanovo divadlo scénou převážně baletní a operní, méně pak už činoherní. Dřívější jasná profilace, usilující o odlišení od ND, byla zcela potlačena.

Po sametové revoluci se ve veřejné i odborné diskusi objevila idea obnovení bývalé Velké opery 5. května jako vytvoření konkurenčního prostředí pro jedinou pražskou operu působící ve třech budovách.¹⁰⁶ Přípravy na rozdělení dvou samostatných scén začaly už v roce 1991, kdy byl vedením nově etablované operní scény pověřen Karel Drgáč, který byl od roku 1990 režisérem a uměleckým šéfem souboru Smetanova divadla. Po oddělení Smetanova divadla coby samostatné Státní opery Praha 1. dubna 1992 se stal jejím ředitelem. V této funkci působil až do roku 1995.

Zřizoval ji, stejně jako Národní divadlo, i nadále stát prostřednictvím Ministerstva kultury. Karel Drgáč chtěl od začátku ve Státní opeře Praha realizovat program podobný Velké opeře 5. května zacílený na dosud neuvedené opery a balety. Státní opera Praha se však potýkala s nedostatečnou státní podporou.¹⁰⁷ Nejistou finanční situaci se pokoušelo divadlo vybalancovat uváděním komerčnějších inscenací a tím i zaměřením především na publikum z řad turistů navštěvujících Prahu. To však mělo za následek nebyvale kolísavou návštěvnost, která se už od začátku pohybovala mezi dvaceti až devadesáti procenty v závislosti na titulech, zatímco u ostatních operních scén se rozptýl návštěvnosti obvykle udržuje mezi čtyřiceti až osmdesáti procenty.

Samostatná Státní opera Praha uvedla v letech 1992–2012 osmdesát devět operních premiér, jejich počet se v různých sezonách lišil. V dramaturgii lze vysledovat několik linií.

Základem byly po celou dobu tituly z tradiční zahraniční provenience zaručující návštěvnost, tedy především italské a francouzské opery 19. století plus další divácký repertoár. Tato dramaturgická linie tvořila základ repertoáru. Druhou linii představovaly premiéry dosud neuvedených zahraničních skladatelů. Byly to *Der Prozess*¹⁰⁸ podle stejnojmenné prózy Franze Kafky od Rakušana Gottfrieda von Einem, *Die Physiker*¹⁰⁹ Němce Andrease Pflügera nebo *Circus Terra*¹¹⁰ norského skladatele Trygvea Madsena, *Pád domu Usherů*¹¹¹ amerického

¹⁰⁶ ŽALUDOVÁ, Pavlína. *Transformace pražské operní scény 2012 – sloučení Národního divadla a Státní opery Praha* [online]. Praha, 2021 [cit. 2023-11-13]. Diplomová práce. Vysoká škola ekonomická v Praze. Vedoucí práce Ilja Šmíd. S. 26.

¹⁰⁷ *Tamtéž*, s. 28.

¹⁰⁸ EINEM, von Gottfried (skladatel); BLACHER, Boris (libretista). *Der Prozess (Proces)* [operní inscenace]. Režie Karel Drgáč, dirigent Ivan Pařík. Státní opera Praha. Premiéra: 29. 10. 1994.

¹⁰⁹ PFLÜGER, Andreas (skladatel); WILASCHEK, Wolfgang. *Die Physiker (Fyzikové)* [operní inscenace]. Režie Anton Nekovar, dirigent Richard Hein. Státní opera Praha. Premiéra: 26. 10. 2000.

¹¹⁰ MADSEN, Trygve (skladatel); BING, Jon. *Circus Terra* [operní inscenace]. Režie Jiří Nekvasil, dirigent Vojtěch Spurný. Státní opera Praha. Premiéra: 16. 5. 2002.

¹¹¹ GLASS, Philip (skladatel); YORINKS Arthur (libretista). *Pád domu Usherů* [operní inscenace]. Režie Petr Tyc, dirigent Petr Kofroň. Státní opera Praha. Premiéra: 29. 5. 1999.

komponisty Philipa Glasse, česká premiéra *Candide*¹¹² Američana Leonarda Bernsteina, *Utahování šroubu*¹¹³ Brita Benjamina Brittena nebo *Dorian Gray*¹¹⁴ od Izraelce Isaaca Steinera.

Třetí linii tvořila v minulém období opomíjená česká tvorba. Z kompozic skladatelů 20. století to byly především opery českých skladatelů zavražděných v koncentračních táborech během 2. světové války – *Zásnuby ve snu*¹¹⁵ Hanse Krásky, koncertní provedení opery *Šarlatán*¹¹⁶ Pavla Hasse, ale i opera *Bubu z Montparnassu*¹¹⁷ v koncentračním táboře vězněného Emila Františka Buriana.

Podstatnou dramaturgickou linií Státní opery Praha se stala původní česká tvorba. V roce 1999 vypsalo vedení opery mezinárodní skladatelskou soutěž Nová opera pro Prahu (New Opera for Prague)¹¹⁸. Zapojili se do ní autoři čeští i zahraniční, dokonce i bez předchozí zkušenosti s operou. Mezi přihlášenými se objevili skladatelé z celého světa. Komise ocenila operu *Neon* amerického skladatele Haydena Wayne, *Lady "E"* italského skladatele Bruna Morettiho, operu *Stepní vlk* Dána Benta Lorentzena, titul *Terpochore* Rakušana Ulf-Dietera Soyka a české opery *Nenávistná láska*¹¹⁹ Otmara Máchy a *Ifigenii* Michala Košuta. V soutěži zvítězil český skladatel Emil Viklický, známý především jako jazzový hudebník. *Faidra*¹²⁰ pro něj byla první zkušeností s operou a stala se první českou operou uvedenou ve Státní opeře Praha po roce 1989.

V návaznosti na úspěch *Faidry* Státní opera Praha uvedla druhou Viklického kompozici *Oráč a smrt*¹²¹. Jednalo se o druhé nastudování. Koncertní premiéra se konala v berlínské Státní opeře v rámci festivalu českého umění a kultury rok před scénickou premiérou ve Státní opeře Praha.¹²² Libreto polemizuje o otázkách života a jeho naplnění, inspiroval ho dialog Jana z Teplé *Der Ackermann aus Böhmen und der Tod* ze 14. století. *Oráč a smrt* se sice stal součástí stálého repertoáru, ale hrál se pouze pětkrát s podprůměrnou návštěvností necelých 38 procent. Nízký divácký zájem lze vysvětlit tím, že pražské publikum v té době dostávalo

¹¹² BERNSTEIN, Leonard (skladatel); WHEELER, Hugh. *Candide* [operní inscenace]. Režie Michal Caban, dirigent Šimon Caban. Státní opera Praha. Premiéra: 25. 5. 2006.

¹¹³ BRITTEN, Benjamin (skladatel); PIPEROVÁ, Myfanwy (libretistka). *Utahování šroubu* (*The Turn of the Screw*) [operní inscenace]. Režie Jiří Nekvasil, dirigent Michael Kepřt. Státní opera Praha. Premiéra: 9. 2. 2000.

¹¹⁴ STEINER, Isaac (skladatel a libretista). *Dorian Gray* [operní inscenace]. Režie Nathan Datner, dirigent Isaac Steiner. Státní opera Praha. Premiéra: 1. 5. 2000.

¹¹⁵ KRÁSA, Hans (skladatel); FUCHS, Rudolf (libretista). *Zásnuby ve snu* (*Verlobung im Traum*) [operní inscenace]. Režie Karel DRGÁČ, dirigent Israel YINON. Státní opera Praha. Premiéra: 27. 3. 1994.

¹¹⁶ HAAS, Pavel (skladatel a libretista). *Šarlatán* [koncertní provedení operní kompozice]. Dirigent Israel Yinon. Státní opera Praha. Premiéra: 1. 6. 1997.

¹¹⁷ BURIAN, Emil, František (skladatel a libretista). *Bubu z Montparnassu* [operní inscenace]. Režie Jiří Nekvasil, dirigent Bohumil Gregor. Státní opera Praha. Premiéra: 20. 3. 1999.

¹¹⁸ Nová opera pro Prahu (New Opera for Prague). Praha: Státní opera Praha, 2000.

¹¹⁹ Opera byla realizována ve Státní opeře v rámci *Bušení do železné opony* v roce 2002.

¹²⁰ VIKLICKÝ, Emil (skladatel); PETROVÁ, Eva (libretistka). *Faidra* [operní inscenace]. Režie Jiří Nekvasil, dirigent Jiří Mikula. Státní opera Praha. Premiéra: 20. 9. 2000.

¹²¹ VIKLICKÝ, Emil (skladatel); PAŘÍZEK, Robert, Dušan. *Oráč a smrt* [operní inscenace]. Režie Robert Dušan Pařízek, dirigent Přemysl Charvát. Státní opera Praha. Premiéra: . 21. 1. 2003.

¹²² DRÁPELOVÁ, Věra. Viklického inspiroval Jan z Teplé. *Mladá fronta Dnes*. Roč. 14, č. 16, s. 4. ISSN 1210-1168.

možnosti poznat současnou operní tvorbu díky probíhajícímu programu *Bušení do železné opony* (2001–2006) v daleko hojnější míře než kdy dříve.

V dramaturgické linii původní české opery byla v případě směřování Státní opery Praha znatelná snaha o pestrost a otevírání opery novým vlivům. Kromě dvou oper s jazzem spojeného Emila Viklického se v rámci *Bušení do železné opony* z dramaturgické linie souběžně s Viklického operami ve Státní opeře Praha realizovala premiéra dvou kompozic původně folkového a rockového skladatele Vladimíra Wimmera *Rytíř a smrt*¹²³ a *Jelizaweta Bam*¹²⁴ v roce 2001 a o rok později *Božská komedie*¹²⁵ jazzového, rockového a popového skladatele Martina Kumžáka. Do *Bušení do železné opony* se však zapojil i zkušený operní skladatel Otmar Mácha s dílem *Nenávistná láska*¹²⁶. Všechny opery se uvedly v koncertní podobě a hrály se pouze jednou.

Opera *La Roulette*¹²⁷ skladatele Zdenka Merty a libretisty Stanislava Moši, kteří se profesně pojí spíše s populární hudbou a muzikálovou tvorbou, byla pokusem o operu zasazenou do současnosti. Libreto *La Roulette* se odehrává na spirále života, kde osud-krupiéř roztáčí ďábelskou hru vášní, výher, naděje a smrti.¹²⁸ Inscenace se stala součástí stálého repertoáru, ale podobně jako *Oráč a smrt* se potýkala s nízkou návštěvností okolo padesáti procent. To je patrně důvod, proč se reprízovala pouze jednu sezónu.

Z dramaturgické linie původní české tvorby vynikla ve Státní opeře Praha *Válka s mloky*¹²⁹ skladatele Vladimíra Franze¹³⁰ napsaná v roce 2005 pro ND Praha a uvedená v roce 2013 až krátce po opětovném připojení Státní opery Praha k ND Praha. Operní ztvárnění prózy Karla Čapka se stalo divácky úspěšným, osm uvedení během jedné sezóny zaznamenalo návštěvnost přes 60 procent. Opera měla ambici vztahovat se k současnému společenskému dění. Vladimír Franz o tématu své opery řekl: „*Přenesli jsme děj z Čapkovy Prahy na Floridu, která zmizela pod vodou, protože válka s mloky je už v plné parádě. U Čapka je tématem ohrožení jedné civilizace druhou, kdy se jedna vydává té druhé v plen jen proto, že se na ni spolehne jako na nesvéprávnou sílu, kterou pouze využívá. Dnes je ale jiná situace než ve třicátých letech. Jde spíš o to, že si naše civilizace řeže větev pod zadkem sama, protože příliš*

¹²³ WIMMER, Vladimír (skladatel); FRIED, Alexej (libretista). *Rytíř a smrt* [koncertní nastudování opery]. Režie Ondřej David, dirigent Robert Jindra. Státní opera Praha. Premiéra: 25. 11. 2001.

¹²⁴ WIMMER, Vladimír (skladatel); CHARMS, Daniil (libretista). *Jelizaweta Bam* [koncertní nastudování opery]. Režie Ondřej David, dirigent Robert Jindra. Státní opera Praha. Premiéra: 25. 11. 2001.

¹²⁵ KUMŽÁK, Martin (skladatel); HOLZER, Lubomír (libretista). *Božská komedie* [koncertní nastudování opery]. Režie Jiří Gogela, dirigent Jan Chaloupecký. Státní opera Praha. Premiéra: 3. 2. 2002.

¹²⁶ MÁCHA, Otmar (skladatel); BEDNÁŘ, Jiří (libretista). *Nenávistná láska* [operní inscenace]. Režie Regina Szymiková, dirigent Josef Chaloupka. Státní opera Praha. Premiéra: 17. 3. 2002.

¹²⁷ MERTA, Zdeněk (skladatel); MOŠA, Stanislav (libretista). *La Roulette* [operní inscenace]. Režie Stanislav Moša, dirigent Bohumil Gregor. Státní opera Praha. Premiéra: 17. 3. 2005.

¹²⁸ ŠOTOLOVÁ, Marie. Skladatel Zdenek Merta je v zajetí rulety. *Ústecký deník*. Roč. 13, č. 63 (16. 3. 2005), s. 8. ISSN 1214-858X.

¹²⁹ FRANZ, Vladimír (skladatel); KŘIVÁNEK, Rostislav (libretista). *Válka s mloky* [operní inscenace]. ND Praha: Premiéra: 10. 1. 2013.

¹³⁰ *Válka s mloky* je Franzovou druhou operou. Jeho první opus *Ludus Danielis* zatím neměl premiéru.

*zpohodlněla a ztratila schopnost sebereflexe a obrany. Je to zpráva o stavu naší civilizace. To je jedna myšlenka. Druhá je, že si za to můžeme sami, protože jsme si na sebe vymysleli nejrůznější média, která nám vymývají mozky. Pak už nemusí mloci představovat nic démonického či zlého, jsou pouze chladní a inertní jako příroda sama. Ono to stačí, my tomu lezeme do chřtánu sami.*¹³¹ Franzova *Válka s mloky* se touto autorskou ambicí blížila operám Aleše Březiny *Zítřka se bude...* a *Toufar* uvedeným v přibližně stejném období v Kolowratu v rámci opery ND Praha. Společně vytvářejí podstatnou linii současné české opery, která nabývá podobu společenské kritiky.

Dramaturgie Státní opery Praha se musela neustále vyrovnávat se skutečností, že v kontextu Prahy i po oddělení od ND Praha zůstávala v jeho stínu. Dokument *Koncepce transformace státních příspěvkových organizací Státní opera Praha a Národní divadlo* z roku 2011 definuje ekonomické a dramaturgické zacílení: „[...] je přes veškerou uměleckou snahu v podstatě kulturním stánkem v majetku státu produkujícím operní a baletní kasovní trháky pro turisty ve snaze o udržení své vlastní existence.“¹³² Debata o smyslu a směřování Státní opery Praha vygradovala v roce 2010 mimo jiné anketou *Divadelních novin*¹³³, ve které respondenti odpovídali na otázku *Co se Státní operou Praha? V anketě odpovídali tehdejší političtí představitelé Prahy, přední čeští operní tvůrci i odborná kritika. Pluralita názorů byla široká. Zaznívaly hlasy pro zachování dvou samotných pražských operních scén, ale i návrhy pro zcela jiný systém zřizování a financování Státní opery Praha. Stěžejním argumentem byla i jedinečná architektonická podoba budovy, kterou by bylo škoda nevyužívat pro uvádění opery. Otázka financování a zřizování druhé pražské opery však zůstala nevyřešená. Problematiku výrazně ovlivnila i ekonomická krize 2008, která zasáhla celou českou společnost.*

Státní opera Praha se během samostatné existence nedokázala dostatečně umělecky vymezit jako konkurenční scéna vůči Národnímu divadlu. Nevyprofilovala se dramaturgicky ani inscenačně, v repertoáru převládaly divácké tituly, a to občas sporné estetické úrovně, které nezdůvodňovaly existenci druhé pražské opery. Ve spojení s výrazným podfinancováním vyústila situace v roce 2012 k opětovnému zahrnutí Státní opery Praha zpět do struktury ND Praha jako jedinou možnost na záchranu a zachování uměleckých souborů Státní opery Praha působících na této scéně.

Jako součást ND Praha se Státní opera profilovala v návaznosti na předchozí provozní koncepci, obsahující operu a balet. Z dvaceti pěti premiér uvedených na scéně Státní opery navrácené do celku ND v rozmezí let 2012–2022 byla *Válka s mloky* Vladimíra Franze jedinou

¹³¹ HRDINOVÁ, Radmila. Válku s mloky jsme přenesli na Floridu. *Právo*. Roč. 23, č. 7 (9. 1. 2013), s. 17. ISSN 1211-2119.

¹³² *Koncepce transformace státních příspěvkových organizací Státní opera Praha a Národní divadlo* [online]. Praha: Ministerstvo kultury České republiky, 2011. S. 3. Dostupné z: <[www:http://www.mkcr.cz /assets/zpravodajstvi/zpravy/Koncepce-transformace.pdf](http://www.mkcr.cz/assets/zpravodajstvi/zpravy/Koncepce-transformace.pdf)> [cit. 8. 10. 2023].

¹³³ HERMAN, Josef. Co se Státní operou Praha? *Divadelní noviny* [online]. 20. 5. 2010. Dostupné z: <<https://www.divadelni-noviny.cz/co-se-statni-operou-praha>> [cit. 12. 12. 2023].

českou původní operou. Dramaturgickou kontinuitu mezi operami uvedenými v samostatné Státní opeře Praha a scénou přidruženou ke ND Praha udržuje projekt ND Praha *Musica non grata*, kterému se podrobněji věnuje kapitola zacílená na ND Praha.

4. 3. Soudobá opera na scénách ND Brno

ND Brno zřizuje jako příspěvkovou organizaci statutární město Brno. Funguje jako třísouborové divadlo zřizované státem. Činoherní, baletní a operní inscenace uvádí celkem ve třech budovách – Janáčkově divadle, Mahenově divadle a Redutě. Opera se hraje na všech z nich. Jako hlavní operní scéna se však profiluje Janáčkovovo divadlo, ve kterém opera představuje více než polovinu hraného repertoáru. Ve spíše činoherní Redutě se opera začala uvádět až po znovuootevření v roce 2006 a v celkovém počtu sto šedesáti premiér bylo operních patnáct. V Mahenově divadle se opera hraje také jen okrajově, z dvou set šedesáti inscenací do operního výčtu patří pouze patnáct.

Opera ND Brno každoročně obvykle připraví čtyři až šest premiér z oblasti tradičního repertoáru i soudobé opery. Návštěvnost se v celém sledovaném období stabilně pohybuje v rozmezí 60–80 procent, tituly soudobé opery mají kolísavou statistiku návštěvnosti. Okolnosti vzniku díla, jeho uvedení i pozice v hracím plánu včetně návštěvnosti jsou u každého titulu specifické a je nutné je takto vnímat i posuzovat.

ND Brno uvedlo v letech 1990–2022 celkem sto šedesát pět operních inscenací. Základ repertoáru tvoří, podobně jako na všech českých operních scénách, od 90. let tituly tradičního světového repertoáru – italské belcantové opery, např. *Poprask v opeře*¹³⁴ Gaetana Donizettiho, *Lazebník sevillský*¹³⁵ Gioacchina Rossiniho, *Carmen*¹³⁶ Georga Bizeta, *Madama Butterfly*¹³⁷ Giacoma Pucciniho, *La traviata*¹³⁸ nebo *Aida*¹³⁹ Giuseppe Verdiho, ruské klasiky *Evžen Oněgin*¹⁴⁰ Petra Iljiče Čajkovského. Ojedinelým se stal projekt tří děl uvedených v jednom večeru nazvaný *Večer z děl terezínských skladatelů (Trio pro housle*¹⁴¹, *Tři hebrejské chlapecké sbory*¹⁴², *Brundibár*¹⁴³), kterými se ND Brno přiblížilo dramaturgii ND Praha, kdy se

¹³⁴ DONIZETTI, Gaetano (skladatel); GILARDONI, Domenico (libretista). *Poprask v opeře (Viva la mamma aneb Mravy a nemravy divadelní* [operní inscenace]. Režie Rudolf Tesáček, dirigent Tibor Varga. Zemské divadlo Brno: Janáčkovovo divadlo. Premiéra: 22. 6. 1990.

¹³⁵ ROSSINI, Gioacchino (skladatel); STERBINI, Cesare (libretista). *Lazebník sevillský* [operní inscenace]. Režie Alena Vaňáková, dirigent Jan Zbavítel. Zemské divadlo Brno: Janáčkovovo divadlo. Premiéra: 20. 12. 1991.

¹³⁶ BIZET, Georges (skladatel); MEIHAC, Henri (libretista); HALÉVY, Ludovic (libretista). *Carmen* [operní inscenace]. Režie Jan Zbavítel, dirigent Ondrej Lenárd. Zemské divadlo Brno: Janáčkovovo divadlo. Premiéra 14. 6. 1991.

¹³⁷ PUCINNI, Giacomo (skladatel); ILLICA, Luigi (libretista); GIACOSA, Giuseppe (libretista). *Madame Butterfly* [operní inscenace]. Režie Jiří Glogar, dirigent Tibor Varga. Zemské divadlo Brno: Janáčkovovo divadlo. Premiéra: 25. 9. 1992.

¹³⁸ VERDI, Giuseppe (skladatel); PIAVE, Maria, Francesco. *La Traviata* [operní inscenace]. Režie Václav Věžník, dirigent Jan Štych ml. ND Brno: Janáčkovovo divadlo. Premiéra: 16. 4. 1993.

¹³⁹ VERDI, Giuseppe (skladatel); GHISLANZONI, Antonio (libretista). *Aida* [operní inscenace]. Režie Václav Věžník, dirigent Enrico Dovico. ND Brno: Janáčkovovo divadlo. Premiéra: 9. 10. 1993.

¹⁴⁰ ČAJKOVSKIJ, Petr, Iljič (skladatel a libretista); ŠILOVSKIJ, Konstantin. *Evžen Oněgin* [operní inscenace]. Režie Martin Glaser, dirigent Robert Kružík. ND Brno: Janáčkovovo divadlo. Premiéra online: 1. 6. 2021.

¹⁴¹ KLEIN, Gideon (skladatel). *Trio pro housle* [operní inscenace]. Režie Vanda Drozdová, dirigent Jakub Klecker. ND divadlo Brno: Reduta. Premiéra: 18. 11. 2006.

¹⁴² ULLMANN, Viktor. *Tři hebrejské chlapecké sbory* [operní inscenace]. Režie Vanda Drozdová, dirigent Jakub Klecker. ND Brno: Reduta. Premiéra: 18. 11. 2006.

¹⁴³ KRÁSA, Hans. *Brundibár* [operní inscenace]. Režie Vanda Drozdová, dirigent Jakub Klecker. ND Brno: Reduta. Premiéra: 18. 11. 2006.

vracelo k opomíjené operní tvorbě perzekvovaných skladatelů zavražděných během 2. světové války.

Současná světová opera je na repertoáru zastoupena díky dílům Brita Benjamina Brittena *Sen noci svatojánské*¹⁴⁴ a *Peter Grimes*¹⁴⁵. Česká premiéra *Powder Her Face*¹⁴⁶ napsaná v roce 1995 americkým skladatelem Thomasem Adesem byla motivovaná úspěchem opery v zahraničí, ale v českém kontextu byla jen pokusem o uvedení operní novinky bez jasnějšího dramaturgického kontextu.¹⁴⁷

Dramaturgickou linii české opery krátce po sametové revoluci tehdejší Státní divadlo Brno plánovalo zaměřit na janáčkovskou tradici. Tehdejší dramaturg opery Václav Nosek k tomu řekl: „*Za cíl brněnské opery pokládám zlomení nedůvěřivosti domácího diváka k Janáčkovu dílu strhujícími inscenacemi a zamezení zklamání zahraničních nadšenců, přijíždějících do Brna, aby v Janáčkově městě spatřili „pravého“ Janáčka. Má-li být Janáčkov divadlo hodno svého jména, musí zde nutně dojít k renesanci jeho odkazu podmíněně důvěrnou znalostí vývoje interpretačních postupů od původních premiér až po dnešek už proto, že právě Janáčkov dílo formovalo osobitý styl brněnského souboru na cestě k moderní tváři soudobého operního divadla.*“¹⁴⁸ Jen během 90. let se realizovalo dvanáct premiér Janáčkových oper.

Kromě oper Leoše Janáčka však dramaturgie brněnské opery vynikala výrazným akcentem na českou skladatelskou tradici, z celkového počtu 161 premiér bylo šedesát jedna od českých skladatelů. Oproti NDM netrvala na uvádění českých premiér méně známých titulů, ale preferovala tituly z české operní tvorby 19. i 20. století, zejména pak díla spojená s Brnem. Kromě osvědčených titulů Antonína Dvořáka nebo Bedřicha Smetany brněnská opera hojně uváděla Bohuslava Martinů (např. *Hry o Marii*¹⁴⁹, *Řecké pašije*¹⁵⁰). ND Brno uvedlo jako jediné ve sledovaném období z českých operních scén titul od žáka Bohuslava Martinů, Jana Nováka,

¹⁴⁴ BRITTEN, Benjamin (skladatel a libretista); PEARS, Peter (libretista). *Sen noci svatojánské* [operní inscenace]. Režie Roman Meluzín, dirigent Jakub Klecker. ND Brno: Janáčkov divadlo. Premiéra 8. 3. 2013.

¹⁴⁵ BRITTEN, Benjamin (skladatel a libretista); SLATER, Charles, Montagu. *Peter Grimes* [operní inscenace]. Režie David Radok, dirigent Marko Ivanovič. ND Brno: Janáčkov divadlo. Premiéra: 9. 10. 2021.

¹⁴⁶ ADES, Thomas (skladatel); HENSHER, Phillip (libretista). *Powder Her Face* [operní inscenace]. Režie Tomáš Studený, dirigent Pavel Šnajdr, Marko Ivanovič. ND Brno: Reduta. Premiéra: 29. 1. 2016.

¹⁴⁷ SUCHÁ, Lenka. Powder Her Face: skandální opera o orálním sexu a perlách. *Brněnský deník*. č. 17 (21.1.2016), s. 10. ISSN 1802-0887.

¹⁴⁸ RAFLOVÁ, Hana. Almanach Národního divadla v Brně 1984-1994. Brno: Národní divadlo, 1994.

¹⁴⁹ MARTINŮ, Bohuslav (skladatel); NEZVAL, Vítězslav (libretista); GHÉON, Henri (libreto). *Hry o Marii* [operní inscenace]. Režie Alena Vaňáková, dirigent Jiří Bělohávek. Státní divadlo Brno: Janáčkov divadlo. Premiéra 6. 4. 1990.

¹⁵⁰ MARTINŮ, Bohuslav (skladatel a libretista). *Řecké pašije* [operní inscenace]. Režie Václav Věžník, dirigent Jan Zbavítel. Státní divadlo Brno: Janáčkov divadlo. Premiéra: 4. 2. 2000.

*Dulcitius*¹⁵¹. Z autorů spojených s Brnem uvedlo dětskou operu Evžena Zámečnicka *Brouk Pytlík*¹⁵² a dramaturgicky podobné *Hrátky s čertem*¹⁵³ Ludvíka Podéště.

Silný akcent dramaturgie na skladatelskou tradici spojenou s Brnem na jednu stranu na dlouhou dobu znesnadnil uvádění jiných titulů. Předznamenal však směřování brněnské operní dramaturgie, která dbala na propojení ND Brno s regionálním a českým kontextem.

Na repertoáru Janáčkovy opery se ve sledovaném období objevily i další tituly světového soudobého operního repertoáru. Kromě původní české opery i tituly *Kráska a zvíře*¹⁵⁴ Philipa Glasse, *Deník Anny Frankové*¹⁵⁵ Grigorije Frida nebo *Láska na dálku*¹⁵⁶ skladatelky Kaiji Saariahové patří do sledované linie uvádění soudobé opery ND Brno, jejíž subvariantou je původní česká operní tvorba.

V letech 1990–2022 bylo uvedeno osm premiér českých oper komponovaných po roce 1990. O jejich uvedení se zasloužil kolektiv tvůrců sdružených kolem uměleckých šéfů opery, kteří se dlouhodobě angažovali či angažují v soudobé vážné hudbě a experimentálním divadle. Od 90. let se ve funkci postupně vystřídali dirigent a skladatel Jan Zbavitel (1993–1999), režisér Tomáš Šimerda (1999–2001), kteří nové opeře příliš nepřáli. Výjimkou byl konec ředitelské éry Mojmíra Weimanna, kdy se realizovalo scénické oratorium Michala Košuta *Ifigenie*.¹⁵⁷ V období let 2002–2007 docházelo k častému střídání na pozici šéfa opery – krátce po sobě ve funkci působili Jaroslav Kyzlink, Martin Otava, Jan Zbavitel a Milan Kaňák a Jan Štych. Ustálení přišlo až s ředitelem Danielem Dvořákem (ve funkci 2007–2012) a s Tomášem Hanusem na pozici šéfa operního souboru. O uvedení původní opery se pod Dvořákovým vedením zasadil i další šéf opery, režisér a scénograf Rocc (ve funkci 2009–2011). Současný šéf opery Jiří Heřman od roku 2015 podporuje původní českou operu jako sice okrajovou, ale důležitou dramaturgickou linii ND Brno.¹⁵⁸

¹⁵¹ NOVÁK, Jan (skladatel). *Dulcitius* [operní inscenace]. Režie Alena Vaňáková, dirigent Jiří Pinkas. Zemské divadlo Brno: Janáčkovovo divadlo. Premiéra: 3. 10. 1990.

¹⁵² ZÁMEČNÍK, Evžen (skladatel); ŽÁK, Rudolf. *Brouk Pytlík* [operní inscenace]. Režie Luboš Ogoun, dirigent Tibor Varga. Zemské divadlo Brno: Janáčkovovo divadlo. Premiéra: 14. 2. 1992.

¹⁵³ PODÉŠŤ, Ludvík (skladatel a libretista). *Hrátky s čertem* [operní inscenace]. Režie Mojmír Weimann, dirigent Rastislav Štúr. ND Brno: Janáčkovovo divadlo. Premiéra: 8. 12. 1995.

¹⁵⁴ GLASS, Philip (skladatel a libretista). *Kráska a zvíře* [operní inscenace]. Režie ROCC, dirigent Jakub KLECKER. ND v Brně: Reduta. Premiéra 2. 5. 2008.

¹⁵⁵ FRID, Grigori (skladatel a libretista) *Deník Anny Frankové* [operní inscenace]. Režie Heinz LUKAS-KINDERMANN, dirigent David ŠVEC. ND Brno: Janáčkovovo divadlo. Premiéra 27. 1. 2010.

¹⁵⁶ SAARIAHO, Kaija. *Láska na dálku* (skladatelka); MAALOUF, Adam (libretista). *Láska na dálku* [operní inscenace]. Režie Jiří HEŘMAN, dirigent Marko IVANOVIČ. ND Brno: Janáčkovovo divadlo. Premiéra 24. 3. 2017.

¹⁵⁷ Opera je zmíněna i v kapitole *Soudobá opera ve Státní opeře Praha*.

¹⁵⁸ Vycházím z bakalářské práce Anny Kohoutkové. (KOHOUTKOVÁ, Anna. *Opera Národního divadla Brno po roce 1989* [online]. Brno, 2015 [cit. 2023-11-21]. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce doc. PhDr. Jiří Zahrádka, Ph.D.

4. 3. 1. Původní česká opera uvedená v ND Brno po roce 1990

Vzhledem ke specifickým okolnostem vzniku všech inscenací se budu věnovat každé zvlášť v chronologické souslednosti, jak byly v ND Brno uvedeny.

*Ifigenie*¹⁵⁹ Michala Košuta se stala první předzvěstí, že původní česká tvorba pronikne na jeviště ND Brno. Scénické oratorium¹⁶⁰ se hrálo ve foyeru Janáčkova divadla jako součást programu mezinárodního festivalu Moravský podzim. Festivaloví diváci zaručili nezvyklý zájem o původní tvorbu, během čtyř uvedení zaznamenalo dílo návštěvnost okolo šedesáti procent. Oratorium *Ifigenie* ocenila komise Nové opery pro Prahu, kterou vyhlásila Státní opera Praha na podporu původní české tvorby výběrem do užšího finále už v roce 1999.

*Mai 68*¹⁶¹ skladatele Petra Kofroně se stal první plnohodnotnou inscenací původní české opery na scéně ND Brno. Naplňuje jednu z rozšířených dramaturgických tendencí původní české opery psané po roce 1989, a sice tu, která reflektuje historické události nedemokratických období z historie Československa. Petr Kofroň operu napsal pro ND Brno u příležitosti 40. výročí studentské revoluce v Paříži, která probíhala v květnu 1968, a zároveň chtěl dění ve Francii porovnat s událostmi pražského jara v Československu. Libreto pravděpodobně ovlivnila skutečnost, že nad inscenací převzali záštitu zástupci české a francouzské diplomacie.¹⁶² Inscenace se tak stala symbolem politických styků obou zemí.

S uvedením Kofroňovy opery se pojí debata o možnostech soudobé opery. Pěvci ND Brno napsali otevřený dopis, ve kterém se pokusili zvrátit¹⁶³ zařazení titulu do repertoáru.¹⁶⁴ V dopise pěvci komentují Kofroňův skladatelský rukopis jako „prázdný a zvrácený hudební jazyk, který obsahuje nesmyslně komplikované zpívané party, zejména rytmicky, v polohách, které jsou pro většinu neznělé, okrajové, nezpěvné a antidynamické. Jde o opak krásy.“¹⁶⁵ Debata ani kritické přijetí opery odbornou veřejností naštěstí neměly vliv na vznik dalších původních kompozic. *Mai 68* se hrál jen třikrát, ale v celkové dramaturgii divadla ho lze považovat za významný milník otevírající cestu původní opeře zpět na brněnské jeviště.

¹⁵⁹ KOŠUT, Michal (skladatel a libretista); PITÍNSKÝ, Jan, Antonín (libretista). *Ifigenie* [operní inscenace]. Režie Karla Štaubertová, dirigent Michal Košut. ND Brno: Janáčkovo divadlo. Premiéra: 28. 9. 2001.

¹⁶⁰ V databázi Institutu umění – Divadelního ústavu je sice *Ifigenie* zařazená jako opera, ale podle oficiálního programu ND Brno se jedná o scénické oratorium.

¹⁶¹ KOFROŇ, Petr (skladatel); PLACHÝ, Zdenek (libretista); ŠIMÁČEK, Jiří (libretista). *Mai 68* [operní inscenace]. Režie Zdenek Plachý, dirigent Petr Kofroň. ND Brno: Mahenovo divadlo. Premiéra 20. 6. 2008.

¹⁶² Převzato z programu k inscenaci.

¹⁶³ Protesty proti uvedení titulu na repertoáru nebo proti organizačním změnám nebyly v české opeře po roce 1989 příliš časté, ale občas se objevily. Pravděpodobně největší odpor se pojí s opětovným sloučením Státní opery Praha s ND Praha v roce 2012. Nespokojenost s vůlí zřizovatele tenkrát zklidnila až výměna vedení ND Praha.

¹⁶⁴ HAPRTHOVÁ, Martina. Herci se bouří proti nové opeře *Mai 68*. *Deník*. 20. 6. 2008.

¹⁶⁵ *Tamtéž*.

*Ruleta*¹⁶⁶, která se ve Státní opeře Praha hrála jako *La Toulette*, skladatele Zdeňka Merty se v případě ND Brno nestala plnohodnotnou inscenací. Operu zpočátku nastudovala Státní opera Praha, v Brně byla uvedena pouze v koncertním nastudování. Původně měla vzniknout ve scénické podobě, která však kvůli probíhajícímu auditu v divadle¹⁶⁷ nebyla realizována.

La Dafne skladatelů Tomáše Hanzlíka a Víta Zouhara je výsledkem uměleckého propojení nezávislé scény s divadlem zřizovaným státem. Tomáš Hanzlík se jako zakladatel nezávislého uskupení Ensemble Damian Olomouc dlouhodobě zaměřuje na ožívování kompozic zejména lokálních olomouckých skladatelů tvořících od 18. století a na hudební rekonstrukce. *La Dafne* italského skladatele Jacopa Periho zkomponovaná za podpory hudebníka a mecenáše Jacopa Corsiho se jako vůbec nejstarší opera na světě z roku 1598 dochovala jen ve třech fragmentech, které bylo třeba dopsat na objednávku opery ND Brno, z iniciativy jejího tehdejšího šéfa, režiséra a výtvarníka Rocca. *La Dafne* měla premiéru v roce 2011 a na stálém repertoáru zůstala až do roku 2016. Návštěvnost okolo 70 procent nevybočila z dlouhodobého průměru návštěvnosti opery ND Brno. Do diváckého úspěchu *La Dafne* se patrně promítlo i to, že se v Brně potkalo olomoucké publikum, které zná tvorbu Ensemble Damian, s brněnským operním publikem. Inscenace měla přesah i mimo spolupráci v ND Brno. Vít Zouhar, Tomáš Hanzlík a Rocc společně tvořili uskupení s názvem postopera.forma, v rámci kterého společně hledali možnosti moderního operního tvaru pro antické drama.¹⁶⁸

*Čarokraj*¹⁶⁹ skladatele Marka Ivanoviče navázal na několik let přerušenu dramaturgickou linii původní české opery zacílené na dětského diváka v Brně (*Ferda Mravenec* skladatele Evžena Zámečnicka, znovu nastudována v roce 2020).¹⁷⁰ V celorepublikovém kontextu uvádění původní české opery v letech 1989–2022 inscenace vynikala už jen tím, že se jednalo o druhé nastudování stejného titulu, což je v české operní tradici ojedinělý jev. V Praze měl *Čarokraj* premiéru v roce 2012. Janáčkovovo divadlo jej nastudovalo podruhé v krátké době mimo jiné kvůli skladateli Marku Ivanovičovi, který se z ND Praha přesunul jako šéfdirigent do Brna. V Brně se *Čarokraj* stal stabilní součástí operního repertoáru a těšil se výrazné divácké oblibě, návštěvnost inscenace přesáhla osmdesát procent, během čtyř sezón jej zhlédlo více než čtyřicet čtyři tisíc diváků během šedesáti uvedení. Ve všech aspektech se vyrovnala ostatním titulům na operním repertoáru ND Brno. Dětská, v případě *Čarokraje* spíše rodinná, opera bývá

¹⁶⁶ MERTA, Zdeněk (skladatel); MOŠA, Stanislav (libretista). *Ruleta* [operní inscenace]. Režie Stanislav Moša, dirigent Jakub Klecker. ND Brno: Mahenovo divadlo. Premiéra: 9. 9. 2011.

¹⁶⁷ STURÍLOVÁ, Markéta. *Ruleta* – soudobá opera v koncertním provedení. *Brněnský deník*. Č. 212 (9.9.2011), s. 7. ISSN 1802-0887.

¹⁶⁸ Převzato ze zprávy o inscenaci. Dostupné z: <<https://www.richardzavada.cz/en/la-dafne-narodni-divadlo-brno-2/>>.

¹⁶⁹ IVANOVIČ, Marko (skladatel); ARSENJEV, Ivan (libretista); FORMAN, Petr (libretista); MALÝ, Radek (libretista). *Čarokraj* [operní inscenace]. Režie Petr FORMAN, dirigent Ondrej Olos, dirigent Marko Ivanovič. ND Brno: Janáčkovovo divadlo. Premiéra 6. 2. 2015.

¹⁷⁰ ZÁMEČNÍK, Evžen (skladatel a libretista). *Ferda Mravenec* [operní inscenace]. Režie Magdalena ŠVECOVÁ, dirigent Jakub Klecker, Pavel Šnajdr. ND Brno: Janáčkovovo divadlo. Premiéra 22. 8. 2020.

hojně navštěvovaná ve všech typech operních divadel. Má ambici být prvním kontaktem nejmenších diváků s operou a obvykle cílí na zážitek pro celou rodinu.

Libreto *Čarokraje* čerpalo námět z knihy Geralda Durrella *Mluvící balík*. Sál i zákulisí Janáčkova divadla se během opery proměnily ve fantastickou říši s názvem Čarokraj, v níž kouzelné postavy jako bazilišci, elfky, mandragory nebo bludičky a dívka Penelopka, která se do kouzelného světa vypravila, společně prožívají oslavu, jež se opakuje jen jednou za padesát let. V rámci ztraktivnění opery inscenační řešení *Čarokraje* pracovalo volněji s prostorem hlediště a jeviště ve snaze o větší kontakt s publikem.

Operní adaptace *Alenky* v říši divů, *Alice in Bed*¹⁷¹, vznikla v roce 2014 v ND Brno ze spolupráce pedagogů JAMU Markéty Dvořákové, Ivo Medka a zahraničních libretistů. Původní česká opera vznikla ve spolupráci izraelského libretisty Sjarona Minaila a německé scenáristky Anne Daschkey, kteří se seznámili během svých studií a raného období kariéry v Nizozemí, kde se oba začali zajímat o experimentální operu. Všeobecně známý příběh Lewise Carrola cílil především na dětské publikum. Podtitul „operní thriller“ se pokusil zaujmout diváky, kteří obvykle operu nenavštěvují.¹⁷² Návštěvnost šedesát tři procent odpovídala diváckému průměru ND Brna, ale počtem repríz nezopakovala úspěch podobně dramaturgicky zaměřeného *Čarokraje*, ani nedosáhla návštěvnosti *La Dafne*.

*Pravidla slušného chování v moderní společnosti*¹⁷³ (2017) zapadají do dramaturgické linie soudobé opery, která má tendenci vztahovat libreto k výlučně současnému tématu. Na motivy stejnojmenné hry francouzského dramatika Jeana-Luca Lagarcea Jiří Adámek s Michalem Nejtkem vytvořili „*existenciální obraz nahlížení života jako souboru pravidel*.“¹⁷⁴ Inscenace byla výrazně hyperbolizovanou satirou na upjatost současných společenských norem.

Jiří Adámek i Michal Nejtek jsou v kontextu své divadelní tvorby typickými zástupci nezávislé scény. Dílčím specifickým rysem brněnské dramaturgické linie české původní opery je, že vzniká díky úzké konkurenční spolupráci mezi tvůrci bez stálého angažmá a státem zřizovanými divadly. V případě inscenace *Pravidla slušného chování v moderní společnosti* tato spolupráce neměla za sebou popularitu Carrolovy *Alenky* v říši divů ani Durrelova *Mluvícího balíku*. Návštěvnost nepřesáhla dvacet osm procent. Nízký počet diváků pravděpodobně způsobil vyšší počet operních premiér v sezoně 2017/2018, z nichž *Pravidla slušného chování v moderní společnosti* zastupovala jako jediná inscenace dramaturgickou

¹⁷¹ DVOŘÁKOVÁ, Markéta; MEDEK, Ivo (skladatel); DASCHKEY Anne (libretistka), MINAILO Sjaron (libretista). *Alice in bed* [operní inscenace]. Režie ROCC, dirigent Odrej Olos. ND Brno: Reduta. Premiéra 7. 5. 2014.

¹⁷² O jevištní podobě inscenace *Alice in bed*, jejíž cílem bylo stát se marketingovým a multimediálním operním titulem, polemizuje ve své recenzi Wanda Dobrovská *Brno - opera o umění, které musí marketingově obstát*. (DOUBROVSKÁ, Wanda. Brno - opera o umění, které musí marketingově obstát. *Harmonie*. Roč. 22. č. 7. (červenec 2014), s. 45-46. ISSN 1210-8081.).

¹⁷³ NEJTEK, Michal (skladatel); ADÁMEK, Jiří (libretista). *Pravidla slušného chování v moderní společnosti* [operní inscenace]. Režie Jiří Adámek, dirigent Pavel Šnajdr. ND Brno: Reduta. Premiéra 15. 9. 2017.

¹⁷⁴ KLEPAL, Boris. Nová česká opera líčí život jako soubor pravidel. *Hospodářské noviny*. Roč. 61, č. 178 (14.9.2017), s. 8. ISSN 0862-9587.

linii soudobé opery. V celkovém kontextu brněnské opery se však jednalo o důležitý počin díky pokračující kontinuitě spolupráce mezi státem zřizovaným divadlem a tvůrci z nezávislé scény.

Operu *Kocour v botách*¹⁷⁵ Jiří Teml složil v roce 2008. Nastudována v ND Brno byla pravděpodobně díky předchozímu úspěchu dětské opery *Čarokraj*. Podle programu cílila na dětské diváky ve věku 4–9 let, jako první zkušenost s operou. V kontextu dramaturgie brněnské opery a jejího propojení s regionem bylo důležité složení inscenačního týmu, tvořeného nedávnými absolventy Janáčkovy akademie múzických umění.¹⁷⁶ Titul se však nestal součástí stálého repertoáru, hrál se pouze šestkrát.

Druhá opera skladatele Marka Ivanoviče, *Monument*¹⁷⁷, vznikla přímo pro soubor ND Brno v úzké spolupráci s libretistou a režisérem opery Davidem Radokem. Hrála se pouze blokově během února 2020. Zřejmě z důvodu nepředvídatelného diváckého ohlasu původní opery s politickým tématem byly naplánovány pouze čtyři reprízy.¹⁷⁸ Nižší návštěvnost, čtyřicet šest procent, než je dlouhodobý průměr Janáčkovy opery, lze vysvětlit jen čtyřmi reprízami i možným počínajícím strachem ze začínající pandemie covidu¹⁷⁹, která ve výsledku ovlivnila další osud opery, jež se vícekrát nehrála.

Monument zapadá podobně jako *Mai 68* do brněnské dramaturgické linie soudobé české operní tvorby, která reflektuje události totalitního období Československa. Oproti Kofroňově opeře, která čerpala kromě českého pražského jara i z revolučních událostí ve Francii, se libreto *Monumentu* drží československého kontextu. Vychází z konkrétního tragického životního i tvůrčího osudu sochaře Otakara Švece, autora Stalinova pomníku, ale tento konkrétní osud povyšuje do obecné roviny vztahu umělce a režimu.

V přehledu původní české operní tvorby po roce 1989 má *Monument* zcela mimořádné postavení, protože se jedná o druhé operní zpracování téhož konkrétního příběhu. Již v roce 2017 zkomponoval pro ND Praha operu *Žádný člověk*¹⁸⁰ Jiří Kadeřábek na motivy tragického osudu sochaře Otakara Švece, který byl vybrán ze čtyřiceti uchazečů v roce 1949, aby navrhl Stalinův pomník na Letné v Praze.

Obě opery se podobají v tom, že libreto se inspirovalo historickou látkou jen volně. Marko Ivanovič a David Radok psali operu pro velké jeviště Janáčkova divadla s velmi jasnou představou o tématu a formě s tím, že se nemá jednat o historizující operní rekonstrukci, ale

¹⁷⁵ TEML, Jiří (skladatel); HRUBÁ-TOPERCZEROVÁ, Eliška (libretistka); TŮMA, Jan (libretista). *Kocour v botách* [operní inscenace]. Režie Marek Mokoš, dirigentka Valeria Maťašová, ND Brno: Reduta. Premiéra: 23. 3. 2018.

¹⁷⁶ Převzato z tiskové zprávy k inscenaci.

¹⁷⁷ IVANOVIČ, Marko (skladatel), RADOK, David (libretista). *Monument* [operní inscenace]. Režie David Radok, dirigent Marko Ivanovič. ND Brno: Janáčkovo divadlo. Premiéra 2. 7. 2020.

¹⁷⁸ ČTK. Opera zachytí tragický osud sochaře Švece. *Lidové noviny*. Roč. 33, č. 28 (3.2.2020), s. 8. ISSN 0862-5921.

¹⁷⁹ V České republice začala pandemická omezení platit na přelomu února a března 2020.

¹⁸⁰ KADEŘÁBEK, Jiří (skladatel); JIŘIČKA, Lukáš (libretista); SCHMITT Katharina (libretistka). *Žádný člověk* [operní inscenace]. Režie Katharina SCHMITT, dirigent Jiří Kadeřábek. Nová scéna ND Praha. Premiéra 31. 3. 2017.

že má opera být v tématu nadčasová.¹⁸¹ *Žádný člověk* formálně odpovídal komorní opeře, ale podobně jako *Monument* libreto přesahovalo do různých časových rovin. Komparace těchto dvou oper by mohla být zajímavým příspěvkem k tématu soudobé české opery.

Česká původní opera měla v Brně i před listopadem 1989 hluboce zakotvenou tradici. Státní divadlo Brno uvedlo celou řadu titulů – např. *Pozdvížení v Efesu*¹⁸² Iši Krejčího, díla Karla Horkého *Jed z Elsinoru*¹⁸³, *Svítání*¹⁸⁴ a *Atlantida*¹⁸⁵, opery Josefa Berga *Odysseův návrat*,¹⁸⁶ *Johanes doktor Faust*¹⁸⁷, *Eufrides před branami Tymén*¹⁸⁸ a *Evropská turistika*¹⁸⁹, titul *Diogenes*¹⁹⁰ Ilji Hurníka, dětskou operu *Ferda Mravenec*¹⁹¹ Evžena Zámečnicka, *Kuchyňské starosti*¹⁹² Miloše Štědrone, *Malého prince*¹⁹³ Miroslava Háby, *Růže pro Johanku*¹⁹⁴ Otmara Máchy, kompozice Václava Felixe *Atentát*¹⁹⁵, *Mariana*¹⁹⁶. Na jevišti brněnské opery se uskutečnilo i několik světových a českých premiér – např. světová premiéra *Portréty*¹⁹⁷ Poláka Mečislava Vajnberga, česká premiéra opery *Lukullovo odsouzení*¹⁹⁸ Němce Paula Dessaua nebo první československé uvedení francouzského skladatele Dariuse Milhauda *Theseovo osvobození (La délivrance de Thésée)*¹⁹⁹.

¹⁸¹ Převzato z tiskové zprávy k inscenaci.

¹⁸² KREJČÍ, Iřša (skladatel); BACHTÍK, Josef (libretista). *Pozdvížení v Efesu* [operní inscenace]. Režie Miloslav Nekvasil, dirigent Václav Nosek. Státní divadlo Brno: Janáčkovo divadlo. Premiéra 5. 4. 1968.

¹⁸³ HORKÝ, Karel (skladatel); RENC, Václav (libretista). *Jed z Elsinoru* [operní inscenace]. Režie Milan Pásek, dirigent Karel Nosek. Státní divadlo Brno: Janáčkovo divadlo. Premiéra: 11. 11. 1969.

¹⁸⁴ HORKÝ, Karel (skladatel). NEZVAL, Jaroslav (libreto). *Svítání* [operní inscenace]. Režie Milan Pásek, dirigent Karel Nosek. Státní divadlo Brno: Janáčkovo divadlo.

¹⁸⁵ HORKÝ, Karel (skladatel); BEZDĚKOVÁ, Eva (libretistka). *Atlantida* [operní inscenace]. Režie Ilja Hylas st., dirigent Jiří Pinkas. Státní divadlo Brno: Janáčkovo divadlo. Premiéra: 30. 9. 1983.

¹⁸⁶ BERG, Josef (skladatel a libretista). *Odysseův návrat* [operní inscenace]. Režie Milan Pásek, dirigent Václav Nosek. Státní divadlo Brno: Reduta. Premiéra 24. 2. 1976.

¹⁸⁷ BERG, Josef (skladatel a libretista). *Johanes doktor Faust* [operní inscenace]. Režie Evald Schorm, dirigent Václav Nosek. Státní divadlo Brno: Reduta, Miniopera. Premiéra: 27. 9. 1971.

¹⁸⁸ BERG, Josef (skladatel a libretista). *Eufrides před branami Tymén* [operní inscenace]. Režie a dirigent Václav Nosek. Státní divadlo Brno: Reduta: Miniopera. Premiéra 27. 9. 1971.

¹⁸⁹ BERG, Josef (skladatel a libretista). *Evropská turistika* [operní inscenace]. Režie a dirigent Václav Nosek. Státní divadlo Brno: Reduta: Miniopera. Premiéra 27. 9. 1971.

¹⁹⁰ HURNÍK, Ilja (skladatel a libretista). *Diogenes* [operní inscenace]. Režie Milan Pásek, dirigent Václav Nosek. Státní divadlo Brno: Reduta. Premiéra 24. 2. 1976.

¹⁹¹ ZÁMEČNÍK, Evžen (skladatel a libretista). *Ferda Mravenec* [operní inscenace]. Režie Alena Vaňáková, dirigent Jan Štych st. Státní divadlo Brno: Janáčkovo divadlo. Premiéra: 3. 6. 1977.

¹⁹² ŠTĚDRŇ, Miloš (skladatel a libretista). *Kuchyňské starosti* [operní inscenace]. Režie Alena Vaňáková, dirigent Evžen Holíš. Státní divadlo Brno. Premiéra: 25. 4. 1979.

¹⁹³ HÁBA, Miroslav (skladatel). SAINT-EXUPÉRY, Antoine. *Malý princ* [operní inscenace]. Režie Luboš Ogoun, dirigent Evžen Holíš. Státní divadlo Brno. Premiéra: 25. 4. 1979.

¹⁹⁴ MÁCHA, Otmár (skladatel). *Růže pro Johanku* [operní inscenace]. Režie Ilja Hylas st., dirigent Jiří Pinkas. Státní divadlo Brno: Janáčkovo divadlo. Premiéra 8. 1. 1982.

¹⁹⁵ FELIX, Václav (skladatel); MALÝ, Zbyšek (libretista). *Atentát* [operní inscenace]. Režie Alena Vaňáková, dirigent Evžen Holíš. Státní divadlo Brno. Premiéra 25. 4. 1979.

¹⁹⁶ FELIX, Václav (skladatel); MALÝ, Zbyšek (libretista). *Mariana* [operní inscenace]. Režie Ilja Hylas st., dirigent Jan Štych st. Státní divadlo Brno: Janáčkovo divadlo. Premiéra 1. 4. 1985.

¹⁹⁷ VAJNBERG, Mečislav (skladatel); MEDVEDĚV, Alexandr (libretista). *Portrét* [operní inscenace]. Režie Georgij Ansimov, dirigent Václav Nosek.

¹⁹⁸ DESSAU, Paul (skladatel); BRECHT, Bertolt (libretista). *Lukullovo odsouzení* [operní inscenace]. Režie Milan Pásek, dirigent Václav Nosek. Státní divadlo Brno: Janáčkovo divadlo. Premiéra: 8. 3. 1974.

¹⁹⁹ MILHAUD, Darius (skladatel); HOPPENOT, Henri (libretista). *La délivrance de Thésée* [operní inscenace]. Režie Evald Schorm, dirigent Václav Nosek. Státní divadlo Brno: Janáčkovo divadlo. Premiéra: 29. 9. 1972.

Důležitou úlohu v kontinuitě uvádění původní opery znamenala zejména existence studiové scény zřizované při Státním divadle Brno pod názvem Miniopera dirigenta Václava Noska, která fungovala v letech 1969–1985.

Inscenování původní české opery v období 1989–2022 na tuto tradici navazovalo, ale především úzce souviselo s koncepcemi šéfů opery a tvůrci, kteří v Brně působili. Příznačná byla pro brněnskou operu afinita k soudobé opeře stálých členů souboru ND Brno, režiséra a scénografa Rocca a dirigenta Marka Ivanoviče, a celková vstřícnost a otevřenost k mezinárodní spolupráci s dalšími divadly zřizovanými státem a s nezávislou scénou. Kontinuitu spolupráce mezi oběma typy scén potvrzuje například i zkušenost současného šéfa Opery ND Brno Jiřího Heřmana, který v roce 2004 vytvořil experimentální operní inscenaci *Lamenti*²⁰⁰ pod záštitou vlastního nezávislého souboru s názvem „in spe”. Díky skladatelům Michalu Nejtkoví a Petru Kofroňovi se dramaturgie Janáčkovy opery pojí i s Agon Orchestra, který je jedním z nejdůležitějších souborů zaměřených na soudobou vážnou hudbu. Způsob práce na některých inscenacích se do jisté míry podobá operní laboratoři – autoři opery jsou často zároveň inscenátory. ND Brno sehrálo v uvádění původní operní tvorby v kontextu českých divadel výraznou roli.

²⁰⁰ MONTEVERDI, Claudio (skladatel); RINUCCINI, Ottavio (libretista). *Lamenti* [operní inscenace]. Režie Jiří Heřman, dirigent Michal Nejtěk. Galerie NoD Praha. Premiéra 5. 11. 2004.

4. 4. Soudobá opera v NDM

Národní divadlo moravskoslezské (dále už jen NDM) funguje jako příspěvková organizace statutárního města Ostrava. Řada projektů z oblasti hudebního divadla se realizuje díky partnerské i finanční spolupráci s jinými subjekty – pravidelně například s Mezinárodním hudebním festivalem Leoše Janáčka, dalšími divadly a od roku 2012 především s Ostravským centrem nové hudby.

Disponuje čtyřmi samostatnými soubory – opera, muzikál, balet a činohra. NDM si společně s Divadlem J. K. Tyla Plzeň jako jediné dvě scény ze všech státem zřizovaných divadel v České republice udržuje dva samostatné ansámblы pro hudební divadlo.²⁰¹ Z provozního hlediska to pro původní českou operní tvorbu není rozhodujícím faktorem, ale v celkové dramaturgii NDM i v kontextu českých státem zřizovaných divadel mají tak hudebně-dramatické inscenace nebývale silné zastoupení.

NDM hraje na třech stálých scénách (Divadlo „12“, Divadlo Jiřího Myrona a Divadlo Antonína Dvořáka). Operní inscenace se uvádějí především na největší ze scén, v Divadle Antonína Dvořáka, některé komornější operní projekty se realizovaly v Divadle „12“ (například *Čtyřnotová opera*²⁰²). V Divadle Jiřího Myrona pod záštitou NDM byly uvedeny především operní inscenace, které se nestaly součástí stabilního repertoáru (např. *Afterword*²⁰³). Samostatnou kapitolu, jež by si zasloužila zhodnocení ve zvláštní práci, tvoří operní inscenace uvedené jako letní open-air v rámci festivalu Janáčkovy Hukvaldy na divadelní scéně v zámeckém parku a také přímo v prostoru hukvaldského hradu.²⁰⁴ Mezi nimi je i několik oper spadajících do původní české opery zkomponované po roce 1989.

Operní soubor NDM každou sezónu připraví pět až šest premiér, jež se stávají součástí stabilního repertoáru s kolísavou návštěvností, kterou ovlivňuje specifická dramaturgie. Opera NDM vyniká mezi ostatními českými operními scénami výrazným a dlouhodobým akcentem na uvádění soudobých hudebně-dramatických kompozic zahraničních i českých skladatelů. Z celkového počtu 188 inscenací jich přibližně čtvrtina patří mezi současná hudebně-dramatická díla. U těchto inscenací se divácký zájem statisticky pohybuje mezi 30–100 procenty, u světoznámých titulů se stabilně drží mezi šedesáti až sedmdesáti procenty.

Uvádění současné opery se v období od 90. let do současnosti v NDM pojí se dvěma výraznými osobnostmi na pozici šéfa opery, Luděkem Golatem a Jiřím Nekvasilem. Směřování

²⁰¹ Jako čtyřsouborové divadlo už vznikalo, byť samostatnost operního souboru nebyla od začátku nejistá.

²⁰² Inscenace vznikla ve spolupráci s Fakultou umění Ostravské univerzity v roce 2019.

²⁰³ Inscenace vznikla pod záštitou NDM, ale spíše patří do tvorby Ostravského centra nové hudby.

²⁰⁴ Mezinárodní hudební festival Janáčkovy Hukvaldy vznikl jako festival vážné hudby v roce 1994. Konal se každoročně v letním období. Většina kulturního programu se odehrávala jako venkovní produkce. Funkci hlavní scény plnil přírodní amfiteátr v oboře pod hradem a jeho baštou. MHF Janáčkovy Hukvaldy navazoval na starší festival Janáčkovy hudební Lašsko, jehož tradice sahá až do roku 1948. Během několika prvních ročníků v průběhu 90. let dosáhl vysoké inscenační úrovně. Od roku 2017 se sloučil s festivalem Janáčkův máj. Nový festival nese název MHF Leoše Janáčka.

opery ovlivnili během svého působení natolik zásadně, že v době jejich šéfování lze mluvit o výrazné dramaturgické éře.

4. 4. 1. Současná opera v NDM za šéfa opery Lud'ka Golata

Vystudovaný operní pěvec Luděk Golat²⁰⁵ nastoupil do Státního divadla Ostrava původně jako sólista opery od sezóny 1984/1985 a v této pozici působil až do sezóny 1989/1990. V roce 1992 se stal šéfem opery a okamžitě začal prosazovat dramaturgii zaměřenou na soudobou tvorbu české i zahraniční provenience, české premiéry dosud neuvedených, případně v předchozím období opomíjených titulů. V kontextu českých státem zřizovaných scén to byl v 90. letech ojedinělý trend, v té době se ostravská opera profilovala jako dramaturgicky nejprogresivnější v celé republice. V roce 1996 se Luděk Golat poprvé uvedl v NDM jako operní režisér. Celkově se během svého působení v NDM jako režisér podílel na třiceti šesti inscenacích, z nichž většina patřila do některé ze sledovatelných tendencí, které Golat prosazoval. Řada měla premiéru v rámci MDF Janáčkovy Hukvaldy a pojí se i s Dětským operním studiem NDM²⁰⁶. Některé inscenace premiérovány na hukvaldském festivalu měly posléze svou premiéru i na domácích scénách NDM a přešly do repertoáru opery ND.

Jednu z vysledovatelných dramaturgických linií tvoří díla soudobé italské opery, realizované v NDM ve světových premiérách, a sice tituly jako *Etna*²⁰⁷ skladatele Mattea Musumeciho nebo *Il Soffio delle Fate (Dech dobrých víl)*²⁰⁸ skladatele Filippa Ziganteho. Opera *Dech dobrých víl* se navíc řadí i do linie děl vyjadřujících se kriticky k současné nebo nedávné politické situaci. Libretista Cannavacciuolo se osobně setkal s lidmi, kteří prožívali útrapy bosensko-srbské války, a podle jejich vyprávění napsal příběh, v němž se obecně zobrazuje krutost války.²⁰⁹ Vzhledem k aktuálnímu tématu vzbudila inscenace rozporuplný ohlas už během studia v NDM. Dvanáct sboristů a jedna sólistka sepsali petici za odvolání Lud'ka Golata z pozice ředitele NDM. Důvodem byla režii explicitně ztvárněná scéna znásilnění dívky bosenskými vojáky. V návaznosti na petici vznikla i antipetice, která se Lud'ka Golata zastala, a k jeho odvolání nedošlo.²¹⁰

Akcent na nejnovější italskou tvorbu přejalo od roku 2012 i NODO, které v rozmezí let 2012–2022 realizovalo tři světové premiéry v zahraničí velmi ceněného²¹¹ italského skladatele

²⁰⁵ Šéf opery od roku 1992, 1999–2009 ředitel NDM.

²⁰⁶ Viz další podkapitola.

²⁰⁷ MUSUMECI, Matteo (skladatel); CONSTANTINO, Massimiliano (libretista). *Etna* [operní inscenace]. Režie Luděk Golat, dirigent Jurij Galatenko. NDM, Divadlo Antonína Dvořáka Ostrava. Premiéra: 4. 6. 2005.

²⁰⁸ ZIGANTE, Filippo (skladatel), CANNAVACCIUOLO, Angelo (libretista). *Il Soffio delle Fate (Dech dobrých víl)* [operní inscenace]. Režie Luděk GOLAT. NDM, Divadlo Antonína Dvořáka Ostrava. Premiéra: 16. 5. 2009.

²⁰⁹ HRDINOVÁ, Radmila. Opera, která se nás týká. *Právo*. Roč. 19, č. 115. 19. 5. 2009, s. 9. ISSN 1211-2119.

²¹⁰ HRDINOVÁ, Radmila. Za Golata se staví i Nohavica. *Právo*. Roč. 19, č. 115. 19. 5. 2009, s. 9. ISSN 1211-2119.

²¹¹ Převzato z životopisu skladatele zveřejněného na stránkách NDM.

Salvatora Sciarrina – *Infinito Nero*²¹², *Luci mie traditrici (Zřítelnice mé zrádné)*²¹³ a *Superflumina*²¹⁴.

Důležitým faktorem pro uvádění české původní opery je propojení s regionálními skladateli. V Moravskoslezském kraji se vše odvíjí od osobnosti Leoše Janáčka, který se narodil v Hukvaldech. Akcent kladený na osobnost i tvorbu Leoše Janáčka se ale nijak výrazně neprojevil na četnosti uvádění jeho děl v NDM. Ze všech tří národních divadel v Praze, Brně a Ostravě uvádí opery Leoše Janáčka NDM dokonce nejméně. Mezi lety 1990–2022 uvedlo NDM pouze osm inscenací Janáčkových oper, zatímco divadla ND Brno a ND Praha uvedla ve stejném období shodně devatenáct.²¹⁵ Odkaz Leoše Janáčka v regionu ovlivnil několik dalších skladatelských generací, ze starší Leona Juřicu nebo Edvarda Schiffauera, ze střední především Pavla Helebranda spojeného s MHF Janáčkovy Hukvaldy a NDM.

Samostatnou dramaturgickou linií v NDM po roce 1990 představovaly opery významných českých skladatelů 20. století zkomponované i několik desetiletí před rokem 1989. První takový titul *Veronika* Rafaela Kubelíka uvedlo NDM už v roce 1991. Jednalo se o jediné uvedení Kubelíkovy kompozice na českých operních scénách od roku 1989. Titul *Veronika*²¹⁶ ostravská opera nastudovala k uctění odkazu světoznámého českého dirigenta, který emigroval po událostech února 1948.²¹⁷ Operu *Veronika* skladatel napsal krátce před svou emigrací, v roce 1944.²¹⁸ Libreto variuje biblický příběh Ježíše a Veroniky, který se kříží s událostmi z pohraniční šumavské vesnice, v níž probíhají pašijové hry.

Na 4. ročníku MHF Janáčkovy Hukvaldy v roce 1997 Luděk Golat nastudoval operu *Eufrides před branami Tymén*²¹⁹ brněnského skladatele Josefa Berga z roku 1964. Od roku 1990 byl tento titul v prostředí státem zřizovaných operních scén nastudován pouze jednou.²²⁰

Z českých hudebně-dramatických titulů v NDM se stala unikátní nastudování děl Emila Františka Buriana. Tři ze čtyř burianovských premiér uvedených v letech 1990–2022 vznikly v

²¹² SCIARRINO, Salvatore (skladatel). *Infinito Nero* [koncertní nastudování opery]. Dirigent Petr Kotík. Ostravské centrum nové hudby: Divadlo Jiřího Myrona Ostrava. Premiéra: 25. 6. 2012.

²¹³ SCIARRINO, Salvatore (skladatel a libretista). *Luci mie traditrici (Zřítelnice mé zrádné)* [operní inscenace]. Režie Pia Partum, dirigentka Liliana Kryc. Ostravské centrum nové hudby: Divadlo Jiřího Myrona Ostrava. Premiéra: 26. 6. 2018.

²¹⁴ SCIARRINO, Salvatore (skladatel a libretista). *Superflumina* [operní inscenace]. Ostravské centrum nové hudby: Divadlo Jiřího Myrona Ostrava. 25. 6. 2022.

²¹⁵ Leoš Janáček (1954–1928) se profesně pevně pojí především s Brnem, kde bydlel a studoval od raného dětství. Pro zdejší operní scénu zkomponoval 8 z 9 svých oper (s výjimkou *Vlčety páně Broučkovy*, které napsal pro ND Praha). Důležitým faktorem je, že NDM se otevřelo až v roce 1919, tedy na sklonku Janáčkovy života.

²¹⁶ KUBELÍK, Rafael (skladatel); FALTIS, Cyril Dalibor (libretista). *Veronika* [operní inscenace]. Režie Miloslav Nekvasil, dirigent Jan Šrubař. Státní divadlo Ostrava, Divadlo Antonína Dvořáka. Premiéra: 13. 4. 1991.

²¹⁷ Převzato z oficiální tiskové zprávy NDM.

²¹⁸ Ve světové premiéře byla uvedena v Brně 1947.

²¹⁹ BERG, Josef (skladatel a libretista), *Eufrides před branami Tymén* [operní inscenace]. Režie Luděk Golat. NDM Ostrava, hrad Hukvaldy. Premiéra: 28. 6. 1997.

²²⁰ Kromě ostravské inscenace různé kompozice uvedly jen scény JAMU.

NDM v rozmezí let 2000–2004²²¹. Inscenace *Paříž hraje prim*²²², *Vojna*²²³ a *Opera z poutí*²²⁴ byly všechny uvedeny v rámci MHF Janáčkovy Hukvaldy a režíroval je Luděk Golat. Nastudování *Paříž hraje prim* a *Vojny* se výrazně pojí s geniem loci hradu Hukvaldy, co do scénografického zasazení do konkrétního prostředí, ale i celkovou atmosférou. Inscenace měly všechny atributy site-specific projektu, byly tedy do divadla nepřenosné. Jen lidová opera *Opera z poutí* se stala stálou součástí repertoáru NDM a uváděla se v Divadle Antonína Dvořáka.²²⁵

V roce 2006 vystřídal na pozici šéfa opery Lud'ka Golata Oliver Dohnányi, který pokračoval v nastolené dramaturgii. Golat působil v NDM jako režisér až do svého odchodu během sezóny 2009/2010.

²²¹ Poprvé po sametové revoluci uvedla kompozici Emila Františka Buriana Státní opera jakožto další česká operní scéna zaměřená na uvádění soudobé opery, *Bubu z Montpamassu* měla premiéru v roce 1997.

²²² BURIAN, Emil, František (skladatel a libretista). *Paříž hraje prim* [operní inscenace]. Režie Luděk Golat, dirigent Jurij Galatenko. NDM Ostrava, hrad Hukvaldy. Premiéra: 17. 6. 2000.

²²³ BURIAN, Emil, František (skladatel), ERBEN, Karel, Jaromír (libretista). *Vojna* [operní inscenace]. Režie Luděk Golat, dirigent Jan Šrubař. NDM Ostrava, hrad Hukvaldy. Premiéra: 30. 6. 2002.

²²⁴ BURIAN, Emil, František (skladatel a libretista). *Opera z poutí* [operní inscenace]. Režie Luděk Golat, dirigent Jan Šrubař. NDM Ostrava, hrad Hukvaldy. Premiéra: 1. 7. 2004.

²²⁵ *Vojna* a *Paříž hraje prim* se na základě údajů o návštěvnosti hrály pravděpodobně pouze na hradě Hukvaldy, přičemž představení byla vyprodaná. Kvantitativně se však jednalo jen o sedm uvedení a 1700 diváků.

4. 4. 2. Soudobá opera a Operní studio NDM

V celém sledovaném období 1990–2022 se v NDM uváděla velmi specifická subvarianta původní české opery, kterou je opera zacílená na dětského diváka, případně na celou rodinu. Tato dramaturgická tendence se projevila už během prvních let na festivalu MHF Janáčkovy Hukvaldy. Z dětské opery jsou v NDM sledovatelné tři dramaturgické linie, původní česká tvorba tvoří první z nich, avšak stejně podstatný je i zahraniční operní repertoár cílený na děti. Třetí dramaturgickou tendencí jsou české premiéry dosud neuvedených oper od domácích skladatelů nebo jejich jedinečné plenérové nastudování.

Realizaci této specifické dramaturgické linie umožnilo v České republice unikátní Operní studio NDM, které funguje pod vedením Lenky Živocké už od začátku sezóny 1994/1995. Jedná se o dětský sbor, jenž se podílí na inscenacích na vlastních scénách NDM, ale i na projektech uvedených na MHF Janáčkovy Hukvaldy. O založení Operního studia NDM se v roce 1993 zasloužil anglický režisér David Sulkin, který pro MHF Janáčkovy Hukvaldy připravoval nastudování Janáčkovy opery *Příhody lišky Bystroušky* a pro dětské role nechtěl dospělé pěvkyně. Tehdejší šéf opery Luděk Golat přišel s nápadem, že děti vybrané do inscenace na základě konkurzu by mohly zúročit získané zkušenosti s divadelním provozem při dalších inscenacích NDM.²²⁶ Ve výsledku dětské role v operách, ale i v dalších inscenacích díky Dětskému opernímu studiu hrají přímo děti. Do projektů se často zapojují i děti, které nejsou členy Operního studia NDM, ale navštěvují některou ze základních uměleckých škol v moravskoslezském regionu.

Ze světového repertoáru určeného dětem nastudovalo NDM operu od anglického skladatele Benjamina Brittena pod názvem *Hrajeme operu! – Kominiček*²²⁷. Projekt byl zacílený na děti ve věku od šesti do třinácti let. Inscenace akcentovala ozvláštněnou práci s inscenačním prostorem. Představení začínalo ve foyeru 1. balkónu Divadla Antonína Dvořáka prologem. Diváci se poté v doprovodu hudebního skladatele Normana odebrali na zadní jeviště divadla, kde představení (druhou scénou prologu) pokračovalo. Po přestávce se už v obvyklých prostorách divadla realizovala samotná opera.²²⁸

Pro uvedení dalšího titulu Benjamina Brittena v produkci NDM bylo určující spojení s MHF Janáčkovy Hukvaldy. Česká premiéra *Noemovy potopy* pod názvem *Archa Noemova*²²⁹ se odehrála v rámci 2. ročníku festivalu, v roce 1995 na scéně přírodního amfiteátru v parku pod hradem Hukvaldy. Byl to samostatný projekt nově vzniklého Operního studia NDM, který Lenka

²²⁶ Převzato z oficiálních stránek NDM.

²²⁷ BRITTEN, Benjamin (skladatel); Crozier, Eric. *Hrajeme operu! – Kominiček* [operní inscenace]. Režie Lubor Cukr, dirigent Jan Šrubař. NDM: Divadlo Antonín Dvořáka. Premiéra: 18. 10. 2011.

²²⁸ JÄGER, Daniel. *Hrajeme operu! - Kominiček*. *Národní divadlo moravskoslezské*. č. 7 (listopad/prosinec 2011), s. 8. ISSN 2533-705X.

²²⁹ BRITTEN, Benjamin (skladatel a libretista). *Archa Noemova*. Režie David Sulkin. NDM Ostrava, Amfiteátr Hukvaldy. Premiéra: červenec 1995.

Živocká realizovala ve spolupráci s ZUŠ Hukvaldy. Jejím aspektem bylo výrazné využití plenéru parku s výraznou participací diváků, představení vytvořilo nekonečný průvod rozezpívaných dětských zvířátek jdoucích hukvaldskou oborou do Noemovy archy. Společný zpěv chorálů spolu s diváky propojil hlediště s jevištěm intenzivním hudebním prožitkem.²³⁰ Inscenace se hrála jen během aktuálního ročníku festivalu a nestala se součástí repertoáru NDM, především pro komplikované zapojení velkého množství dětí.

Na MHF Janáčkovy Hukvaldy se hrála dětská opera *Midasovy oslí uši*²³¹ od Angličana Huga Cola, která byla ve sledovaném období uvedena pouze jednou právě v plenérovém nastudování Dětského operního studia, stejně tak i tituly českých skladatelů *Zámečník*²³² od Josefa Kohouta nebo *Ogaři*²³³ od Jaroslava Kříčky. I díky řadě plenérových uvedení dětské opery si festival během několika prvních ročníků získal věhlas právě zásluhou originálního zaměření na dětskou operu, kterou nabízel na vysoké inscenační úrovni.

První operní inscenací spadající do dramaturgické linie původní české tvorby, kterou realizovalo Dětské operní studio, se stala v sezoně 1995/1996 opera *Broučci*²³⁴ Ladislava Matějky. Co do významu inscenace pro ostravskou operu projekt vynikl svým rozsahem. Zapojili se do něj posluchači ostravské konzervatoře, stejně jako řada dětí, od úplně nejmenších až po žáky druhého stupně.²³⁵ Účast dětí podle Josefa Hermana zásadním způsobem zvedla úroveň provedení.²³⁶ Kombinace původní české opery s aktivním zapojením ostravských dětí se tak osvědčila hned napoprvé.

Pod záštitou Operního studia NDM se v roce 1997 uskutečnila první premiéra regionálního skladatele v amfiteátru Hukvaldy – *Jesličky svatého Františka*²³⁷ Pavla Helebranda. Vzhledem k vánoční tematice bylo výhodné uvádět operu i v divadle, takže nesdílela osud jiných inscenací zasazených výlučně do plenéru hradu Hukvaldy. I díky tomu, že šlo o vděčné vánoční téma i titul pro děti garantující vysokou návštěvnost, došlo v případě *Jesliček svatého Františka* k jedinečné události, kdy NDM nazkoušelo operu i podruhé.²³⁹ V celém sledovaném

²³⁰ HRDINOVÁ, Radmila. Noemova potopa v příliš akademickém duchu. *Právo*. 3. 10. 2016. ISSN ISSN 1211-2119.

²³¹ COLE, Hugo (skladatel). *Midasovy oslí uši* [operní inscenace]. Režie Luděk Golat, dirigent Václav Návrat. NDM Ostrava, hrad Hukvaldy. Premiéra: 24. 6. 1998.

²³² KOHOUT, Josef (skladatel). *Zámečník* [operní inscenace]. NDM: Hukvaldy. Režie Ilya Racek ml., dirigent Vladimír Liberda. NDM: Hukvaldy. Premiéra: 28. 6. 2003

²³³ KŘIČKA, Jaroslav (skladatel); KALDA, Ofez. *Ogaři* [operní inscenace]. Režie Luděk Golat, dirigent Václav Návrat. NDM: Hukvaldy. Premiéra: 20. 6. 1999.

²³⁴ MATĚJKA, Ladislav (skladatel); NEKVASIL, Miloslav (libretista). *Broučci* [operní inscenace]. Režie Miloslav Nekvasil, dirigent Václav Návrat. NDM: Divadlo Antonína Dvořáka. Premiéra: 21. 10. 1995.

²³⁵ Čerpáno z poznámky k inscenaci z databáze Institutu umění Divadelního ústavu.

²³⁶ HERMAN, Josef. Operní novinka Broučci. *Divadelní noviny*. Roč. 4, č. 21 (12. 12. 1995), s. 4. ISSN 1210-471X.

²³⁷ Inscenace zůstala na repertoáru celkem tři roky, během kterých se dočkala dohromady 10 uvedení, a její návštěvnost odpovídala ostatním titulům stálého repertoáru.

²³⁸ HELEBRAND, Pavel (skladatel a libretista). *Jesličky svatého Františka* [operní inscenace]. Režie Ilya Racek, ml., dirigent Jan Šrubař. NDM Ostrava, Amfiteátr, Hukvaldy. Premiéra: 22. 7. 1997.

²³⁹ HELEBRAND, Pavel (skladatel a libretista). *Jesličky svatého Františka* [operní inscenace]. Režie Pavel Helebrand, dirigent Jurij Galatenko. NDM: Divadlo Antonína Dvořáka. Premiéra: 6. 12. 2015.

období to byl ojedinělý případ dvou nastudování stejného titulu původní české opery v totožném divadle.

Pavel Helebrand je nejčastěji uváděným žijícím skladatelem v NDM. Libreta píše vždy sám a specializuje se na dětskou operu. Na hradě Hukvaldy měla premiéru jeho další opera *Čarodějnice z Babí hůry*²⁴⁰. Hrála se pouze s velmi omezenou kapacitou hlediště. Inscenaci scénicky oživila pohybová spolupráce s oddílem bojových umění Bohemia Combat Club Orlová i účast členů Dětského operního studia.

Pavel Helebrand je v kontextu NDM skladatelem diváckých operních titulů, který výrazně profituje ze spojení s Operním studiem NDM. Nastudování jeho titulu *NGOA-É*²⁴¹ zůstalo na repertoáru celkem tři sezóny se stabilní návštěvností odpovídající průměru NDM. Koncept vycházel z Ezopových bajek a spočíval ve střídání hostů během jednotlivých repríz – v hlavní úloze se střídali učitelé a dětské pěvecké sbory z ostravského regionu nebo blízkého okolí.²⁴² Helebrandovou divácky nejoblíbenější operou bylo hudebně-divadelní převyprávění knihy Josefa Čapka *O pejskovi a kočičce*.²⁴³ Zaznamenala v rámci Dětského operního studia v letech 2016–2019 celkem třicet pět repríz (přibližně padesát míst na jedno představení) s návštěvností okolo 95 procent. Důvodem velké reprízovosti i návštěvnosti bylo ono spojení dlouhodobé oblíbenosti skladatele a všeobecně známého titulu pro děti. To platí i o další Helebrandově opeře s vánoční tematikou *Jezulátko*²⁴⁴, která jí zaručila výrazně nadprůměrnou diváckou oblíbenost.

Výjimkou z Helebrandovy tvorby na repertoáru NDM je komorně situovaná opera *Dekameron*²⁴⁵. Vymyká se z dětské i vánoční tematiky, uvedená byla pouze jednou, a to ve zkušebně Divadla Antonína Dvořáka k příležitosti Evropských operních dnů v roce 2014, a vznikla kvůli konkrétní jedinečné příležitosti na základě kontinuální spolupráce Pavla Helebranda s NDM.

Pavel Helebrand je co do počtu uvedených titulů nejhranějším současným českým skladatelem na repertoáru NDM, ale ne jediným. Dětské operní studio realizovalo ve foyeru Divadla Antonína Dvořáka i tituly jiných skladatelů spojených s regionem. NDM nastudovalo

²⁴⁰ HELEBRAND, Pavel (skladatel a libretista). *Čarodějnice z Babí hůry* [operní inscenace]. Režie Pavel Helebrand, dirigent Jan Šrubař. NDM, Hukvaldy. Premiéra: 29. 6. 2002.

²⁴¹ HELEBRAND, Pavel (skladatel a libretista). *NGOA-É* [operní inscenace]. Režie Pavel Helebrand, dirigent Jurij Galatenko. NDM Ostrava: Divadlo Antonína Dvořáka. Premiéra: 17. 2. 2007.

²⁴² O specifické podobě inscenace píše Rudolf Medňanský ve své magisterské práci *Dramaturgie hudebního divadla pro dětského diváka ve vybraných divadlech Moravy a Slezska v letech 1989–2014*.

²⁴³ HELEBRAND, Pavel (skladatel a libretista). *O pejskovi a kočičce* [operní inscenace]. Režie Pavel Helebrand, dirigentka Lenka Živocká. NDM Ostrava: Dětské operní studio. Premiéra: 6. 12. 2016.

²⁴⁴ HELEBRAND, Pavel (skladatel a libretista). *Jezulátko* [operní inscenace]. Režie Pavel Helebrand, dirigent Petr Šumník. NDM Ostrava: Divadlo Antonína Dvořáka. Premiéra: 16. 12. 2012.

²⁴⁵ HELEBRAND, Pavel (skladatel a libretista). *Dekameron* [operní inscenace]. Režie Pavel Helebrand, dirigent Vladimír Liberda. NDM Ostrava: Zkušebna Divadla Antonína Dvořáka. Premiéra: 11. 5. 2014.

operu *Princezna na hrášku*²⁴⁶ rodáka z Orlové Leona Juřici a *Zob, zob, zaban!*²⁴⁷ ostravského rodáka Edvarda Schifffauera, a to v rámci dramaturgické linie Opera dětem.

Výjimečným počinem se stal *Brundibár*²⁴⁸ skladatele Hanse Krásky zavražděného v koncentračním táboře. V inscenaci hrály děti z romských rodin a sociálně vyloučených komunit, a inscenace se tak stala jednou z prvních připomínek romského holocaustu. V souvislosti s výraznou romskou minoritou v moravskoslezském regionu se inscenace stala i nástrojem společenské integrace.²⁴⁹

Do ostravské dramaturgické linie zaměřené na dětskou operu a méně uváděné autory patří i *Kolotoč*²⁵⁰. Opera napsaná v letech 1936–1940 skladatelem Václavem Trojanem s podtitulem „opera pro malé i velké děti“ vyniká tím, že je nejen pro dětského diváka určená, ale je přímo komponovaná pro dětské interprety, početný dětský sbor a dětské sólisty, přičemž pěveckých partů pro dospělé je v ní naprosté minimum.²⁵¹ V Ostravě se jednalo o druhé uvedení tohoto titulu.²⁵² Zároveň se jedná o jedinou Trojanovu nastudovanou operu českými divadly.

Uvádění původní české opery v ostravském NDM je typický akcent na inscenování titulů pod širým nebem. Spojení dětské opery s netradičním prostorem se však neomezuje jen na tento směr nové opery. Spojení pleneru se soudobým repertoárem je příznačné i pro tvorbu experimentální realizovanou během éry Jiřího Nekvasila a festivalu NODO.

²⁴⁶ JUŘICA, Leon (skladatel a libretista). *Princezna na hrášku* [operní inscenace]. Další podrobnosti neuvedeny.

²⁴⁷ SCHIFFAUER, Eduard (skladatel); BINAR, Ivan (libretista). *Zob, zob, zaban!* [operní inscenace]. Režie Václav Klemens, dirigent Adam Sedlický. NDM Ostrava: Foyer Divadla Antonína Dvořáka Ostrava. Premiéra: 24. 9. 2017.

²⁴⁸ KRÁSA, Hans (skladatel); HOFFMEISTER, Adolf. *Brundibár* [operní inscenace]. Režisér Luděk Golat, dirigent Jan Šrubař. NDM: Zkušebna Divadla Antonína Dvořáka. Premiéra: 15. 5. 2001.

²⁴⁹ Obdobným projektem se stal *Brundibár z ghetta*, což je umělecko-socializační projekt realizovaný v Cejlu v Brně. Během jeho prvního ročníku byl nastudován *Brundibár*, další ročníky už jiné opery.

²⁵⁰ TROJAN, Václav (skladatel); CHAROUSOVÁ-GARDAVSKÁ, Marie. *Kolotoč* [operní inscenace]. Režie Luděk Golat, dirigent Jurij Galatenko. NDM Ostrava: Divadlo Antonína Dvořáka. Premiéra: 5. 4. 2008.

²⁵¹ HRDINOVÁ, Radmila. O splněných snech, přátelství a radosti. *Právo*. Roč. 18, č. 97. 24. 4. 2008, s. 16. ISSN 1211-2119.

²⁵² V programové stati je popsán proces geneze i první inscenace, světové premiéry, z roku 1960, kdy 120 dětí z ostravského dětského rozhlasového sboru zkoušelo 10 měsíců *Kolotoč* k příležitosti výročí 20 let od jeho zkomponování.

4. 4. 3. Současná opera v NDM za ředitele Jiřího Nekvasila

Od roku 2010 zastává pozici ředitele NDM režisér Jiří Nekvasil. Podporuje dramaturgické směřování opery zacílené na soudobou operu, jak jej nastolil Luděk Golat. Zároveň navazuje i na vlastní minulost, kdy byl vůdčí osobností prvního českého nesubvencovaného operního souboru zaměřeného na experiment – Opery Furore. V letech 2010–2014 zastávali pozici hudebního ředitele opery postupně dirigent Robert Jindra, v letech 2015–2020 dirigent Jakub Klecker a od roku 2020 dirigent Marek Šedivý. Jejich přínos k uvádění soudobé opery však nebyl natolik výrazný jako v případě režiséra Jiřího Nekvasila, dirigenta a sbormistra Jurije Galatenka a skladatele Petra Kotíka. Především jejich aktivita ovlivnila dramaturgii festivalu NODO, jehož činnost se ale značně překrývala s NDM především během úvodních ročníků festivalu v roce 2012 a 2014.

Během Nekvasilova působení pokračovalo i uvádění méně hraných titulů ze světové opery 20. století, což dokazují inscenace oper *Cardillac*²⁵³ z roku 1926 německého skladatele Paula Hindemitha nebo *Život prostopášíka*²⁵⁴ z roku 1951 od ruského skladatele Igora Stravinského.

Z dramaturgické linie dětské opery během Nekvasilovy éry pokračovala aktivita Operního studia NDM nastudováním *Perníkové chaloupky*²⁵⁵ slovenského skladatele Juraje Čiernika.

Z původní české opery se realizoval titul *Sezname, otevři se!*²⁵⁶ (také známý pod názvem *Bludiště seznamů* – pozn. autorky) skladatele Martina Smolky. NDM ho objednalo jako operní experiment pro festival NODO k Roku české hudby v roce 2014²⁵⁷. Adámkovo nedějové libreto mělo podobu dlouhého výčtu slov například od jednoho písmena a více než na smyslu sdělení záleželo na souzvucích a posluchačském dojmu. Uvedení opery je typické pro dramaturgii NDM především tím, že Adámek jako libretista a režisér *Sezname, otevři se!* je činný především na nezávislé divadelní scéně.

Další nová česká opera *Filoktétés*²⁵⁸ byla uvedena díky přátelským vztahům mezi Janem Klusákem a režisérem Jiřím Nekvasilem a Danielem Dvořákem. Z programu k inscenaci vyplývá, že Jan Klusák byl nadšeným divákem Opery Furore. Libreto opery *Filoktétés* vychází ze Sofoklova stejnojmenného dramatu a spojuje ho s moderním hudebním jazykem.

²⁵³ HINDEMITH, Paul (skladatel), LION, Ferdinand (libretista). *Cardillac* [operní inscenace]. Režie Jiří Nekvasil, dirigent Robert Jindra; Jan Šrubař. NDM Ostrava: Divadlo Antonína Dvořáka Ostrava. Premiéra: 23. 6. 2011.

²⁵⁴ STRAVINSKIJ, Igor (skladatel); KALLMAN, Chester (libretista); AUDEN Wystan Hugh (libretista). *Život prostopášíka* [operní inscenace]. Režie Jiří Nekvasil, dirigent Jakub Klecker. NDM Ostrava: Divadlo Antonína Dvořáka Ostrava. Premiéra: 1. 3. 2012.

²⁵⁵ ČIERNIK, Juraj (skladatel a libretista). *Perníková chaloupka* [operní inscenace]. NDM Ostrava: Divadlo Foyer Ostrava. Premiéra: 24. 6. 2011.

²⁵⁶ SMOLKA, Martin (skladatel). ADÁMEK, Jiří (libretista). *Sezname, otevři se!* [operní inscenace]. Režie Jiří Adámek, dirigent Ondřej Vrabc. NDM: Divadlo Antonína Dvořáka. Premiéra: 26. 6. 2014.

²⁵⁷ Převzato z tiskové zprávy NDM Ostrava ze dne 19. 6. 2014.

²⁵⁸ KLUSÁK, Jan (skladatel a libretista). *Filoktétés* [operní inscenace]. Režie Jiří Nekvasil, dirigent Marko Ivanovič. NDM Ostrava: Divadlo Antonína Dvořáka Ostrava. Premiéra: 14. 5. 2015.

Kompozice vznikla jako titul pro velké operní jeviště ve spolupráci s ND Praha jako koprodukce, jejímž výsledkem bylo uvedení světové premiéry v Divadle Antonína Dvořáka a posléze uvedení v ND Praha v rámci programu Mezinárodního hudebního festivalu Pražské jaro 2015.

Od roku 2014 soudobá opera vzniká a je uváděna především v rámci festivalu NODO, který se zaměřuje výlučně na současnou hudebně-dramatickou tvorbu.

4. 4. 4. Soudobá opera v New Opera Days Ostrava

Dlouhodobé a v českém kontextu zcela jedinečné zaměření ostravské opery na současnou zahraniční i českou tvorbu umožnilo v Ostravě vzniknout v České republice ojedinělému konceptu hudebně-dramatické laboratoře NODO (New Opera Days Ostrava). Vzniku NODO předcházela inspirativní aktivita Ludřka Golata, ale pro jeho samotný vznik byla zásadní spolupráce ředitele NDM Jiřího Nekvasila a skladatele Petra Kotíka. Koná se od roku 2012 jako bienále v čele právě s uměleckým šéfem, dirigentem a skladatelem Petrem Kotíkem.

Již několik let před založením NODO fungovala při Ostravském centru nové hudby hudebně-dramatická laboratoř, která vypisovala umělecká stipendia začínajícím a mladým skladatelům. NODO funguje jako operní laboratoř s mezinárodní účastí. Poskytuje prostor tvůrcům bez ohledu na věk a národnost, čeští skladatelé nejsou zvýhodňováni. Na inscenacích se spolupodílí orchestr Ostravská banda složený převážně z mladých instrumentalistů z Evropy a USA, z nichž někteří se v rámci festivalu dočkali uvedení vlastní opery nebo si NODO jejich kompozici přímo objednalo. Většina zahraničních skladatelů neměla před uvedením svých děl v rámci NODO žádný kontakt s českou operní praxí. Režijně se na řadě projektů podílel osobně Jiří Nekvasil.

Charakter většiny oper je silně experimentální, co do kompozice, tak i místa realizace. Jedná se o komorní díla co do technických a personálních požadavků, zároveň je charakterizuje značná posluchačská náročnost. V některých případech se hudební stránka redukuje do podoby pouze vokálních skladeb (např. *Macle*²⁵⁹ skladatele Julia Eastmana) s akcentem na akustický komponent. Libreta vycházejí z jednoduché zápletky, mezi náměty se objevil např. text koncipovaný jako přednáška Gertrudy Steinové (*Master-Pieces / Mistrovská díla*²⁶⁰ skladatele Petra Kotíka). Jednotlivé produkce NODO jsou uváděny v Divadle Antonína Dvořáka, Divadle Jiřího Myrona, ale i nedivadelních prostorách, jako je industriální Trojhalí Karolina. Samostatnou kategorií jsou plenérové inscenace čerpající z ostravského genia loci – např. v dole Hlubina se hrála v roce 2018 inscenace *A Woman Such as Myself (Žena jako já)*²⁶¹ tchajwanského skladatele Daniela Lo, v roce 2020 rovněž v dole na místě zvaném Kompresorovna NODO uvedlo *Nauku o afázii*²⁶² Michala Rataje nebo v 2022 měla světovou

²⁵⁹ EASTMAN, Julius (skladatel). *Macle* [koncertní nastudování]. Ostravské centrum nové hudby. Premiéra: 2017.

²⁶⁰ KOTÍK, Petr (skladatel a libretista). *Master-Pieces / Mistrovská díla* [operní inscenace]. Režie Jiří Nekvasil, dirigent Petr Kotík. NDM Ostrava: Divadlo Jiřího Myrona Ostrava. Premiéra: 28. 8. 2015.

²⁶¹ LO, Daniel (skladatel); MAK, Suyin (libretista). *A Woman Such as Myself (Žena jako já)* [operní inscenace]. Režie Miřenka Čechová, dirigent Petr Kotík. Ostravské centrum nové hudby: Důl Hlubina. Premiéra: 27. 6. 2018.

²⁶² RATAJ, Michal (skladatel); SCHMITT, Katharina (libretistka). *Nauka o afázii* [operní inscenace]. Režie Katharina Schmitt. Ostravské centrum nové hudby: Kompresorovna. Premiéra: 29. 8. 2020.

premiéru na sjezdovce Palkovice dokumentární opera *Nulanus*²⁶³ slovenského skladatele Mira Tótha určená přímo pro letní terén lyžařského svahu.²⁶⁴

Od svého počátku v roce 2012 až do současnosti mělo v rámci NODO a Ostravského centra nové hudby premiéru na třicet inscenací, z nich devět od českých skladatelů. Kvůli rozsahu magisterské práce se zaměřím jen na českou původní tvorbu.

Dvě inscenace na NODO uvedl ve světových scénických premiérách zakladatel festivalu a umělecký šéf Ostravského centra nové hudby Petr Kotík. Oba projekty charakterizovalo koncertní provedení. Premiéra *William William*²⁶⁵ se uskutečnila v roce 2016 v dole Hlubina v části zvané Staré koupelny. Kotíkovo libreto nedějové „taneční opery“²⁶⁶ inspirovaly nejružnější existenciální lidské situace na motivy Shakespearovy tragédie *Timon Athénský* s přidáním několika citátů Pabla Picassa.²⁶⁷ Scénicky uvedlo NODO v roce 2022 Kotíkovu šestihodinovou *Many Many Women*²⁶⁸. Kotík se při psaní libreta inspiroval textem Gertrudy Stein. Jako zakladatel festivalu a jeho vůdčí osobnost využívá vlastní festivalovou platformu k realizaci vlastních titulů.

Propojení s Ostravskou bandou, rezidenčním orchestrem NODO, bylo určující i pro vznik dalších oper. Člen Ostravské bandy Petr Cígler složil pro NODO *Táhlý zvlněný pohyb podélného předmětu*²⁶⁹. Opera zkoumá ambivalentní vztahy mezi ženou, mužem a chřestýšem ve společném domě. Kromě jednoho festivalového uvedení v červnu 2016 se inscenace však už nereprízovala. Další člen Ostravské bandy Miroslav Srnka napsal podle filmu *The Secret Life of Words* kompozici *Make no noise*²⁷⁰, operu o obtížích dvou hendikepovaných lidí.

Z dalších oper složil *Němého kanára*²⁷¹ Rudolf Komorous jako krátký opus pro tři zpěváky a jedenáctičlenný orchestr.²⁷² Libreto inspiroval text francouzského dadaisty Georgese Ribemont-Dessaignese.²⁷³ V roce 2020 napsal Marek Keprt experimentální hříčku *HIBIKI*,

²⁶³ TÓTH, Miro (skladatel a libretista). *Nulanus* [operní inscenace]. Režie Pasi Mäkelä. Ostravské centrum nové hudby: Sjezdovka Palkovice. Premiéra: 29. 6. 2022.

²⁶⁴ Převzato z tiskové zprávy.

²⁶⁵ KOTÍK, Petr (skladatel a libretista). *William William* [koncertní nastudování opery]. Dirigent: Petr Kotík. Ostravské centrum nové hudby: Důl Hlubina. Premiéra: 27. 6. 2016.

²⁶⁶ Převzato z programu k inscenaci.

²⁶⁷ Převzato z programu na stránkách NDM.

²⁶⁸ KOTÍK, Petr (skladatel a libretista). *Many Many Women* [koncertní nastudování opery]. Režie Jo Fabian, dirigent Petr Kotík. Ostravské centrum nové hudby: Divadlo Jiřího Myrona Ostrava. Premiéra: 27. 6. 2022.

²⁶⁹ CÍGLER, Petr (skladatel); Petr Odo Macháček (libretista). *Táhlý zvlněný pohyb podélného předmětu* [operní inscenace]. Režie Petr Odo Macháček, dirigent Ondřej Vrabc. Ostravské centrum nové hudby: Divadlo Antonína Dvořáka Ostrava. Premiéra: 29. 6. 2016.

²⁷⁰ SRNKA, Miroslav (skladatel); HOLLOWAY, Tom (libretista). *Make no noise* [operní inscenace]. Režisér Jiří Nekvasil, dirigent Joseph Trafton. Ostravské centrum nové hudby: Trojhalí Karolina. Premiéra: 1. 9. 2017.

²⁷¹ KOMOROUS, Rudolf (skladatel). RIBEMONT-DESSAIGNES, Georges. *Němý kanár* [operní inscenace]. Režie Jan Horák, Michal Pěchouček, dirigent Owen Underhill. Ostravské centrum nové hudby: Divadlo Antonína Dvořáka Ostrava. Premiéra: 28. 6. 2018.

²⁷² DEHNER, Jan. Království nové opery v Ostravě. *Divadelní noviny*. Praha, 2018. Roč. 27, č. 14, s. 4. ISSN 1210-471X.

²⁷³ Převzato z oficiální anotace na stránkách NDM.

*HIBIKI, vzhmot!*²⁷⁴ Obě inscenace spojuje komornost, důraz na experiment a snaha vymanit se z označení „opera“, které v polemickém článku k NODO 2020 Helena Havlíková nahrazuje termínem „ne-opera“.²⁷⁵

Skladatelka Lucie Pachová se etablovala z brněnské nezávislé a experimentální scény. V roce 2022 měl na NODO premiéru její komorní projekt *Approximate*²⁷⁶ (v překladu „přiblížit se“ – pozn. autorky) zaměřený na vnímání svého okolí, kontrastu ticha a tmy a obecně na možnosti percepce.²⁷⁷ Pachová libreto psala podle „*fenomenologické filozofie, kognitivní psychologie, příruček pro praxi hypnózy a trénink pozornosti*“²⁷⁸. Inscenace byla součástí volného jevištního pásma, složeného ze tří krátkých, přibližně půlhodinových, oper od tří různých autorů, z nichž každá byla uvedena ve světové premiéře.

*Přijď království Tvé*²⁷⁹ s podtitulem *Nezaměstnaní* Aloise Háby (1893–1973) se vymyká z obvyklé dramaturgie NODO. Opera napsaná v letech 1937–1942 není zařaditelná do kategorie soudobé české tvorby, ale pro ostravský region se ukázala být aktuální co do tématu libreta. Se zaměřením laboratoře NODO spojuje modernistickou operu především posluchačsky náročný hudební jazyk.²⁸⁰ Petr Kotík ke světové premiéře *Přijď království Tvé* uskutečněné v rámci 4. ročníku NODO řekl: „*Jeho (Hábova – pozn. autorky) světoznámost k mému překvapení trvá, protože polovina mladé generace skladatelů dnes píše mikrotonální hudbu. V Ostravě jsme se rozhodli udělat Hábovu šestinotónovou operu o třech dějstvích, protože se dosud k tomu nikdo neměl. Každému, kdo tu partituru viděl, stály vlasy hrůzou na hlavě. Je to obrovský počin; musíme to slyšet a je úplně jedno, jestli se nám to bude líbit nebo ne.*“²⁸¹ *Přijď království Tvé* je ovšem z dramaturgického hlediska výjimečným titulem nejen v moravskoslezském regionu, ale v celém kontextu domácího hudebního divadla. Její silný sociální charakter z ní činí titul, který u ostravského publika může rezonovat navzdory tomu, že se nejednalo o nově napsané dílo.

Hába v *Přijď království Tvé* zkombinoval kritiku sociální nespravedlnosti v kapitalismu vykořisťovaných dělníků, kterým stroje berou práci, s antroposofickou vizí osvobozeného člověka.²⁸² Moravskoslezský kraj je dlouhodobě regionem s nejvyšší mírou

²⁷⁴ KEPRT, Marek (skladatel a libretista). *HIBIKI, HIBIKI, vzhmot!* [operní inscenace]. Režie Petr Odo Macháček, dirigent Petr Kotík. Ostravské centrum nové hudby: Divadlo Antonína Dvořáka Ostrava. Premiéra: 28. 8. 2020.

²⁷⁵ HAVLÍKOVÁ, Helena. Dny nové opery ve znamení ne-oper. *Hudební rozhledy*. Praha, 2020. Roč. 73, č. 11. s. 27–28. ISSN 0018-699.

²⁷⁶ PACHOVÁ, Lucie (skladatelka a libretistka). *Approximate* [operní inscenace]. Premiéra: 28. 6. 2022.

²⁷⁷ SPISAROVÁ-KOTÍK, Renáta. Operní debuty na NODO: Lucie Pachová a James Layton v Ostravě. *Český rozhlas*. [online] 21. 8. 2022. [cit. 14. 1. 2023].

²⁷⁸ Převezto z oficiální tiskové zprávy NDM Ostrava.

²⁷⁹ HÁBA, Alois (skladatel a libretista). *Přijď království Tvé* [operní inscenace]. Režie Jiří Nekvasil, dirigent Bruno Ferrandis. Ostravské centrum nové hudby: Divadlo Jiřího Myrona Ostrava. Premiéra: 24. 6. 2018.

²⁸⁰ Převezto z programu k inscenaci.

²⁸¹ Převezto z tiskové zprávy NDM Ostrava k inscenaci ze dne 14. 5. 2018.

²⁸² HAVLÍKOVÁ, Helena. Hábova šestinotónová opera je událost sezony. *Lidové noviny*. Roč. 31, č. 158 (11. 7. 2018), s. 9. ISSN 0862-5921.

nezaměstnanosti²⁸³. I když kritika spílala Národnímu divadlu Praha,²⁸⁴ že Hábovu operu dosud neuvedlo, a světová premiéra se uskutečnila až v rámci NODO, společenský přesah určený kontextem Ostravy–by mohl být inspirativní pro studium sociologických přesahů opery pro region.

Dramaturgie NODO především cílí na podporu mladých nebo pro českou operní scénu dosud neobjevených autorů. Uměleckou kariéru většiny českých skladatelů oslovených festivalem ke zkomponování původní opery shrnul Boris Klepal: „*Kariéra Miroslava Srnky dokládá, že typický skladatel dnešní doby není národním majetkem, ale kosmopolitou.*“²⁸⁵ S výjimkou Petra Kotíka platí, že čeští skladatelé zapojení v NODO jsou úspěšní a známí především v zahraničí. Souvisí to převážně se zaměřením na nonartificiální soudobou hudbu prostoupenou hudebními vlivy z celého světa a jejich pestrou žánrovou kombinací. Kosmopolitní charakter operní laboratoře v Ostravě je v České republice zcela výjimečný projekt s mezinárodním přesahem i diváckým zájmem, ale v prostředí Ostravy je to kulturní akce, která svým potenciálem překonává velikost i význam města. O podobný koncept operní laboratoře pod názvem OPERA NOVA usiloval na konci svého funkčního období v letech 2018–2019 někdejší umělecký ředitel Opery ND Praha Petr Kofroň.²⁸⁶ Projekt ale nepodpořil nastupující ředitel Per Boye Hansen a Kofroňova vize se nezrealizovala.

²⁸³ Čerpáno z dat Českého statistického úřadu.

²⁸⁴ KLEPAL, Boris. Utopická vize společnosti, utopické nároky na hráče. Ostrava uvedla operu Aloise Háby. *Aktuálně.cz*. 27. 6. 2018. Dostupné z: <<http://app.divadlo.cz/archiv/aktualne.cz/2018/0627.pdf>>.

²⁸⁵ KLEPAL, Boris. Trauma a smíření. *Týdeník Rozhlas*. Praha, 2018. Roč. 28, č. 9 s. 8.

²⁸⁶ HAVLÍKOVÁ, Helena. Dny nové opery ve znamení ne-oper. *Hudební rozhledy*. Praha, 2020. Roč. 73, č. 11. s. 27–28. ISSN 0018-699.

4. 5. Soudobá opera ve Slezském divadle Opava

Slezské divadlo funguje jako příspěvková organizace statutárního města Opava. Na spolufinancování některých aktivit divadla se spolupodílí Ministerstvo kultury České republiky a Moravskoslezský kraj. Je zřizováno jako třísouborové. Dlouhodobě disponuje nejnižším počtem stálých členů jednotlivých souborů – činoherní čtrnáct, balet sedm a opera má pět sólistů, což ze Slezského divadla činí nejmenší vícesouborové divadlo v republice. Navzdory tomu opera pravidelně připraví tři až čtyři operní premiéry za sezónu, což je možné díky časté spolupráci hostujících umělců na inscenacích. Většina hlavních rolí je alternována hostujícími sólisty, případně jsou hostující obě alternace, protože i sólisté Slezského divadla působí na jiných operních scénách.

V rozmezí let 1990–2022 uvedlo celkem sto pět operních premiér, jejichž průměrná návštěvnost se pohybovala v rozmezí padesáti až sedmdesáti procent. Z nich však pouze tři patří do linie soudobé opery. Nižší návštěvnost, než je celorepublikový průměr na operních scénách státem zřizovaných divadel, určuje pravděpodobně skutečnost, že další operní scéna se nachází v Ostravě, pouze čtyřicet kilometrů od Opavy.

Ze soudobé operní tvorby se na repertoáru objevily tituly světového i českého repertoáru. Ze zahraničních česká premiéra opery *Yuzuru*²⁸⁷, jejímž autorem je japonský skladatel Ikuma Dan. Za uvedením této opery stojí výrazná iniciativa ze strany dirigenta Jana Snítily a jeho japonské manželky, klavíristky Masako Nakajimy, která se na nastudování podílela.²⁸⁸ Libreto vychází ze staré japonské pohádky a dalo by se zařadit do dramaturgické linie soudobé opery určené pro děti. Inscenace měla diplomatický přesah mezi Japonskem a Českem, vznikla v rámci oslav navázání padesáti let diplomatických styků mezi oběma státy.²⁸⁹ Důležitým aspektem uvedení opery bylo japonsko-české složení inscenačního týmu. Opera se stala stabilní součástí repertoáru. Během dvou let se realizovalo dvacet dva uvedení s průměrnou návštěvností přes 90 procent. Nebývale vysoký divácký zájem vysvětluje výrazný akcent na mimoestetické kvality titulu, časté hostování inscenace mimo Slezské divadlo a neopakovatelnou příležitost kulturního a politického sblížení, které svou důležitostí výrazně převyšuje kontext i divácký potenciál Slezského divadla.

Z dramaturgické linie soudobé opery uvedlo ve světové premiéře divadlo operu německého současného skladatele Andrease Pflügera *Historie jednoho snu*²⁹⁰. Operní mystifikace o opuštěném hotelu navštíveném nekonkrétní postavou jménem ON během cesty k severnímu

²⁸⁷ DAN, Ikuma (skladatel); KINOSHITA, Junj (libretista). *Yuzuru* [operní inscenace]. Režie Tokio Kenneth Ohsaka, dirigent Jan Snítíl. Slezské divadlo Opava. Premiéra 14. 10. 2007.

²⁸⁸ JJ. Japonsky zpívají Slezané. *Haló noviny*. Roč. 18, č. 10. (12. 1. 2008), s. 8.

²⁸⁹ Informace jsou převzaty z tiskové zprávy ND Praha, když inscenace v roce 2008 hostovala ve Stavovském divadle.

²⁹⁰ PLFÜGER, Andreas (skladatel); GILLAR Jaroslav (libretista). *Historie jednoho snu* [operní inscenace]. Režie Daniel Weisner, dirigent Jan Snítíl. Slezské divadlo Opava. Premiéra 20. 6. 2004.

pólu inspirovaná skutečnou výpravou libretisty vznikala několik let bez cílené objednávky Slezského divadla. O vznik a uvedení světové premiéry v Opavě se zasloužil režisér a autor libreta Jaroslav Gillar, který v roce 1974 emigroval z Československa a později působil ve Švýcarsku. V Basileji se setkal se skladatelem Pflügerem.²⁹¹ Opera se stala stálou součástí repertoáru, realizovalo se deset repríz s průměrnou návštěvností.

Slezské divadlo uvedlo několik původních českých oper vzniklých ve 2. polovině 20. století. Žádná z nich však nebyla zkomponovaná po roce 1989. Opera *Oldřich a Boženka*²⁹² z roku 1984 skladatele Ilji Hurníka měla ve Slezském divadle světovou premiéru, ale až v roce 1999, tedy patnáct let po vzniku díla. *Pošťácká pohádka* z roku 1958 od Jindřicha Felda pokračuje v dramaturgické linii původního hudebního divadla pro děti. Zatím posledním uvedeným českým hudebně-dramatickým současným dílem byl rovněž pohádkový muzikál *O ptáku ohniváku a lišce Ryšce*²⁹³ skladatele Petra Opavy.

Slezské divadlo vzhledem ke geografické blízkosti s Ostravou a velikosti souboru nemá příliš dobré podmínky pro uvádění soudobé opery, ať už kvůli skrovně obsazenému souboru, anebo riziku nízké divácké návštěvnosti. Z hlediska dramaturgie nabízeného repertoáru je proto obdivuhodné, že se původní český titul na repertoáru vůbec objevil.

²⁹¹ Převzato z programu k inscenaci.

²⁹² HURNÍK, Ilja (skladatel). *Oldřich a Boženka* [operní inscenace]. Režie Jana Andělová–Pletichová, dirigent Petr Šumník. Slezské divadlo Opava. Premiéra 17. 10. 1999.

²⁹³ OPAVA, Petr (skladatel); JANÁTOVÁ, Anežka (libretistka). *O ptáku Ohniváku a lišce Ryšce* [muzikálová inscenace]. Režie Marek Mokoš, dirigentka Kremena Pešáková. Premiéra 16. 12. 2018.

4. 6. Soudobá opera v Moravském divadle Olomouc

Moravské divadlo Olomouc funguje jako příspěvková organizace statutárního města Olomouc v režimu třísouborového divadla. Samostatnými ansámby disponuje činohra a balet. Operní soubor zároveň uvádí (a to naprosto pravidelně) i operetní a muzikálové inscenace, což je pro olomoucké hudebně-dramatické divadlo ve sledovaném období typické. Moravské divadlo každou sezónu připraví pravidelně čtyři operní premiéry. Průměrná návštěvnost operních inscenací se pohybuje mezi šedesáti a sedmdesáti procenty. Ve sledovaném období divadlo uvedlo dohromady devadesát osm hudebně-dramatických inscenací, z nich sedm lze zařadit do soudobé opery. U zahraničních ani českých kompozicí návštěvnost nedosáhla obvyklého olomouckého průměru, u jednotlivých inscenací oscilovala mezi čtyřiceti a šedesáti procenty.

Specifickou pozici na repertoáru zaujímá *Tuze pyšná princezna*²⁹⁴, hudební pohádka na motivy pohádky Boženy Němcové od slovenského skladatele Karla Cóna. Jeho profesní kariéra je spojena s českým a moravským divadlem. *Tuze pyšná princezna*, v Olomouci uváděná jako dětský muzikál, je titul, který se nejvíce blíží rozšířené dramaturgické linii soudobé české opery zaměřené na dětského diváka.

Vymezení výzkumu odpovídají pouze dvě inscenace. *Copak to ale ta mozika hraje aneb Jak Hanáci s operou laškovali*²⁹⁵ je rekonstrukce několika hanáckých oper z 17. a 18. století. Dramaturgicky zapadá do lokálního kontextu. Vznikla díky finanční podpoře Ministerstva kultury, ale nestala se součástí stálého repertoáru. Pod původním názvem se v Moravském divadle hrála pouze dvakrát. Kromě toho byla nastudována pod názvem *Hanácké opery ve zkrácené podobě*, což znamenalo vynechání některých částí, jako open-air představení v Olomouci na Horním náměstí a jednou hostovala v Zábřehu na Moravě.²⁹⁶

Štědroň neusiloval o aktualizaci hudebního jazyka hanáckých lidových oper. V programu k inscenaci vyslovuje své přesvědčení, že hanácké opery teprve čeká jejich docenění. *Copak to ale ta mozika hraje* je formou apologetiky starých kompozic, které by podle tvůrčího týmu neměly být přehlíženy. Inscenace je sice žánrově ojedinělým titulem svého druhu na repertoáru Moravského divadla, ale v olomouckém kontextu se rekonstrukci kompozic z 18. století vzniklých v olomouckém regionu věnuje už od roku 1995 nezávislý soubor Ensemble Damian Olomouc v čele se skladatelem a zakladatelem souboru Tomášem Hanzlíkem. Vedení Moravského divadla se však ke spolupráci mezi nezávislým lokálním souborem a divadlem zřizovaným státem nestavělo podle slov Tomáše Hanzlíka vstřícně: „*Je na pováženou, že*

²⁹⁴ CÓN, Karel (skladatel); ZACHARNÍK, František (libretista). *Tuze pyšná princezna* [operní inscenace]. Režie Václav Málek, dirigent Reginald Kefer. Moravské divadlo Olomouc, Velké divadlo. Premiéra 10. 12. 1998.

²⁹⁵ PEKÁREK, Josef (skladatel); ŠTĚDROŇ, Miloš (skladatel); BULÍN, Josef Mauritius (libretista); PLUMLOVSKÝ, Ignác (libretista); *Copak to ale ta mozika hraje aneb Jak Hanáci s operou laškovali* [operní inscenace]. Režie Jiří Nagy, dirigent Miloš Machek. Moravské divadlo Olomouc, Velké divadlo. Premiéra 14. 6. 2001.

²⁹⁶ Podle informací získaných z Archivu Moravského divadla Olomouc.

proniknout na scénu Moravského divadla Olomouc je pro nás obtížnější než do Národního divadla v Praze. Když jsme dělali premiéru *Labyrintu vášně*, museli jsme si v Olomouci divadlo na jeden den pronajmout za naprosto neuvěřitelné peníze. Celý grant jsme dali za pronájem divadla.²⁹⁷ V současné době se vztahy zřizovatele Moravského divadla k nezávislé scéně změnilы přirozenou cestou. Uměleckou šéfkou souboru opery a operety se v roce 2021 stala Veronika Loulová, vedoucí nezávislého souboru RUN OPERUN, která je spolupráci divadla zřizovaného státem s nezávislým subjektem nakloněna. To dokazuje i jmenování Vilmy Bořkovec, dramaturgyně RUN OPERUN, na pozici dramaturgyně opery Moravského divadla.

Uvedením světové premiéry *Noci plné světla*²⁹⁸ skladatele Zdeňka Pololánika v červnu 2013 se Moravské divadlo zapojilo do významné regionální události. Inscenací si Olomoučané připomněli 1150. výročí příchodu Cyrila a Metoděje na Velkou Moravu.²⁹⁹ Josef Herman si ve své recenzi všímá, že Zdeněk Pololánik není operním skladatelem a hudbě chybí dramatičnost. Doslova operu charakterizuje jako: „...kázání, které sestoupilo z kazatelny na divadelní jeviště. [...] Opus formálně ani ryze hudebně nepřinesl nic pozoruhodného a podstatného.“³⁰⁰ V případě této inscenace jeho společenský dosah svou důležitostí převažuje nad estetickou kvalitou opery. Hrála se pouze osmkrát, z toho pouze při premiéře jako večerní představení v Moravském divadle, jinak byl titul uváděn jako dopolední školní představení.³⁰¹ Dění se uskutečnila na festivalu Smetanova Litomyšl v roce 2015.³⁰² I když se opera nestala stálou součástí repertoáru, z dramaturgického hlediska je spojení nové operní kompozice s Moravským divadlem podstatným milníkem, kdy se jeviště Moravského divadla zpřístupnilo původní české opeře. Už proto, že olomouckému divadlu vždy šlo o diváky, což určuje její dramaturgický i inscenační konzervatismus spojený s obezřetností v uvádění soudobé tvorby.

V úplném závěru sledovaného období Moravské divadlo nastudovalo *Minioperu*³⁰³ skladatele Jaroslava Uhlíře a Zdeňka Svěráka, kteří dohromady vytvořili během čtyřiceti let spolupráce několik stovek písniček pro děti i dospělé.³⁰⁴ *Minioperu* představují pouze malou část jejich společného díla. V případě nastudování pro Moravské divadlo se jedná o tři zhudebněné pohádky *Budulíněk*, *Šípková Růženka* a *Karkulka*, které hrané za sebou vystačí na celovečerní

²⁹⁷ HANZLÍK, Tomáš, 2022. Rozhovor vedený se zakladatelem Ensemble Damian Olomouc. Praha, 2022.

²⁹⁸ POLOLÁNÍK, Zdeněk (skladatel), HRDLIČKA, Josef (libretista). *Noc plná světla* [operní inscenace]. Režie Michael Tarant, dirigent Petr Šumník. Moravské divadlo Olomouc, Velké divadlo. Premiéra: 28. 6. 2013.

²⁹⁹ Převzato z tiskové zprávy k plánované světové premiéře inscenace.

³⁰⁰ HERMAN, Josef. Operní kázání. *Divadelní noviny*. Praha: 2013. Roč. 22, č. 17. 15. 10. 2013, s. 8. ISSN 1210-471X.

³⁰¹ Podle informací získaných z Archivu Moravského divadla Olomouc.

³⁰² ŠERÝCH, Anna. Noc plná světla. *Hudební rozhledy*. Praha: 2015: Roč. 68, č. 8, s. 10–11. ISSN 0018-6996.

³⁰³ UHLÍŘ, Jaroslav (skladatel); SVĚRÁK, Zdeněk (libretista). *Minioperu* [operní inscenace]. Režie Jana Nováková, dirigent Petr Šumník. Moravské divadlo Olomouc: Velké divadlo. Premiéra: 18. 9. 2022.

³⁰⁴ KUBÍČKOVÁ, Klára. Svěrák a Uhlíř nad zpěvníkem: laskaví sklerotici v rádiovkách. *iDNES.cz* [online]. 20. 11. 2010. Dostupné z: <<https://www.idnes.cz/kultura/literatura/sverak-a-uhlir-nad-zpevnkem-laskavi-sklerotici-v-radiovkach>> [cit. 13. 12. 2023].

inscenaci.³⁰⁵ I Moravské divadlo se tak stalo operní scénou, která připravila aspoň jeden projekt zacílený na dětského diváka, byť *Miniopery*³⁰⁶ nevznikly na zakázku přímo pro divadlo.

³⁰⁵ Převzato z tiskové zprávy k inscenaci.

³⁰⁶ *Miniopery* jako inscenaci připravuje i ND Praha. Premiéra je naplánovaná na začátek ledna 2024 a má se skládat z částí *Šípková Růženka*, *Budulíněk*, *O 12 měsíčkách* a *Karkulka*. (Převzato ze stránek ND Praha. Dostupné z: <<https://www.narodni-divadlo.cz/cs/predstaveni/j-uhlir-a-z-sverak-miniopery-1708988>> [cit. 13. 12. 2023].

4. 7. Soudobá opera v Severočeském divadle opery a baletu

Severočeské divadlo opery a baletu funguje jako soukromoprávní subjekt, který řídí jednatel. Tato funkce se dubluje s pozicí ředitele divadla. Od roku 2012 má statut společnosti s ručením omezeným, která prodává své inscenace městu. Jako dvousoborové divadlo disponuje stálým operním a baletním ansámblem. Divadlo se specializuje výlučně na hudební a taneční divadlo, v rámci kterého si udržuje žánrovou rozmanitost. Od roku 2004 uvádí opery, operety a muzikály také mimo prostory divadla jako open-air inscenace v prostoru Letního kina v Ústí nad Labem. Každoročně Severočeské divadlo připraví dvě až tři operní premiéry. Jejich návštěvnost se stabilně pohybuje okolo sedmdesáti procent. A to i díky tomu, že divadlo funguje jako zájezdové, se svými inscenacemi jezdí hostovat do jiných českých i zahraničních divadel a uvádějí se na festivalech.

Z povahy zřizování divadla a častého komerčního hostování inscenací spadajících do kategorie divácky osvědčených operních titulů se odvíjí i dramaturgické směřování. Inscenace Severočeského divadla objíždějí města v Německu, Holandsku, ale i ve vzdálenějších destinacích, jako je Mexiko, Brazílie nebo Rusko.³⁰⁷ Kvůli ekonomické návratnosti titulů a důrazu na jejich mezinárodní renomé v Severočeském divadle opery a baletu v Ústí nad Labem nevznikla žádná inscenace od žijícího českého skladatele. Ústecký region není rovněž spojen s žádnou výraznou skladatelskou osobností současné operní tvorby po roce 1989.

Výjimkou jsou premiéry současných zahraničních operních skladatelů. V roce 1990 uvedla v tehdejší divadle Státní divadlo Zdeňka Nejedlého Ústí nad Labem českou premiéru finské národní opery *Pohjalaisia aneb Příběh od Botnického zálivu*³⁰⁸ od finského skladatele Leeviho Madetoji jako součást akce *Ústecké hudební jaro* a stala se stálou součástí repertoáru. Ke spolupráci divadlo přizvalo z části finský inscenační tým. Projekt se realizoval především díky přátelským vazbám mezi českým režisérem Josefem Novákem a režisérem ústecké inscenace Raimo Manninenem, který v roce 1985 oslovil Josefa Nováka prostřednictvím Divadelního ústavu se žádostí, zda by nenastudoval Smetanovu *Prodanou nevěstu* v nevelkém městě Mikkeli ve středním Finsku. Premiéra se uskutečnila o rok později a Josef Novák od roku 1988 učil na Sibeliově akademii v Helsinkách. Česká opera byla už tehdy ve Finsku známá a Nováka napadlo přivést recipročně za velmi oblíbenou Smetanovu operu finskou národní operu³⁰⁹ do Česka.³¹⁰

³⁰⁷ Převzato z oficiálních zpráv na stránkách divadla.

³⁰⁸ MADETOJA, Leevi (skladatel a libretista). *Pohjalaisia aneb Příběh od Botnického zálivu* [operní inscenace]. Režie Raimo Manninen, dirigent Jaroslav Wolf. Státní divadlo Zdeňka Nejedlého Ústí nad Labem. Premiéra 25. 4. 1990.

³⁰⁹ Část informací sdělil při rozhovoru dlouholetý divák ústecké opery, Milan Černý.

³¹⁰ NĚMCOVÁ, Lidmila. Interview s operním režisérem Josefem Novákem [online]. *Severské listy*. ISSN 1212-538. Dostupné z: <<https://www.severskelisty.cz/kultura/kult0407.php>> [cit. 1. 12. 2023].

V roce 2001 se zde uskutečnila premiéra *Honu na čarodějnice*³¹¹ anglického skladatele Roberta Warda. Za tuto operu, jejíž libreto napsal Bernard Stambler podle hry Arthura Millera *Čarodějky ze Salemu*, získal Ward v roce 1962 Pulitzerovu cenu za hudbu.³¹² Česká premiéra vznikla za finanční podpory kanadské ambasády ve spolupráci se School of Music University of British Columbia Vancouver, na které učil dirigent Norbert Baxa. Uvedení Wardovy opery předcházela již delší spolupráce Městského divadla a Ústí nad Labem s hudební fakultou univerzity ve Vancouveru. Studenti a pedagogové z Kanady v Ústí realizovali již Mozarta, Gounoda a Janáčka a každoročně jezdili do České republiky.³¹³ Premiéry se účastnil sám skladatel, který měl operu podle původního plánu sám dirigovat.³¹⁴

Záznamy o návštěvnosti opery *Pohjalaisia aneb Příběh od Botnického zálivu* nejsou k dispozici, *Hon na čarodějnice* divadlo uvedlo pouze čtyřikrát s průměrnou návštěvností 56 procent, což je výrazně nižší číslo než dlouhodobý divácký průměr divadla. Z dramaturgického pohledu se jedná v českém kontextu v případě obou premiér o jedinečné koprodukční projekty, zvláště v kontextu ústecké opery, která se na soudobou operu nespécializuje. Kromě těchto dvou inscenací se Severočeské divadlo orientuje výlučně na tradiční repertoár – od roku 1990 uvedlo osmdesát devět inscenací, většinu z nich od italských a německých skladatelů.

³¹¹ WARD, Robert (skladatel); STAMBLER, Bernard (libretista). *Hon na čarodějnice* [operní inscenace]. Režie Nancy Hermiston-Kadeřábková, dirigent Norbert Baxa. Městské divadlo Ústí nad Labem. Premiéra 21. 9. 2001.

³¹² Převzato z programu k inscenaci.

³¹³ DEHNER, Jan. Americká opera na české scéně. *Lidové noviny*. 9. 10. 2001. ISSN 0862-5921.

³¹⁴ Převzato z programu k inscenaci.

4. 8. Soudobá opera v Divadle F. X. Šaldy Liberec

Divadlo F. X. Šaldy zřizuje statutární město Liberec jako příspěvkovou organizaci. V divadle fungují tři samostatné soubory, činoherní, baletní a operní, které realizují umělecký program na scéně Šaldova a Malého divadla.

Ve sledovaném období uvedlo celkem sto tři operních premiér. Každoročně divadlo připraví dvě až tři operní premiéry, s mírnou odchylkou v sezóně 1992/1993, kdy vznikly čtyři nové inscenace.

V hracím plánu se objevují převážně tituly české i světové operní klasiky, některé z nich však s akcentem na méně uváděné či opomíjené tituly. Divadlo F. X. Šaldy uvedlo několik děl, která znamenala objevnou dramaturgii. Mimo jiné to byly opery *Náměsíčná*³¹⁵ Vincenza Belliniho, česká premiéra *Edgara*³¹⁶ Giacoma Pucciniho (2010), *Démon*³¹⁷ Antona Rubinštejna nebo *Francesca da Rimini*³¹⁸ a *Lakomý rytíř*³¹⁹ Sergeje Rachmaninova.

Soudobé tituly představují na repertoáru zcela minoritní dramaturgickou linii. Zahraniční soudobou operní tvorbu divadlo po roce 1989 zcela opomíjelo. Důvody tohoto počínání lze do jisté míry hledat v předchozím období 80. let, kdy dramaturgie liberecké opery naopak uvedla řadu soudobých titulů od českých i zahraničních autorů³²⁰. Z evropské hudebně-dramatické tvorby 20. století byla v sezóně 1993/1994 uvedena pouze opereta *Ohňostrož* švýcarského skladatele Paula Bukrharda, a to v Malém divadle s podstatně nižší kapacitou hlediště i prostorem jeviště, které funguje v režimu studiové scény.

Inscenace *Opera? Opera!* vznikla jako naučné pásmo pro velké operní jeviště Šaldova divadla v roce 2018 a realizovala se převážně v sezoně 2018/2019. Koncept cílil na dětského diváka, kterého seznamoval s nejdůležitějšími momenty v historickém vývoji opery. Pro potřeby inscenace napsaný scénář měl ambici popularizovat operní žánr a měl podobu show.³²¹ V kontextu liberecké opery se pásmo *Opera? Opera!* nejvíce blížilo na jiných scénách rozšířené dramaturgické linii soudobé české dětské původní opery, kterou liberecká polistopadová

³¹⁵ BELLINI, Vincenzo (skladatel). *Náměsíčná* [operní inscenace]. Režie Martin Otava, dirigent Martin Doubravský. Divadlo F. X. Šaldy Liberec: Šaldovo divadlo. Premiéra: 24. 9. 2010.

³¹⁶ PUCCINI, Giacomo (skladatel); FONTANA, Ferdinando. *Edgar* [operní inscenace]. Režie Martin Otava, dirigent Martin Doubravský. Divadlo F. X. Šaldy Liberec: Šaldovo divadlo. Premiéra: 26. 2. 2010.

³¹⁷ RUBINŠTEJN, Anton (skladatel). VIŠKOVATOV, Pavel (libretista); MAJKOV, Apollon. *Démon* [operní inscenace]. Režie Martin Otava, dirigent Martin Doubravský. Divadlo F. X. Šaldy Liberec: Šaldovo divadlo. Premiéra: 4. 3. 2011.

³¹⁸ RACHMANINOV, Sergej (skladatel). ČAJKOVSKIJ, Iljič, Modest. *Francesca da Rimini* [operní inscenace]. Režie Linda Keprtová, Martin Doubravský. Divadlo F. X. Šaldy Liberec: Šaldovo divadlo. Premiéra: 14. 12. 2018.

³¹⁹ RACHMANINOV, Sergej (skladatel); PUŠKIN, Sergejevič, Alexandr. *Lakomý rytíř* [operní inscenace]. Režie Linda Keprtová, Martin Doubravský. Divadlo F. X. Šaldy Liberec: Šaldovo divadlo. Premiéra: 14. 12. 2018.

³²⁰ Během 80. let liberecké opeře šéfoval dirigent a skladatel Petr Doubravský, který dbal na uvádění soudobých oper, mezi nimi se objevily tituly: Ilja Humík: *Dáma a lupiči* (1981); Guido Masanetz; Vasantaséna (1981); Michail Alex. Mejerovič: *Strašný sen občana K aneb Koncert pro triangel a orchestr* (1982); Ján Cikker: *Juro Jánošík* (1983); Miroslav Krejčí: *Léto* (1984); Miloš Sedmidubský: *Chytrá horákyně* (1985); Emil Hlobil: *Měšťák šlechticem* (1986); Jaroslav G. Kadlec: *O veliké řepě* (1986).

³²¹ GÁBROVÁ, VOLNÁ, Gabriela. *Opera jako show děti baví. Liberecký deník*. 23. 6. 2018. ISSN 1802-078X.

dramaturgie opomíjí. Projekt měl však jen šest repríz a návštěvnost šedesát jedna procent, což je mírně pod dlouhodobým průměrem.

Jediná ryze původní česká opera uvedená v Divadle F. X. Šaldy v Liberci je *Legenda o Kateřině z Redernu*³²². Pro vznik opery byl stěžejní liberecký lokální a historický kontext. Libreto napsal jeho ředitel Martin Otava (ve funkci v letech 2009–2014), který v roce 2011 ke spolupráci přizval skladatelku Sylvii Bodorovou. *Legenda o Kateřině z Redernu* je příběhem liberecké kněžny z pobělohorského období z liberecko-frýdlantsko-zawidowské oblasti. Premiéra se konala v roce 2014. Výslednou podobu opery ovlivnila nezkušenost skladatelky s operou, která se projevila nedostatkem hudebního i jevištního dramatismu. Radmila Hrdinová upozornila, že *Legenda o Kateřině z Redernu* je spíše oratorium než opera³²³. Navzdory výtkám kritiky se opera stala stálou součástí repertoáru do září 2015. Obdobně dopadla i druhá spolupráce Martina Otavy a Sylvie Bodorové v Divadle J. K. Tyla v Plzni. Titul *Quo vadis*³²⁴, který si ředitel Otava u Bodorové objednal, neobsahuje dostatečný scénický potenciál. Radmila Hrdinová k oběma operám podotýká, že operní prvotina Bodorové, *Legenda o Kateřině z Redernu*, strádala nedostatkem dramatismu a živých postav, částečně i kvůli nedramatické předloze, Sienkiewiczův román má výrazný potenciál, který ale Bodorová s Otavou dostatečně nevyužili.³²⁵

Navzdory výtkám k umělecké úrovni je v kontextu libereckého regionu *Legenda o Kateřině z Redernu* důležitým titulem zejména díky propojení námětu s regionem, což je jev, který se ve sledovaném období opakuje i na jiných scénách.

³²² BODOROVÁ, Sylvie (skladatelka a libretistka). *Legenda o Kateřině z Redernu* [operní inscenace]. Režie Martin Otava, dirigent Marek Štílec. Divadlo F. X. Šaldy Liberec: Šaldovo divadlo. Premiéra: 19. 12. 2014.

³²³ HRDINOVÁ, Radmila. Kateřina z Redernu je víc oratorium než opera. *Novinky.cz* [online]. Borgis, a. s., 2014-12-28 28. 12. 2014. [cit. 26. 1. 2023]. Dostupné online. ISSN 1213-0702.

³²⁴ BODOROVÁ, Sylvie (skladatelka a libretistka); OTAVA, Martin (libretista). *Quo vadis* [operní inscenace]. Režie Martin Otava; dirigent Jiří Štrunc. Divadlo J. K. Tyla Plzeň: Nová scéna Nového divadla. Premiéra: 11. 6. 2022.

³²⁵ HRDINOVÁ, Radmila. Quo vadis postrádá operní dramatismus. *Právo*. Roč. 32, č. 143 (20. 6. 2022), s. 16. ISSN 1211-2119.

4. 9. Soudobá opera v Jihočeském divadle v Českých Budějovicích

Jihočeské divadlo funguje jako příspěvková organizace, kterou zřizuje statutární město České Budějovice. Od roku 2004 jej tvoří čtyři samostatné soubory. Ke stávajícím třem – činohernímu, baletnímu a opernímu – přibylo Malé divadlo coby autonomní loutkářská scéna. Jihočeskému divadlu náleží dohromady pět hracích prostor – Jihočeské divadlo, Dům kultury Metropol České Budějovice, Malé divadlo, studiová scéna Na Půdě a letní open-air prostor Otáčivého hlediště v Českém Krumlově. Operní inscenace a programy se realizují na všech, vyjma na loutky zaměřeného Malého divadla. Specifikem Jihočeského divadla je, že samotný divadelní sál v budově Jihočeského divadla uvádí především činoherní inscenace a z opery se v něm realizují jen koncerty. Hlavní operní scénou Jihočeského divadla je Dům kultury Metropol.³²⁶ A to ne díky pro operu vhodnějším technickým či kapacitním dispozicím. Jihočeské divadlo nedisponuje už celé roky odpovídajícím prostorem pro operu a DK Metropol je dlouhodobým provizorním řešením tohoto faktu³²⁷. Každou sezónu operní soubor připravuje dvě až čtyři³²⁸ premiéry, jejich obvyklá návštěvnost se pohybuje mezi šedesáti a sedmdesáti procenty u divácky oblíbených titulů opery 19. století, především italské a francouzské provenience. Z celkem sto třinácti inscenací uvedených ve sledovaném období je šest soudobých oper.

Během sledovaného období se na repertoáru objevilo několik titulů z oblasti hudebně-dramatického divadla, které neodpovídají vymezení definovanému prvovýzkumem původní české operní tvorby, ale vznikly během 20. století. Ze zahraniční operní tvorby to je *Komínček*³²⁹ Benjamin Brittena, který se jako opera pro děti objevuje na repertoáru řady operních divadel.

V kontextu repertoáru Jihočeského divadla se stala mimořádným počinem scénická kantáta³³⁰ *Nyní a navždy*³³¹ tehdejšího dirigenta a zároveň uměleckého šéfa opery Jihočeského divadla Maria de Rose, která byla uvedena společně s Mascagniho jednoaktovou operou *Sedlák kavalír*³³², jež bývá uváděna ve spojení s dalším jednoaktovým titulem, nejčastěji s Leoncavallovými *Komedianty*. Kantáta se stala jedinou hudebně-dramatickou kompozicí zahraničního skladatele uvedenou po roce 1990 v Jihočeském divadle.

³²⁶ Operní programy se realizovaly i v kostelích a jako open-air v Českých Budějovicích a blízkém okolí.

³²⁷ ČTK. Stavba budovy pro Jihočeské divadlo má přijít na 2,4 mld. Kč [online]. *Opera Plus*. 14.01.2020. [cit. 29. 11. 2023]. Dostupné z: <<https://operaplus.cz/stavba-budovy-pro-jihoceske-divadlo-ma-prijit-na-24-mld-kc/>>

³²⁸ Odchytku určuje specifický režim Otáčivého hlediště v Českém Krumlově.

³²⁹ BRITTEN, Benjamin (skladatel), CROZIER, Eric. *Komínček* [operní inscenace]. Režie Petr Hašek, dirigent Mario De Rose. Jihočeské divadlo České Budějovice. Premiéra: 8. 2. 2019.

³³⁰ Informace převzata z programu k inscenaci.

³³¹ ROSE, De, Mario (skladatel). *Nyní a navždy* [scénická kantáta]. Režie Miloslav Veselý, dirigent Mario de Rose. Jihočeské divadlo České Budějovice: Dům kultury Metropol. Premiéra: 7. 12. 2013.

³³² MASCAGNI, Pietro. (skladatel), MENASCI, Guido (libretista); TARGIONI-TOZZETTI, Giovanni (libretista); *Sedlák kavalír* [operní inscenace]. Režie Miloslav Veselý, dirigent Mario De Rose. Jihočeské divadlo České Budějovice: Dům kultury Metropol. Premiéra: 7. 12. 2013.

Z české tvorby divadlo uvedlo muzikál *Kytice*³³³ skladatele Ferdinanda Havlíka z roku 1972. Uvedení souviselo s ekonomickými podmínkami, operní soubor se podřídil nutnosti provozu uvést známý titul,³³⁴ což divácky osvědčená semaforická *Kytice* ideálně naplňovala.

Operu *Dáma a lupiči*³³⁵ Ilji Hurníka z roku 1967 uvedlo divadlo u příležitosti 75. narozenin skladatele. Divadlo nemělo ambice objednat a uvést na scénu zcela novou původní operu, volilo spíše divácky osvědčený titul, prověřený předchozím uvedením na scéně liberecké opery a ND Praha.

Dramaturgickou volbou zaručující vysokou návštěvnost stabilně během několika sezón bylo druhé³³⁶ i třetí³³⁷ českobudějovické nastudování opery pro dětského diváka *Pošťácká pohádka* skladatele Jindřicha Felda z roku 1958.³³⁸

Specifickým případem původního českého díla na repertoáru Jihočeského divadla je taneční jednoaktovka *Láska v mokrém listí*³³⁹ uvedená jako dovětek k jednoaktové opeře Bohuslava Martinů *Dvakrát Alexandr*³⁴⁰. Tehdejší dirigent operního souboru a skladatel Milan Kaňák ji napsal pro Jihočeské divadlo. Inscenace se udržela na repertoáru rok, měla průměrnou návštěvnost. Z dramaturgického hlediska se zřejmě důležitějším přínosem Milana Kaňáka pro Jihočeské divadlo stala světová premiéra opery Bohuslava Martinů *Den dobročinnosti*³⁴¹, ke které Kaňák revidoval původní nedokončenou partituru³⁴² z let 1930–1931 a nastudoval ji.³⁴³

V roce 2020 se stal šéfem opery Jihočeského divadla režisér Tomáš Ondřej Pilař. Pod jeho vedením se podařilo prosadit experimentální hudebně-dramatické inscenace realizované souborem Malého divadla zaměřeného na dětského diváka na studiové scéně Na půdě. První z nich, *Mimi operu*³⁴⁴, napsal v roce 2021 přímo pro Jihočeské divadlo Lukáš Sommer s libretistou Jiřím Ondrou jako tvar na pomezí operní inscenace a hry určený pro nejmladší

³³³ HAVLÍK, Ferdinand (skladatel), SUCHÝ, Jiří (libretista). *Kytice* [muzikálová inscenace]. Režie Jan Štych. Jihočeské divadlo České Budějovice. Premiéra: 15. 10. 1993.

³³⁴ SCHNIERER, Miloš. *Kytice jako komorní muzikál*. *Hudební rozhledy*. Praha: 1994, Roč. 47, č. 1, s. 23. ISSN 0018-6996.

³³⁵ HURNÍK, Ilja (skladatel a libretista). *Dáma a lupiči* [operní inscenace]. Režie Jan Štych, dirigent Milan Kaňák. Jihočeské divadlo České Budějovice. Premiéra: 10. 10. 1997.

³³⁶ FELD, Jindřich (skladatel); VOKROVÁ–AMBROSOVÁ, Libuše. (libretistka). *Pošťácká pohádka* [operní inscenace]. Režie Miloslav Veselý, dirigent Josef Zaplatílek. Jihočeské divadlo České Budějovice. Premiéra: 4. 2. 1997.

³³⁷ FELD, Jindřich (skladatel); VOKROVÁ–AMBROSOVÁ, Libuše. (libretistka). *Pošťácká pohádka* [operní inscenace]. Režie Miloslav Veselý, dirigent Josef Zaplatílek. Jihočeské divadlo České Budějovice. Premiéra: 31. 1. 2004.

³³⁸ Poprvé v Jihočeském divadle nastudována už v roce 1961.

³³⁹ KAŇÁK, Milan. *Láska v mokrém listí* [baletní inscenace]. Režie Libuše Králová, dirigent Milan Kaňák. Jihočeské divadlo České Budějovice. Premiéra: 18. 2. 2000.

³⁴⁰ MARTINŮ, Bohuslav; WURMSER, André. *Dvakrát Alexandr*. Režie Miroslav Veselý, dirigent Milan Kaňák. Jihočeské divadlo České Budějovice. Premiéra: 18. 2. 2000.

³⁴¹ MARTINŮ, Bohuslav (skladatel); RIBEMONT-DESSAIGNES, Georges (libretista). *Den dobročinnosti* [operní inscenace]. Režie Josef Průdek, dirigent Milan Kaňák. Jihočeské divadlo České Budějovice. Premiéra: 28. 3. 2003.

³⁴² Původně partituru začal upravovat dirigent a dramaturg Václav Nosek. Po jeho smrti Milan Kaňák práci dokončil (LADWIGOVÁ, Karla. Zapomenutá opera Martinů ožívá. *Hospodářské noviny*. Roč. 47, č. 62. 28. 3. 2003. s. 9. ISSN 0862-9587.)

³⁴³ Převzato z programu k inscenaci.

³⁴⁴ SOMMER, Lukáš (skladatel), ONDRA, Jiří. *Mimi opera* [operní inscenace]. Režisér Jiří Ondra, dirigent Martin Peschík, Mikoláš Troup. Jihočeské divadlo České Budějovice: Studiová scéna Na Půdě. Premiéra: 4. 12. 2021.

dětské diváky³⁴⁵. Inscenace experimentovala kromě sluchového vjemu i dalšími smysly skrze barevnou scénografii, práci se světlem nebo pokusem o zapojení čichu do vnímání hudebně-dramatického díla. Jihočeské divadlo si nechalo pro potřeby *Mimi opery* vyrobit vlastní vonnou esenci od soukromé firmy.³⁴⁶ Ze strany divadla se jednalo spíše o marketingový tah, ale kritička Helena Havlíková k zapojení čichu při inscenaci poznamenala: „Podle psychologů prý právě čich patří k nejstarším lidským smyslům a pomáhá paměti, takže se díky vůním mohou tyto první operní zážitky hluboce vryt do dětských vzpomínek. [...] Z pohledu dospělého opera neměla žádný příběh. [...] A neměla ani žádný dospělým srozumitelný text. Ale co já vím, co v miminkovské řeči znamenají slova ša-ko-ré, ši-ha-té, ša-ki-rá, amája, amojána.”³⁴⁷ Vzhledem k povaze představení, bez ohledu na žánrové zařazení, je především díky jeho interaktivitě *Mimi opera* neustále vyprodaná.

Mimi opera nezůstala soliterním projektem určeným pro dětského diváka. V roce 2022 měla premiéru inscenace *Malý Mozart*³⁴⁸ koncipovaná jako popularizační operní program pro děti. V dramaturgii českobudějovické opery se stala zatím posledním projektem realizovaným v jasně sledovatelné a výrazně akcentované snaze o uvádění repertoáru z oblasti dětské opery, jejíž dílčí subvariantou byla *Mimi opera* jako původní český titul. Kromě Brittenova *Kominíčka* se na repertoáru objevil i operní³⁴⁹ titul Maurice Ravela. Všechny tituly byly divácky nadprůměrně navštěvované.

Speciální místo v repertoáru zaujímá nastudování dětské opery *Brundibár*³⁵⁰ v koncentračním táboře zavražděného skladatele Hanse Krásy. Uvádění tohoto díla se v české operní tradici po roce 1989 pojí s připomínkou holocaustu. V případě českobudějovického nastudování se jednalo o projekt Základní školy Dukelská, Ateliéru 3D a opery Jihočeského divadla s besedou s přímými pamětníky holocaustu u příležitosti 70. výročí konce 2. světové války. Mezi hosty se objevila i Marta Kottová, předsedkyně Historické skupiny Osvětim, která jako dítě účinkovala v představeních opery *Brundibár* v koncentračním táboře Terezín. Titul tak měl výrazný společenský přesah.

Jihočeská divadlo nemá k provozování opery dobré podmínky. Proto je obdivuhodné, že se v dramaturgii objevily tři nové hudebně-dramatické tituly napsané přímo pro zdejší soubor.

³⁴⁵ PILAŘ, Tomáš. Tomáš Ondřej Pilař: Zkusili jsme to a je to pecka! *Divadelní noviny*. 14.12.2021, s. 2. ISSN 1210-471X.

³⁴⁶ Převzato z oficiálních stránek divadla k inscenaci.

³⁴⁷ HAVLÍKOVÁ, Helena. Operní panorama Heleny Havlíkové (348) – Operní inkubátor v Českých Budějovicích a Mýtus o Orfeovi přeznačkován na Elektrín komplex. *Opera PLUS*. 14. 12. 2021. [cit. 22. 9. 2023].

³⁴⁸ SOMMER, Lukáš (skladatel). *Malý Mozart* [operní inscenace]. Režie Vít Pískala, dirigent Mikoláš Troup. Jihočeské divadlo v Českých Budějovicích: Studiová scéna Na Půdě. Premiéra: 9. 12. 2022.

³⁴⁹ Převzato z programu k inscenaci.

³⁵⁰ KRÁSA, Hans (skladatel); HOFFMEISTER, Adolf (libretista). *Brundibár* [operní inscenace]. Režie Veronika Riedlbauchová, dirigent Jan Bubák. Premiéra: 22. 5. 2015.

4. 10. Soudobá opera v Divadle J. K. Tyla Plzeň

Divadlo J. K. Tyla funguje jako příspěvková organizace, kterou zřizuje statutární město Plzeň. Tvoří jej čtyři samostatné soubory – činoherní, muzikálový, operní a baletní. K divadlu patří celkem tři scény – Velké divadlo, Nová scéna a Malá scéna. Alespoň jedna opera byla uvedena na každé z nich, nejvíce však ve Velkém divadle. V rozmezí let 1990–2022 mělo premiéru sto padesát sedm operních inscenací. Každou sezónu operní soubor uvede čtyři až pět premiér s návštěvností okolo sedmdesáti procent. Ze soudobé české opery napsané po roce 1989 Divadlo J. K. Tyla uvedlo celkem čtyři díla.

První původní operou uvedenou v Divadle J. K. Tyla po patnácti letech od posledního uvedení soudobé opery³⁵¹ se stala *Veta za vetu*³⁵² skladatele Zdeňka Lukáše z roku 1986³⁵³. Lukáš je profesně spojen s plzeňským regionem, mimo jiné se stal prvním sbormistrem amatérského pěveckého sboru Česká píseň Plzeň. Svou celkově pátou operu³⁵⁴ *Vetu za vetu* Zdeněk Lukáš napsal podle stejnojmenné hry Williama Shakespeara, kterou dokončil jako druhou celovečerní operu, přičemž jeho první celovečerní opera *Falkenštejn* dosud uvedená nebyla.³⁵⁵ I titul *Veta za vetu* Lukáš nekomponoval s jistotou uvedení. Dramaturgická volba titulu vycházela především ze spojení skladatele Zdeňka Lukáše s plzeňským regionem. Pro tehdejší dramaturgii opery Divadla J. K. Tyla se jednalo o inscenaci, jež znamenala krok od italské opery k soudobým titulům, které řadu let opomíjela.³⁵⁶

Původní českou operu Divadlo J. K. Tyla do repertoáru nezařadilo celých osmnáct let. O nastudování a také vznik dalších titulů se zasloužili ředitel divadla Martin Otava (ve funkci od roku 2014 do současnosti) a tehdejší šéf opery Tomáš Ondřej Pilař (ve funkci 2014–2020), kteří se oba dlouhodobě zasazují o uvádění soudobé opery na scénách, na nichž působí.

*Jakub Jan Ryba*³⁵⁷ skladatele Miroslava Kubičky zpracovává neklidný život skladatele spojeného s plzeňským regionem. Libreto Jaroslava Gillara se inspirovalo na činoherních scénách hojně uváděnou hrou *Noc pastýřů* Josefa Broučka. Jakub Jan Ryba se narodil v roce 1765 v nedalekých Přešticích, město Plzeň ho jmenovalo čestným občanem. Jaroslav Gillar zobrazuje osobní příběh Ryby jako ambiciózního učitele a skladatele v Rožmitále, který vedl spory s místními maloměšťany a farářem Zacharem. Libreto zdůraznilo prostředí maloměsta, které Rybu dusilo, nespravedlnosti, jakých se vůči němu dopouštěli odpůrci vzdělávání. Na

³⁵¹ DVOŘÁK, Petr. Oslava renesanční lásky. *Plzeňský deník*. 11. 10. 1999. ISSN 2570-4796.

³⁵² LUKÁŠ, Zdeněk (skladatel); LEDEČOVÁ, Dagmar (libretistka). *Veta za vetu* [operní inscenace]. Režie Jiří Glogar, dirigent Jiří Štrunc. Divadlo J. K. Tyla Plzeň: Velké divadlo. Premiéra: 9. 10. 1999.

³⁵³ Převzato z oficiálního programu k inscenaci.

³⁵⁴ PD. Zdeněk Lukáš na zkouškách *Vety za vetu*. *Plzeňský deník*. 6. 10. 1999. ISSN 2570-4796.

³⁵⁵ DVOŘÁK, Petr. I za moderní operou hleděj ženu. *Plzeňský deník*. 8. 10. 1999. ISSN 2570-4796.

³⁵⁶ HAVLÍKOVÁ, Helena. Premiéra české operní novinky byla „křtem ohněm“. *Lidové noviny*. 14. 10. 1999. ISSN 0862-5921.

³⁵⁷ KUBIČKA, Miroslav (skladatel); GILLAR, Jaroslav (libretista). *Jakub Jan Ryba* [operní inscenace]. Režie Tomáš Pilař, dirigent Jiří Štrunc. Divadlo J. K. Tyla Plzeň: Velké divadlo. Premiéra: 14. 10. 2017.

druhou stranu autoři nezaměřili ani Rybovy vzteklé výbuchy i jeho nespravedlivé chování vůči oddané manželce Anně.³⁵⁸

Z dramaturgického hlediska dílo zúročuje Rybův pohnutý osud i fakt, že jeho Česká mše vánoční patří k nejuváděnějším skladbám českých autorů a zná ji většina národa. Proto bylo možné předpokládat, že opera na tento námět bude mít divácký ohlas, což se potvrdilo. Kubička operu promýšlel dlouhá léta, až mu ji umožnil napsat a realizovat šéf opery Divadla J. K. Tyla v Plzni Tomáš Ondřej Pilař.³⁵⁹ Titul *Jakub Jan Ryba* naplňuje v české opeře rozšířenou dramaturgickou linii původní české opery, která propojuje nově vzniklé dílo s regionální historií.

Dětskou operu *Broučci*³⁶⁰ napsal Jan Jirásek na motivy pohádkové knihy Jana Karafiáta přímo pro plzeňskou operu z iniciativy ředitele divadla Martina Otavy. Josef Herman ve své recenzi podotýká, že se jedná o druhé operní zpracování téže knihy v krátkém časovém rozmezí. Poprvé uvedlo NDM v sezoně 1995/1996 stejnojmennou operu *Broučci* od Ladislava Matějky.³⁶¹ V dramaturgii plzeňské opery se podle režiséra inscenace Tomáše Ondřeje Pilaře objevili *Broučci* jako titul, „*kteřý má potenciál zaujmout ty, kteří jdou do divadla poprvé*“.³⁶² Ve shodě s tímto záměrem si ze čtyř možných námětů skladatel Jirásek a libretista Tomáš Jarkovský vybrali námět, jehož hlavním tématem je rodina a její soudržnost.³⁶³ Bez ohledu na výtky vůči dramaturgické volbě se jednalo o první dětskou operu napsanou přímo pro plzeňské divadlo, které se tak připojilo k rozšířené dramaturgické tendenci soudobé české opery, jež se zaměřuje na dětského diváka.

Opera *Quo vadis*³⁶⁴ skladatelky Sylvie Bodorové vznikla na zakázku Divadla J. K. Tyla díky předchozí spolupráci Bodorové s libretistou opery Martinem Otavou. Svou první operu *Legenda o Kateřině z Redernu* vytvořili pro Divadlo F. X. Šaldy v Liberci, kde působil Otava jako ředitel v letech 2009–2014. Libreto čerpá z románu Henryka Sienkiewicze z roku 1896 a textů antických autorů Suetonia, Tacita a Petronia. Zobrazuje antický Řím za vlády císaře Nerona.³⁶⁵ Kritika vyčetla libretu nedostatečný dramatický potenciál. Gabriela Špalková k němu poznamenala: „*Libreto je nadmíru popisné, o skutečných dramatech se v něm jen mluví, místo aby byla literárním textem vytvořena. Na jevišti se neodehrávají. Vlastní text, který místy*

³⁵⁸ HERMAN, Josef. Postaru, ale působivě. *Divadelní noviny*. Roč. 26, č. 19 (14. 11. 2017), s. 6. ISSN 1210-471X.

³⁵⁹ *Tamtéž*.

³⁶⁰ JIRÁSEK, Jan (skladatel); JARKOVSKÝ, Tomáš (libretista). *Broučci* [operní inscenace]. Režie Tomáš Ondřej Pilař, dirigent Jiří Petrdlík. Divadlo J. K. Tyla Plzeň: Velké divadlo. Premiéra: 12. 10. 2019.

³⁶¹ HERMAN, Josef. Žili, svítili a uměli. *Divadelní noviny*. Roč. 28, č. 18 (29. 10. 2019), s. 5. ISSN 1210-471X.

³⁶² Opera *Broučci* byla napsána přímo pro plzeňské divadlo. *Opera Plus*. [online]. 10. 10. 2019. Dostupné z: <<http://app.divadlo.cz/archiv/opera%20plus/2019/opera/10%20%C5%99%C3%ADjen/opera%20broucci%20byla%20napsana%20primo%20pro%20plzenske%20divadlo-redakce,%2010.10.2019.pdf>>. ISSN 1805-0433. [cit. 18. 12. 2023].

³⁶³ *Tamtéž*.

³⁶⁴ BODOROVÁ, Sylvie (skladatelka a libretistka); OTAVA, Martin (libretista). *Quo vadis* [operní inscenace]. Režie Martin Otava, dirigent Jiří Štrunc. Divadlo J. K. Tyla Plzeň: Nová scéna Nového divadla. Premiéra: 11. 6. 2022.

³⁶⁵ Převzato z oficiálního programu k inscenaci.

kombinuje češtinu s latinou, je ve své stavbě jednoduchý, dominují mu krátké, občas veršované věty. K plastickému vyjádření postav a jejich hlubšímu propracování by bylo zapotřebí podstatně většího množství dostatečně nosného textu.³⁶⁶ Navzdory výtkám vůči nedramatičnosti libreta i celé opery se stal titul *Quo vadis* zásadní pro uvádění původní opery v Divadle J. K. Tyla, protože se jednalo po úspěchu dětské opery *Broučci* Jana Jiráka o další operu napsanou na zakázku od roku 1989 přímo pro divadlo.

S přispěním ředitele Martina Otavy došlo k proměně dramaturgie plzeňské opery, která neopomíjí soudobou českou operu jako důležitou sledovatelnou linii v repertoáru divadla. Dramaturgické tendence se podobají situaci na jiných mimopražských scénách. Soudobá česká opera je i v Divadle J. K. Tyla spojena buď s regionálním kontextem, anebo cílí na dětského diváka.

³⁶⁶ ŠPALKOVÁ, Gabriela. Opeře *Quo vadis* Sylvie Bodorové by prospěly výrazné škrty. *Opera Plus*. [online]. 14. 6. 2022. Dostupné z: <<http://app.divadlo.cz/archiv/opera%20plus/2022/opera/06%20%C4%8Derven/ope%C5%99e%20quo%20vadis%20sylvie%20bodorov%C3%A9%20by%20prosp%C4%9Bly%20v%C3%BDrazn%C3%A9%20C5%A1krty%20operaplus.pdf>>. ISSN: 1805-0433. [cit. 18. 12. 2023].

5. Soudobá opera mimo státem zřizovaná divadla

5. 1. Opera Furore a Opera Mozart

Změna podmínek pro divadelní tvorbu, provozování divadelní činnosti a otevření hranic v roce 1989 umožnily rozvoj opery i v podmínkách mimo prostředí státem zřizovaných divadel. Jedním z prvních nezávislých operních subjektů byla Opera Furore. Jejími zakladateli byli režisér Jiří Nekvasil a scénograf Daniel Dvořák.

Společenská změna po roce 1989 přinesla i hledání nových témat, jimiž by umění – a s ním tedy i hudební divadlo – oslovovalo publikum. Na jedné straně v 90. letech převažoval názor, že dramaturgie se musí zbavit závislosti na aktuálních tématech příklonem k obecně platným hodnotám, což byla reakce na dramaturgickou praxi předchozího období vynucenou ideologickým dohledem. Na druhé straně chyběl potřebný odstup od ještě čerstvé totalitní historie k tomu, aby vznikala díla schopná se k ní vyjádřit dostatečně hodnotným způsobem. Obojí vedlo k tomu, že se dramaturgie ještě dlouho po listopadu 1989 uchýlovala k jistotě divácky osvědčeného klasického repertoáru, což dvojnásob platí o opeře, která svou jistotu hledala i nadále v operním dědictví 19. století.

Přesto se objevily snahy o nový přístup k opeře a hudebnímu divadlu, které se odehrály na půdě nově vznikajících nezávislých souborů. Jedním z prvních byla Opera Furore.

Tvůrčí tandem Opery Furore v rámci svých manifestačních textů „vyhlásil válku“ tradičním operním domům a pokusil se o českou podobu operní avantgardy. K úspěchu Opery Furore výrazně pomohla proměna diváckých návyků a dramaturgie.

V nadějeplné, až euforické atmosféře přelomu 80. a 90. let mladý, ale již úspěšný scénograf Daniel Dvořák spojil v roce 1988 své síly se začínajícím režisérem Jiřím Nekvasilem, toho času studentem DAMU a HAMU, a společně založili při Socialistickém svazu mládeže pražského Národního divadla amatérské sdružení profesionálních umělců pod názvem Opera Furore. Již sám název napovídá, že programem uskupení bylo vyvolávat rozruch. Profilovali se jako první divadelní laboratoř specializovaná výhradně na operní experimenty. V roce 1990 se Nekvasil s Dvořákem díky vítězství v konkurzu stali intendanty Komorní opery Praha, kde zahájili podnikatelský projekt Opery Mozart³⁶⁷, jehož záměrem bylo uvádět mozartovské inscenace v moderním pojetí na velkém jevišti převážně pro zahraniční turisty³⁶⁸. Opera Mozart byla

³⁶⁷ PECKOVÁ, ČERNÁ, Martina. *Divadlo a svoboda: první dekáda nezávislosti českého divadla po roce 1989: Kap. Podmínky pro rozvoj českého nezávislého divadla 90. let 20. století*. [Praha]: Institut umění – Divadelní ústav, 2021. ISBN 978-80-7008-436-6. S. 95.

³⁶⁸ DOLENSKÁ, Kateřina. *Divadlo a svoboda: Proměna českého loutkářství po roce 1989*. in PECKOVÁ, ČERNÁ, Martina. *Divadlo a svoboda: první dekáda nezávislosti českého divadla po roce 1989: Kap. Podmínky pro rozvoj českého nezávislého divadla 90. let 20. století*. [Praha]: Institut umění – Divadelní ústav, 2021. ISBN 978-80-7008-436-6. S. 227.

provozována pod vlastní agenturou MozART Praha Production³⁶⁹, která byla postavena na podnikatelském plánu produkce operní zábavy. Od roku 1991 Opera Mozart zastřešovala i festival Mozart Open, který se během několika let stal akcí s vysokou návštěvností v řádu stovek tisíc diváků. Festival se částečně odehrával ve Stavovském divadle, což byl zásadní milník ve spolupráci mezi soukromoprávními a operními divadly zřizovanými státem. Bylo to vůbec poprvé, kdy se operní inscenace pocházející ze soukromého sektoru uváděla v prostoru zřizovaného divadla.

Ve specifických podmínkách 2. poloviny 80. let a počátku 90. let 20. století nebyl projekt Opera Furore a Opera Mozart pouze obyčejným generačním vymezováním se nastupující generace proti předchozí. Zatímco ve světě už operní inovace a debaty o ní běžely naplno, v českém kontextu, vyjma projektu Miniopery Václava Noska při Státním divadle Brno, výraznější experimenty neprobíhaly. Operu Furore je proto třeba vnímat jako snahu dohnat světové trendy a přiblížit se západním zemím. Avšak ne všichni vítali proměnu poměrně zakonzervovaného operního světa. Při posuzování celkového přínosu Opery Furore nelze nevidět četné recenze, ve kterých autoři kromě analýzy a komentářů inscenací glosují dobový stav opery a predikují, jaký bude přínos souboru do budoucna. Rovněž nelze opomenout manifestační proklamace z programů, některé technické parametry prostor, ve kterých soubor hrál, a provozní specifika. V případě Nekvasila a Dvořáka je nezbytné zasadit jejich tvorbu i do širšího kontextu raného období jejich kariéry.

Opera Furore nejprve působila v prostorách pražské Malostranské besedy a na Novotného lávce. Dále hrála na scénách, kde byly převážně uváděny činoherní inscenace: A-scéně (dnešní Muzeum Bedřicha Smetany), paláci Adria, DISKu³⁷⁰, Divadle v Celetné, Divadle U věže (dnešní Divadlo Minor), Divadle na Strahově, Divadle na Klárově³⁷¹ a na dalších místech. Ve všech prostorách však provozní podmínky scén charakterem odpovídaly studiovému divadlu, stísněnější podmínky znamenaly jiný divácký zážitek než při zhlédnutí opery na velké scéně a přinášely zpravidla užší interakci mezi tvůrci a diváky. Nižší kapacita hlediště vyžadovala vyšší reprízovost a jiný přístup k provozu souboru.

Na jednu stranu byla Opera Furore protikladem velkých operních divadel, nikoliv však scénou vyloženě revoltující proti nim nebo přímou konkurencí velkých scén. Šéfdramaturg Jan P. Kučera sice pro sdružení definoval sedm manifestačních bodů, ve kterých mj. tvrdil, že je „úderem boxerskou rukavicí všem operním domům světa (tzv. knock out)“ a že „je zkapalněním

³⁶⁹ Aktivity Opery Furore a Opery Mozart se od okamžiku vzniku druhého souboru v mnohém překrývaly. Z některých textů není patrné, o kterém ze souborů autoři píší. Striktně z institucionálního pohledu OF existovala mezi lety 1989–1996 (dohromady 5 premiér pod hlavičkou souboru) a OM byla aktivní mezi lety 1990–2006 (dohromady realizovala 22 premiér). Vžilo se uvažovat o obou divadelních uskupeních dohromady – a to především kvůli spolupráci a vedení režijně-scénografického tandemu Nekvasil–Dvořák.

³⁷⁰ Na začátku činnosti Opery Furore sídlil DISK v Unitarii, později se přestěhoval na adresu Karlova 26.

³⁷¹ Divadlo na Strahově a Divadlo na Klárově nebyly apriori divadelní prostory. Vzhledem k amatérské povaze souboru OF hrála doslova „kde se dalo“.

hesla: soudobá opera musí být brána naprosto vážně“.³⁷² Opera Furore se však alespoň v prvních inscenacích spíše profilovala jako doplňková avantgardní divácká nabídka v rámci pražské i české operní produkce a speciální typ komorní scény. Každopádně Opera Furore přinesla jiný pohled na operu, nikoli nutně zásadně nový, což je sice v rozporu s programovými proklamacemi, ale dokazují to profesní směřování vůdčích osobností souboru.

Obě stěžejní osobnosti Opery Furore, Jiří Nekvasil a Daniel Dvořák, souběžně působily jako členové inscenačních týmů v divadlech zřizovaných státem zaměřených na tradiční repertoár, dokonce i v činoherních souborech, a to jak samostatně, tak společně. Jejich společná práce pro divadla zřizovaná státem se občas podobala odlehčené tvorbě Opery Furore, například při přípravě Smetanovy *Prodané nevěsty* v ND Praha, kdy bylo jejich cílem operu vyložit a vnímat „očima tvůrců konce 80. let 20. století“. *Prodaná nevěsta* se měla hrát jako „*tři hodiny zábavy plné fantazie a citu s důrazem na pohyb, barvu, dojem. Jako hra o zmizelém světě [...] ‚klasičnost‘ není nedotknutelným mramorovým piedestalem, ale provokujícím zdrojem inspirace*“³⁷³. Projekt se nakonec nerealizoval kvůli provozním komplikacím³⁷⁴ a zřejmě i nepřipravenosti ND Praha na moderní výklad jedné z nejhranějších českých oper, která je zároveň operou s udržovaným tradicionalistickým inscenačním řešením přebíraným od inscenace k inscenaci.

Šíře profesního portfolia obou hlavních osobností potvrzuje, že pozice Opery Furore byla doplňkovou dramaturgickou linií pražské i české operní scény, jakousi „zábavnou kuriozitou“. Nekvasil charakterizoval své pojetí opery: „*Myslíme si, že opera ve své syntetičnosti a stylizaci je vrcholně soudobým divadelním žánrem. Opera musí odrážet dobu, v níž žijeme, musí být dynamickým divadlem a měla by čerpat z toho nejprogresivnějšího, co se v umění děje.*“³⁷⁵ Nekvasilovým a Dvořákovým zájmem bylo prosadit se jako divadelníci, nikoli jako ortodoxní operní reformátoři.³⁷⁶ Uvědomovali si, že experimenty nemohou zatím aplikovat v každé inscenaci. Amatérská platforma Opery Furore jim však umožňovala neomezené experimenty, což provoz velkého operního domu nenabízel. Opera Furore si postupně získala výraznou pozornost u novinářů a recenzentů. Díky rostoucímu zájmu tisku a sílící reputaci Dvořáka a Nekvasila na velkých scénách vznikla divadelní skupina, která později ovlivnila celou řadu dalších umělců.

³⁷² Všech sedm bodů uvedených v programu k inscenaci dohromady působí jako vtip než jako pokus o seriózní umělecký program.

³⁷³ Text cituji z nerealizovaného vítězného soutěžního návrhu pro ND Praha, 1989.

³⁷⁴ Projekt byl součástí představy, že se na obou pražských operních scénách bude hrát *Prodaná nevěsta*. Zatímco ta v historické budově měla premiéru již v roce 1982 (dirigent Zdeněk Košler, režisér Ladislav Štros, scénický výtvarník Karel Svolinský), ve Smetanově divadle měla být uvedena v netradičním pojetí Nekvasila a Dvořáka.

³⁷⁵ ŽMULÍK, Václav. Aby opera nebyla nuda. *Večerní Praha*. Praha, 1989; 17. 3. ISSN 0862-6855.

³⁷⁶ Například Jiří Nekvasil během zkoušení *Bohémy* v Košicích uvedl, že nechce za každou cenu vytvořit originální inscenaci ani řešit jejím prostřednictvím jiné aktuální problémy dnešního světa (např. narkomani, AIDS apod.). Ale podotkl, že se nespokojí s pouhou ilustrací příběhu z roku 1830. Citace je součástí konceptu připravované inscenace dostupné v Dokumentačním oddělení Divadelního ústavu.

Opera Furore si kladla za cíl vytvářet mimo jiné nové kompozice a kombinovat různé hudební žánry od minimalismu až k rockové hudbě. Co se týče operního zpěvu, navzdory značné míře experimentu a inovativnosti jej Opera Furore zachovávala jako jediný akceptovatelný vyjadřovací prostředek.³⁷⁷ Opera Furore tudíž reformovala žánr jen do té míry, aby se zcela nevytratily jeho hlavní rysy a aby inscenace nebyly zaměnitelné s hudebně-zábavními inscenacemi tehdejších oficiálních divadel jako například s operetní produkcí Hudebního divadla Karlín. Záměrem nebylo žánr opery přestavět od základu, změnit jeho ráz, ale ztraktivnit jej s akcentem na zachování operních specifik. Opera Furore neměla za cíl objevit zcela nové operní umění, ale vytvořit jeho divácky přístupnější podobu jako doplňkovou variantu ke stávajícímu opernímu divadlu.

K české avantgardě se Opera Furore přihlásila již v programu k první inscenaci *Provizorní předvedení opery Johanes doktor Faust*.³⁷⁸ V programu k inscenaci jsou zmíněny dva meziválečné soubory, Osvobozené divadlo³⁷⁹ a Divadlo E. F. Buriana. Tyto soubory spojené s první divadelní reformou byly pro Operu Furore důležité kvůli experimentům divadelním, ale i hudebním. Druhým stěžejním východiskem uměleckého programu Opery Furore byla poetika studiových divadel jako Studio Ypsilon, Divadlo na provázku, Divadlo na okraji, HaDivadlo a činnost mimů, loutkářů, komorních činoher a amatérských skupin.³⁸⁰ Jednotlivým prvkem všech inscenací se stala především komornost: délka inscenace obnášela kolem jedné hodiny, námět zpravidla vycházel ze známého operního titulu nebo k němu aspoň odkazoval, hudební kompozice byla miniatura nebo fragment rozsáhlejšího díla a orchestr nahradilo několik hudebníků.

Začátky Opery Furore nebyly snadné. Kritika vůči jejich činnosti byla zprvu skeptická. Helena Havlíková k jejímu prvnímu pokusu napsala: „*Sebevědomá programová prohlášení slibovala experimentální operní dílnu. Tou dozajista je, jenže experiment ještě nemusí být hned synonymem pro smysluplné tvůrčí hledání, neřku-li objevování [...], narcistické sebevědomí pak mlátí jeden a půl hodiny do estetických a životních hodnot a divácké trpělivosti, když předkládá ke sledování šarlatánství dvou múzou pronásledovaných intendantů.*“³⁸¹ První inscenace *Faust*³⁸² navazovala částečně na činnost brněnské Miniopery

³⁷⁷ *Tamtéž.*

³⁷⁸ „Provizorní“ je v názvu opery, protože se jedná o druhou, komorní verzi opery Josefa Berga komponovanou pro tradiční jeviště v letech 1966–1971. V programu inscenace se doslova píše, že je to „fragment“.

³⁷⁹ Ivan Fried ve své recenzi poznamenal, že některé okamžiky inscenace *Faust* se až nápadně podobají West Pocket Revue. (FRIED, Ivan. Antihrdinské představení opery J. Berga v Malostranské besedě. *Mladá fronta*. Praha, 1989; 16. 2. ISSN 0323-1941).

³⁸⁰ Jan Dvořák svou krátkou manifestační glosu v programu k *Faustovi* nazval *Avantgarda první, avantgarda druhá, postmodernismus a neoavantgarda*. Díky silně zabarvené rétorice jeho textu však není zcela jasné, co myslí „postmodernismem“ a „neoavantgardou“ kromě znovunavracení akcetovaných experimentů.

³⁸¹ Inscenaci se nicméně podařilo prezentovat zahraniční veřejnosti na Festivalu Open Opera ve švýcarském St. Gallenu v létě 1990, což lze považovat za úspěch. (HAVLÍKOVÁ, Helena. Omyl jako program? *Rudé právo*. Praha, 1989; 11. 7. ISSN 0032-6569).

³⁸² BERG, Josef (skladatel a libretista). *Faust* [operní inscenace]. Opera Furore: Malostranská beseda Praha. Režie Jiří Nekvasil, dirigent Pavel Opšiš. Premiéra: 2. 2. 1989.

Václava Noska, mimo jiné i díky brněnskému skladateli. Komorní opera Josefa Berga ještě nezbudila tolik pozornosti, hrála se jen osmkrát.³⁸³ Ale již druhá inscenace Opery Furore, „postindustriální opera“ *Houslema do železa*³⁸⁴, byla diskutovanější. Sedmdesát osm úderů houslemi do kovadliny jako předehra hodinové inscenace bylo výrazným gestem.³⁸⁵ Hudebně opera vycházela z kompozice Henryho Purcella *Dido and Aeneas*, ale chyběly v ní velké árie a opera v tomto pojetí vzbuzovala výrazně odlišné kritické reakce od spontánního výkřiku ‚geniální‘ až po ‚tolik oplzlosti jsem v životě neviděl‘.³⁸⁶

Třetím titulem Opery Furore byla inscenace *Andy Warhol: nejpovrchnější opera všech dob*.³⁸⁷ Recenzent Ivo Dankovič komentoval její přínos pro operní vývoj: „...dvojice Daniel Dvořák a Jiří Nekvasil nemilosrdně zbourala další operní mýtus – nepostradatelnost postavy skladatele hudby“³⁸⁸. Nedějové libreto připomíná dadaistickou slovní hříčku, repliky jsou psány volným veršem. Andy Warhol jako umělec se slovenskými kořeny a americká popkultura obecně tvořili na začátku 90. let v českém kontextu velmi atraktivní téma. Podtitul „nejpovrchnější opera všech dob“ byl reklamním sloganem, který cílil na diváckou zálibu v bizarnosti, nikoliv na tradičně operní exkluzivitu. Americká umělkyně, skladatelka a producentka Jacki Apple poukázala na to, že Praha nejenže přivítala Andyho Warhola, ale také se od něj něco naučila a Opera Furore a její směřování nakazilo americké pojetí umění jako produktu.³⁸⁹ Od své třetí inscenace se Opera Furore profilovala jako „atrakce“, která se má hlavně dobře prodat. Podle Josefa Vlčka operní experimenty zašly tak daleko, že inscenace nebyla operní: „*Andy Warhol svým důrazem na vizuální vyznění překonává i běžnou operní výtvarnickou mánii, spíš bych proto výsledek řadil do kategorie multimediálních performancí*.“³⁹⁰

*Golem – extáze expresionismu*³⁹¹ byl první inscenací uvedenou na velkém jevišti. Soubor se tak dostal do nové fáze, kdy parametry inscenace odpovídaly produkci velkých operních domů, proti jejichž estetice se původně Opera Furore vymezovala. Vznikla na zakázku pro Palác kultury (dnešní Kongresové centrum Praha). Dramaturgie přizvala ke spolupráci Daniela

³⁸³ Díky pozdějšímu úspěchu Opery Furore vznikla v koprodukcii s Českou televizí a tvůrčí skupinou Čestmíra Kopeckého dvě televizní zpracování komorních oper Josefa Berga – v roce 1995 *Odysseův návrat*, v roce 1997 *Evropská turistika*.

³⁸⁴ PURCELL, Henry (skladatel), NEKVASIL, Jiří (libretista). *Houslema do železa* [operní inscenace]. Režie Jiří Nekvasil, dirigent Jan Marcol, Vratislav Šrámek. Opera Furore Praha: Divadlo u Jindřišské věže. Premiéra: 28. 6. 1989.

³⁸⁵ ČERNÝ, Milan; PETRÁNEK, Pavel. *Daniel Dvořák & Jiří Nekvasil a jejich divadlo*. Praha: Národní divadlo v Praze, 2004. ISBN 80-7258-172-4. S. 24.

³⁸⁶ DANKOVIČ, Ivo. Opera Furore.

³⁸⁷ WARHOL, Andy (autor); DVOŘÁK, Daniel (autor); Nekvasil, Jiří (autor). *Andy Warhol: nejpovrchnější opera všech dob* [operní inscenace]. Režie Jiří Nekvasil, Daniel Dvořák. Opera Furore: Malostranská beseda Praha. Premiéra: 22. 3. 1990.

³⁸⁸ DANKOVIČ, Ivo. *Opera nebo co?* Mladý svět. Praha, 1990. Roč. 32, č. 37. ISSN 0323-2042.

³⁸⁹ *Andy Warhol: the opera has been video taped, and Dvořák excitedly and with professional acumen put a copy in my hands to give to Peter Sellars, who's earned a reputation as America's impresario 'wunderkind of operatic innovation. It looks like Prague has not only welcomed Andy Warhol but has learned from him as well.'* (APPLE, Jacki. *ANDY WARHOL: the opera. High performances*. USA: 1991).

³⁹⁰ VLČEK, Josef. Opera Furore: Andy Warhol. *Rock&Pop*. Praha: 1990; 14. 5. S. 25. ISSN 0862-7533.

³⁹¹ BARTOŇ, Hanuš (skladatel); DVOŘÁK, Daniel (libretista); NEKVASIL, Jiří (libretista). *Golem – extáze expresionismu* [operní inscenace]. Režie Jiří Nekvasil, dirigent Oliver Dohnányi. Opera Furore: Kongresový sál Paláce kultury. Premiéra: 6. 5. 1992.

Dvořáka a Jiřího Nekvasila, kteří oslovili skladatele Hanuše Bartoně,³⁹² aby realizovali „*první a dosud jedinou novou českou operu napsanou a uvedenou po listopadu 1989*“.³⁹³ *Golem* tvořil položku na repertoáru Mozart Open festivalu zaměřeného na zahraniční diváky, na což neopomněla upozornit kritika: „...*A stejně jako nás nepřekvapí název celého projektu – Golem, nezaskočí nás ani skutečnost, že na rozdíl od Meyrinkova³⁹⁴ pojetí tvůrcům operního zpracování Golema nejde o nic jiného než o vytvoření atraktivní podívané pro turisty a že k danému námětu přistupují stejně povrchním a čistě kořistnickým způsobem, jako tomu bylo již v jejich předcházejících inscenacích, například v opeře Andy Warhol.*“³⁹⁵ Uskutečněním *Golema* Opera Furore naplnila sice svůj plán vytvořit původní operní kompozici, ale její uměleckou úroveň a podobu přizpůsobila dosažení vysoké návštěvnosti a prodejnosti titulu.

Činnost Opery Furore převzala od poloviny 90. let Opera Mozart. Operní experimenty na velkých jevištích pracovaly s mozartovskými kompozicemi, s výjimkou uvedení dvou oper Claudia Monteverdiho a *Baletu Gala*, který kromě mozartovské doplňovala i hudba Petra Iljiče Čajkovského, Léa Delibese, Ludwiga Minkuse a Adolpha Charlese Adama. S hudební kompozicí zacházela Opera Mozart podobně jako Opera Furore. Z operního díla zůstaly vždy pouze fragmenty, které byly v inscenacích řazeny jako hudební klipy. Kritička Radmila Hrdinová je popsala jako krátkou, tří čtyřminutovou jevištní prezentaci jednotlivých čísel z Mozartových oper, přenesením techniky videoklipu na umělý svět jeviště dosáhli autoři ironické stylizace, která se ocitla v dráždivých vztazích s Mozartovou hudbou.³⁹⁶

V každé z oper inscenátoři výrazně zredukovali počet postav, výstupy několika z nich sloučili do jedné, výrazně ubylo recitativů, a zřetelně tak zatraktivnili děj titulů jako *Figarova svatba* (uvedena pod názvem *Figaro? Figaro!*³⁹⁷), *Kouzelná flétna* (uvedena pod názvem *Play Magic Flute*). Pozměněné názvy oper v sobě skrývaly jistou provokativnost, která se podobala reklamním sloganům. Nejpodstatnějším vykročením od opery byla inscenace *PLAY MAGIC FLUTE*³⁹⁸ s podtitulem *The greatest Mozart's show on the Earth*, která byla pojata jako „operní kabaret inspirovaný *Kouzelnou flétnou*“.³⁹⁹ Jako host na sebe v této opeře pro jednoho herce poprvé výrazně upozornil loutkoherec Vladimír Marek z Divadla Drak. Zdeněk Hořínek jeho

³⁹² RAD. Oživený Golem: Ambiciózní projekt Opery Furore a Paláce kultury. *Večerní Praha*. Praha, 1992. Roč. 2, č. 87. (5. 5. 1992) S. 12. ISSN 0862-6855.

³⁹³ Tak operu představoval program.

³⁹⁴ Inscenace i libreto jsou kombinací různých námětů, časových kontextů a osobností. Inscenaci kritika vyčítala zmatečnost a nepřehlednost. Například libreto psané v pěti jazycích (češtině, němčině, latině, italštině a hebrejštině) mělo zastupovat různé kontexty, ale ve výsledku podle recenze Pavla J. Kaliny došlo k devalvaci jazyka a srozumitelných bylo jen několik míst inscenace. V *Golemovi* se setkal kromě Rabbího Löwa a Rudolfa II. i Franz Kafka a Gustav Meyrink, autor románu *Golem* z roku 1915, který sloužil inscenačnímu týmu jako inspirační zdroj. Meyrink v románu popisuje asanaci starého židovského města a časově se navrácí do rudolfínské Prahy 16. století.

³⁹⁵ KALINA, Pavel. *Golem Opery Furore – povrchní hra na umění*. *Prostor*. Praha, 1992. Roč. 1, č. 66. (19. 6. 1992) S. 12.

³⁹⁶ HRDINOVÁ, Radmila. *Mozart nejen pro turisty*. *Rudé právo*. Praha: 1995. Roč. 5, č. 171. 25. 7. 1995. S. 6. ISSN 0032-6569.

³⁹⁷ WOLFGANG, A. Mozart (skladatel); PONTE, Da, Lorenzo (libretista). *Figaro? Figaro!* [operní inscenace]. Režie Jiří Nekvasil, dirigent Adolf Melichar. Opera Mozart Praha: Klub Lávka. Premiéra: 18. 4. 1991.

³⁹⁸ *PLAY MAGIC FLUTE* [operní inscenace]. Režie Jiří Nekvasil, dirigent Vítězslav Podrazil. Opera Mozart Praha: Klub Lávka. 3. 10. 1991

³⁹⁹ Převzato z programu k inscenaci.

výkon okomentoval: „Co všechno jsem viděl! Virtuózní obratnost dvou lidských rukou, které dokázaly rozehrát pět loutek současně a ještě gestem komentovat jejich počínání [...], přičemž manipulátor operně neškoleným, ale herecky suverénním hlasem ještě suploval operní zpěv, kde to bylo zapotřebí.“⁴⁰⁰

Inscenace obdivovaná pro svou nápaditost a umělecké provedení měla na Novotného lávce 259 repríz a stala se nejocitovanější odbornou kritikou.⁴⁰¹

Většina dalších inscenací Opery Mozart měla přes padesát repríz, nejúspěšnějším titulem byl 1. díl *Best of Mozart*, který dosáhl více než tři set repríz. Titul sázel na historický fakt, že premiéra světoznámé opery *Don Giovanni* Wolfganga Amadea Mozarta měla premiéru v Praze v roce 1787. V nastudování Opery Mozart byla ve Stavovském divadle uvedena po 211 letech v roce 1998 a celkem pětkrát měla obnovenou premiéru, přičemž se vždy hrálo jen během července a srpna. Zahraniční turisté navštěvující během léta hojně Prahu tvořili absolutně nejpočetnější základ publika. Program k inscenaci pokaždé lákal na: „*dobové zpracování nejslavnější Mozartovy opery, opery zkomponované pro Prahu a dílo, které sám velký Maestro dirigoval a doprovázel na cembalo právě ve Stavovském divadle.*“⁴⁰² Mozartova hudba je přes svou pěveckou náročnost vhodná pro školení mladých hlasů, proto se v inscenacích mohli uplatňovat i začínající mladí pěvci. Pro inscenační tým proto nebylo tak náročné řešit záležitost špičkového pěveckého obsazení a díky výraznému omezení recitativů a několikaminutovým dílčím výstupům navíc klesly nároky na technickou vyspělost hlasu. Přednost zde dostával i akcent na herecké ztvárnění postav a situací.

Kvůli vysokému počtu repríz v krátkém čase se oproti komorněji koncipované Opeře Furore zvýšil počet spolupracovníků, a to především zpěváků, kteří se v rolích alternovali. Zacílení na zahraniční turisty znamenalo vytvoření programu pravidelně ve čtyřech jazycích – anglicky, německy, rusky a francouzsky, někdy i ve španělštině a dalších jazycích.

The Best of Mozart jako titul postavený na jednoduché dramaturgicko-marketingové strategii dovedl Operu Furore na hranici kýče. Status operní laboratoře v inscenační praxi a dramaturgickém směřování tak naplnila Opera Furore jen částečně. Přesto je faktem, že zatímco koncept operní laboratoře nebo komorní scény přidružené k divadlu zřizovanému státem není v českém kontextu ničím novým, operní laboratoř jako zcela nezávislý subjekt byl prvním pokusem o výrazné vybočení z operní konvence a inspirativním podnětem pro další pokračovatele.

⁴⁰⁰ HOŘÍNEK, Zdeněk. Malé je hezké. *Mladá fronta Dnes*. Praha: 1992; 21. 11. ISSN 1210-1168.

⁴⁰¹ Ze všech vyhledaných recenzí nebyla ani jedna kritika negativní a recenzenti měli potřebu se i v krátké zprávě o inscenaci vyjádřit vyloženě pochvalně.

⁴⁰² Převzato z programu k obnovené premiéře *Dona Giovanniho* z roku 2006.

5. 2. Přínos Opery Furore pro další vývoj soudobé opery

Úspěch Opery Furore na přelomu 80. a 90. let 20. století jako prvního nesubvencovaného uměleckého subjektu zaměřeného na operní experiment podpořil pokračovatele ve snahách o další operní inovace, a to hned v několika důležitých kontextech a směrech divadelní činnosti.

Co do struktury a organizace sítě operních divadel Opera Furore stála na počátku procesu decentralizace. Její úspěch ukázal, že se opera může provozovat mimo operní scény zřizované státem. Další vývoj směřoval i mimo tradiční kamenná divadla v nových podmínkách.

Během 90. let začaly vznikat nové subjekty věnující se opeře, a to do značné míry právě soudobé. Jejich společným rysem bylo, že se jednalo na začátku o amatéry, kteří se postupně alespoň částečně profesionalizovali – například kolektiv kolem skladatele Tomáše Hanzlíka a jeho Ensemble Damian Olomouc založený v roce 1995 při Pedagogické fakultě Univerzity Palackého. Nebo se jednalo o vedlejší činnost profesionálů působících v tradičním operním domě, jako třeba v případě Daniela Dvořáka a Jiřího Nekvasila, kteří kromě Opery Furore působili ve veřejnoprávních divadlech v České republice i na Slovensku. Nebo lze zmínit nezávislý soubor „in spe“ činný v roce 2004, s nímž je spojena osobnost režiséra a nynějšího šéfa opery ND Brno Jiřího Heřmana (ve funkci od roku 2015).

Už od začátku činnosti Opery Furore se vyvíjel vztah mezi veřejnoprávní a nezávislou scénou jako nekonkurenční. Vznik soukromých subjektů znamenal rozšíření možností opery ve všech jejích aspektech, nikoliv snahu o potlačení činnosti jedné ze sfér. Tento vztah definuje neustálý pohyb tvůrců napříč operními divadly a soubory. Existenci nezávislých souborů umožňovala a její podobu do značné míry určovala spolupráce s veřejnoprávními divadly. S nástupem Daniela Dvořáka jako jednoho z hlavních intendantů původně amatérského souboru na pozici ředitele Státní opery Praha v roce 1998 se v podmínkách veřejnoprávního operního domu zrodil plán, jak podpořit nastupující generaci tvůrců bez ohledu na jejich stávající profesní zaměření. Díky dramaturgickému projektu *Bušení do železné opony*⁴⁰³ výrazně expandovala nová česká operní tvorba i na jednu ze dvou pražských velkých scén. Když se Dvořák stal ředitelem Národního divadla Praha (2002–2006) a později i Národního divadla Brno (2007–2012), všude podporoval mimo –stávajících dramaturgických linií i tu zaměřenou na uvádění nově vzniklých kompozic.

Existence nezávislých subjektů a jejich financování souvisí s postupnými proměnami provozního modelu stálých divadel, především pak s rozvojem grantového systému. Příznačné

⁴⁰³ *Bušení do železné opony* se podrobněji věnuje podkapitola zabývající se ND Praha.

pro nově vznikající nezávislou operní scénu bylo vícezdrojové financování, které znamenalo, že každá jednotlivá opera vznikla ve specifických finančních podmínkách – s podporou státu skrze zřizovatele, jímž bylo konkrétní město, případně s přispěním širšího regionu, tj. kraje, z vlastních zdrojů autorů a inscenačního týmu nebo s podporou různých institucí, nadací a festivalů, se kterými nezávislé operní soubory spolupracovaly a od nichž si zejména festivaly častokrát operu přímo objednaly. Výrazně se tak posunuly hranice možné meziinstitucionální a intersubjektové spolupráce. Uvedení inscenací Opery Mozart ve Stavovském divadle jako soukromě podnikatelského subjektu bylo prvním případem, kdy došlo v české opeře ke spolupráci veřejnoprávního divadla s privátním subjektem.

Co do četnosti provozování původní opery v nezávislém sektoru bylo charakteristickým rysem její nepravidelné uvádění, ať už blokové hraní v konkrétním prostoru, nebo na festivalech. Uvádění původní české opery úzce souvisí s hraním na festivalech vážné hudby, které po roce 1989 prošly změnou dramaturgie – například MHF Janáčkovy Hukvaldy –, ale i na festivalech, které vznikly po roce 1989 zcela nově jako platformy, jež uvádění původní české opery podporovaly, například festival NODO nebo festival Opera Schratzenbach konaný od roku 2006 v Olomouci.

V období let 1989–2022 vznikaly nezávislé soubory s jasnou profilací, přičemž zaměření na současnou operu většinou představovalo jen jednu ze sledovatelných dramaturgických linií konkrétního souboru. Z hlediska přesahu opery směrem k jiným uměleckým oblastem byl důležitý akcent Opery Furore na experiment. Operu kombinovala s loutkovým divadlem, baletem a pantomimou, takže nebyla tak umělecky jasně vyhraněná podobně jako později vzniklé soubory. Nezávislé soubory přinášely novou koncepci, která se ve snaze vymezit vůči konkrétní scéně nebo inscenační praxi opery neomezovala pouze na rozvoj opery, ale často zkoumala hranice hudebního divadla a záměrně je překračovala.

Ke spolupráci Jiřího Nekvasila a Daniela Dvořáka v Opeře Furore napsala teatroložka Věra Ptáčková, že jejich režijně-scénografický tandem svou důležitostí a vlivem navazuje na tradici uměleckých tandemů, jako byl K. H. Hilar s Vladislavem Hofmanem nebo Jiří Frejka s Františkem Tröstrem.⁴⁰⁴ Jejich spojení bylo první v řadě nezávislých souborů. V případě dalších takových souborů je specifická především dlouholetá spolupráce tvůrců, která v prostředí veřejnoprávních divadel bývá z podstaty jejich provozu časově omezená. Například Tomáš Hanzlík spolupracoval s kostýmní výtvarnicí Vendulou Johnovou na inscenacích Ensemble Damian Olomouc nepřetržitě od roku 2000 do současnosti, režisérka Veronika Kos Loulová na úpravách známých operních titulů spolupracuje v rámci RUN OPERUN s

⁴⁰⁴ PTÁČKOVÁ, Věra. *15 let spolupráce Daniela Dvořáka a Jiřího Nekvasila*. in <Daniel Dvořák & Jiří Nekvasil a jejich divadlo.> S. 6–7.

dramaturgyní Vilmou Bořkovec od roku 2016 do současnosti nebo v případě Opery Diversa je jedinečné spojení libretisty Pavla Drábka se skladatelem Ondřejem Kaysem.

Opera Furore posunula možnosti a uvádění původní české opery i z hlediska rozvoje provozních modelů a inscenačních postupů. Uvedení *Golema* v Paláci kultury jako „první a dosud jediné nové české opery napsané a uvedené po listopadu 1989“ bylo zásadní pro vznik dalších nových českých oper, a to i v prostředí soukromoprávních subjektů.

Opera Furore předznamenala podobu původní české opery jako komorní. V operách psaných po roce 1989 často úplně chybí sbor i orchestr. Nahrazuje je několik instrumentalistů nebo živě hranou hudbu supluje reprodukováná. V jiném případě vzniká opera komorní co do rozsahu, má podobu jednoaktovky, někdy trvá dokonce jen několik minut, jedná se o minioperu. Tyto inovované operní formy a postupy jsou příznačné právě pro podobu české původní opery po roce 1989.

Aktivita Opery Furore znamenala pro operní dramaturgii změnu v hledání tématu opery a tím i libreta. Nově vznikaly opery na nejrůznější témata s akcentem na současnou tematiku. Námětem pro operní libreto mohl být antický příběh stejně jako kritika kapitalistického konzumismu (*Andy Warhol*) v případě Opery Furore.

Změny se postupně dotkly všech aspektů operní činnosti. Hudební jazyk české opery se všeobecně rozvolnil, nově čerpala z nejrůznějších zdrojů, jak z nonartificiální hudby, tak z nejmodernějších hudebních stylů a postupů. Specifickým případem jsou rekonstrukce starších kompozic a skrze ně připomínka děl opomíjených skladatelů – například v českém kontextu jedinečné dramaturgické směřování Ensemble Damian Olomouc, pro které Tomáš Hanzlík oživuje a organicky dotváří kompozice barokních skladatelů spojených s olomouckým regionem.

V neposlední řadě činnost Opery Furore zahájila generační výměnu, která probíhá neustále. Od konce 80. let se etablovalo několik generací tvůrců, jejichž pohled na operu činnost Opera Furore přímo nebo zprostředkovaně ovlivnila.

5. 3. Nezávislé soubory zaměřené na hudebně-dramatické divadlo

Operní vývoj mimo státem zřizovaná divadla byl z dramaturgického hlediska velmi pestrý. Soubory spojuje velmi volný vztah ke konvenčním představám o podobě operního díla i inscenace, který vede až na hranici jejich zařaditelnosti do proudu hudebně-dramatického divadla. Společná pro všechny soubory mimo státem zřizovaná divadla zůstala snaha odlišit se od repertoáru hraného v tradičních operních domech, přičemž v případě každého souboru a soukromoprávního subjektu vývoj ovlivnily jiné pohnutky.

Navzdory podrobným rešerším a konzultacím s vedoucí práce Radmilou Hrdinovou a správcem Audiotéky Institutu umění – Divadelního ústavu (IDU) Milanem Černým je velmi pravděpodobné, že jsem přes veškerou snahu o úplnost mohla nějaké opery nebo soubory opomenout. Určitá část operní tvorby v mimo státem zřizovaných divadlech vzniká v amatérském prostředí, není vedená v žádné statistice. Decentralizace operní sítě dospěla tak daleko, že řada oper vzniká na zakázku pro konkrétní událost, zacílenou pouze na regionální diváky, kterých se kontext události dotýká. Příkladem specificky lokální opery mohou být tři komediální tituly oseckého skladatele Jana Zástěry a teplického libretisty Martina Budka o založení teplických lázní. První z oper nese název *Pastvina na zámku aneb Vepřové spiknutí po teplicku* a premiéru měla pravděpodobně v roce 2012. Druhý díl *Vepřová odyssea* a třetí *Vepřové schizma čili rozkol* měl premiéru v roce 2018.⁴⁰⁵

V magisterské práci zmiňuji jen soubory, které se postupně profesionalizovaly, jejich členové jsou profesionálními divadelníky nebo je jejich činnost delší než několik let. Většina z nich existuje z provozního hlediska na bázi stálého jádra tvůrců. Na konkrétní projekty financované především z grantů se ke stálým členům týmu přidávají hostující umělci. Podrobná analýza produkčních modelů souborů zaměřených na hudebně-dramatické divadlo mimo státem zřizovaná divadla je však téma na samostatnou práci. V následujícím přehledu se v případě každého ze souborů zaměřím výhradně na základní dramaturgické tendence každého z nich.

⁴⁰⁵ BRÁDLOVÁ, Stanislava. Komická opera o historii lázeňských Teplic má třetí díl – Vepřové schizma čili rozkol. *Český rozhlas* [online]. Dostupné z: <<https://sever.rozhlas.cz/komicka-opera-o-historii-lazenskych-teplic-ma-treti-dil-veprve-schizma-cili-7201532>> [cit. 18. 6. 2023].

5. 3. 1. Ensemble Damian Olomouc

Ensemble Damian Olomouc, soubor založený v roce 1995, je pravděpodobně nejdéle kontinuálně fungujícím českým nezávislým operním souborem. Ve sledovaném období uvedl třicet tři inscenací. Zaměřuje se především na autentickou interpretaci barokní hudby. Vedlejší oblastí je soudobá hudba, kterou skládá a upravuje především zakladatel souboru, muzikolog, vysokoškolský pedagog, skladatel, dirigent, režisér a zpěvák v jedné osobě – Tomáš Hanzlík.

Soubor vznikl v rámci předmětu na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého, kdy několik nadšených studentů Tomáše Hanzlíka chtělo hrát starou hudbu. Hanzlík k začátkům řekl: „*Náš první projekt v roce 1996 se věnoval tematice zápalné lidské oběti v hudbě raného baroka. Hlavním bodem programu bylo oratorium Jefta skladatele Giacoma Carissimioho. Už tento první koncert však obsahoval scénické prvky. Zpěváci měli kostýmy, dělali gesta, pohybovali se po prostoru, i když jsme to tak na začátku neplánovali. Věděli jsme však, že kvůli lepšímu procítění hudby se doporučovalo už v baroku zpěvákům gestikulovat, i když je třeba na kůru nikdo nesleduje. To nás přirozeně přivedlo k divadlu.*“⁴⁰⁶ Soubor začínal jako amatérský školní kroužek, postupem času se osamostatnil, ale plně profesionálním se nestal.

Úvodní touha interpretovat starou hudbu určuje dramaturgické směřování souboru, jeho hlavní linií jsou novodobé rekonstrukce hanácké opery⁴⁰⁷, jakožto specificky moravské kombinace opery a lidových písní z 18. století. Muzikologické vzdělání Tomáše Hanzlíka se na tvorbě souboru kromě zmíněných hanáckých oper projevilo například i snahou o oživení dochovaných skladeb Tomáše Norberta Koutníka (soubor uvedl např. jeho *Criminalistu newinného*⁴⁰⁸). Z hudby z předromantického období se ještě zaměřují na hudbu piaristických klášterů skládanou moravskými duchovními během 17. a 18. století⁴⁰⁹. Zaměření na rekonstrukce staré a duchovní hudby souvisí s častým hraním Ensemble Damian v církevních budovách a využíváním jejich genia loci a akustických dispozic.

Druhou dramaturgickou linií souboru představuje původní opera, kterou skládá především Tomáš Hanzlík, ale také Vít Zouhar.⁴¹⁰ Původní operní tvorba Ensemble Damian vychází tematicky z klasických námětů, například z antiky, nebo má blízko k libretům barokních skladeb. Soubor se nezaměřuje na současná témata pravděpodobně kvůli tomu, že kontext

⁴⁰⁶ HANZLÍK, Tomáš, 2022. Rozhovor vedený se zakladatelem Ensemble Damian Olomouc. Praha, 13. 5. 2022.

⁴⁰⁷ Specifické pro hanáckou operu je libreto v nářečí. Tematicky se vztahovaly k aktuálnímu dění, často satiricky. Vznikaly v 18. století a uváděly se v prostředí církevních oslav. Místo orchestru hrála malá kapela ve složení, které bylo v možnostech inscenátorů. Mezi autory hanácké opery patří Ignác Plumlovský – Ensemble Damian uvedl jeho libreto *Kterak Landembork od Prahy z Království českého ani nepškna, loťr, zbohem hébal*.

⁴⁰⁸ KOUTNÍK, Norbert, Tomáš (skladatel a libretista). *Criminalista newinný* [operní inscenace]. Ensemble Damian Olomouc. Režie Tomáš Hanzlík.

⁴⁰⁹ Piaristický řád konkuroval svou činností během 18. století v probíhajícím procesu rekatolizace po třicetileté válce jezuitskému řádu. K duchovní osvětě využíval i hudbu, kterou hojně v tomto období komponovali moravští kněží.

⁴¹⁰ Z dlouhodobých pracovníků se souborem spolupracuje kostýmní výtvarnice Vendula Johnová, jejíž vztah k divadelní tvorbě je v českém kontextu jedinečný. S Ensemble Damian Olomouc spolupracuje už 25 let a po celou dobu nespolečně pracovala aspoň co do divadelní tvorby s jiným souborem.

města Olomouce je co do vkusu diváků divadelně i hudebně dost konzervativní. Dramaturgické směřování souvisí i s absencí stálé scény. Pro soubor je typické hraní v interiérech a exteriérech během akcí konaných v Olomouci a v nejbližším okolí.

Typické je pro soubor různé pojetí opery co do velikosti obsazení orchestru, sólistů i sboru. Zatímco většina oper je především kvůli finanční náročnosti komorních, cílem souboru je vzhledem k provozované barokní hudbě spojené s akcentem baroka na vizuální stránku vjemu pravý opak. Hanzlík k jevištní estetice dodal: „*Komornost je rysem některých našich inscenací, ale není to cílený umělecký záměr. Často nás k tomu vedou okolnosti. Ale komornost v našem případě určitě neznamena jevištní minimalismus. Když už musím počítat s malým hereckým obsazením, chci, aby to vypadalo opulentně. Každý ze čtyř zpěváků na sobě má kostým, který zabere prostor několika herců.*“⁴¹¹ Zatímco většina oper byla obsazena jen několika pěvci, například v *Pirátech*⁴¹² vystupovalo okolo dvaceti zpěváků.

Soubor nebo umělci s ním spojení několikrát spolupracovali se státem zřizovaným divadlem. V roce 2004 se zapojili do dramaturgického programu ND Praha⁴¹³ *Bušení do železné opony* třemi operami *Yta Innocens (Nevinná Yta)*, *Coronide* a *Torso*, později Hanzlík pro ND Praha napsal ještě *Lacrimae Alexandri Magni (Slzy Alexandra Velikého)*⁴¹⁴. ND Brno si objednalo *La Dafne*⁴¹⁵ k příležitosti znovuotevření Reduty.⁴¹⁶

⁴¹¹ HANZLÍK, Tomáš, 2022. Rozhovor vedený se zakladatelem Ensemble Damian Olomouc. Praha, 13. 5. 2022.

⁴¹² HANZLÍK, Tomáš (skladatel); Šedivý, Milan (libretista). *Piráti* [operní inscenace]. Dirigent Tomáš Hanzlík. Ensemble Damian Olomouc. Premiéra: 29. 7. 2021.

⁴¹³ Více se jim věnuji v kapitole *Soudobá opera na scénách Národního divadla Praha*.

⁴¹⁴ HANZLÍK, Tomáš (skladatel). *Lacrimae Alexandri Magni (Slzy Alexandra Velikého)* [operní inscenace]. Režie Rocc, dirigent Robert Jindra. ND Praha: Stavovské divadlo. Premiéra: 25. 1. 2007.

⁴¹⁵ HANZLÍK, Tomáš (skladatel); ZOUHAR, Vít (skladatel). *La Dafne* [operní inscenace]. Režie Rocc, dirigent Ondrej Olos. Národní divadlo Brno: Reduta. Premiéra: 25. 6. 2011.

⁴¹⁶ Inscenaci se více věnuji v kapitole *Soudobá opera na scénách Národního divadla Brno*.

5. 3. 2. Ensemble Opera Diversa

Ensemble Opera Diversa je nejdéle kontinuálně fungující nezávislý soubor zaměřený výlučně na původní operní kompozici. Sama sebe prezentuje jako „tak trochu jinou operu“. Soubor vznikl v roce 1999 v úzké návaznosti na brněnský kontext. Miloš Štědroň k začátkům souboru řekl: „*Společně s Aloisem Piňosem a Ivo Medkem jsme během 90. let vytvořili dvě týmové opery o umělcích. Třeba *Anály avantgardy dokořán*, která je také známá pod názvem *Věc Cage*, se poprvé uvedla v Divadle Husa na provázku. Diversa ji převzala a uvedla v odlišném obsazení, nastudování i jiné režii. Několikrát se dokonce hrála v Janáčkově domku, takže to mělo jistou autenticitu.*“⁴¹⁷

Co do operního díla se specializuje na celovečerní opery a miniopery. Vedle toho pořádá koncerty orchestrálních skladeb. Během let se ke kmenovým autorům, jako je libretista Pavel Drábek, skladatel Ondřej Kyas a scénografka Sylva Marková, přidávali další umělci, mimo jiné režisér Tomáš Studený a v nedávné době řada absolventů JAMU narozených v 90. letech.

Od roku 2005 soubor disponuje vlastním orchestrem pod vedením Jana Bělohlávka a dirigentky Gabriely Tardonové. Od roku 2009 se souborem úzce spolupracuje pěvecký sbor Ensemble Versus pod vedením Vladimíra Maňase, který funguje pod záštitou Ústavu hudební vědy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. Ensemble Opera Diversa tak má velmi dobré podmínky pro tvorbu i provozování původní opery, i když stejně jako všechny ostatní nezávislé soubory nedisponuje vlastním hracím prostorem.

Dramaturgicky dává Ensemble Opera Diversa přednost komediálně odlehčené podobě opery. Při realizování celovečerních titulů spolupracuje kromě různých nezávislých prostorů i se státem zřizovanými divadly, která jim nejčastěji poskytují hrací prostor. Specifickou dramaturgickou podskupinu tvoří site specific miniopery. V libretu se objevují zmínky o existujících místech v Brně. Při scénické realizaci využívá genius loci Brna. Jako site-specific Ensemble Opera Diversa hrála například v bývalé káznici na Cejlu třídílné pásmo *Labské horrorperry: Smějící se hlava; Labe; Mluvíci dobytek*.⁴¹⁸ Při psaní libreta byla určující historie místa. Bývalá káznice v současnosti slouží jako platforma ke konání nejrůznějších kulturních akcí, dokonce se zde slouží mše. Jednotlivé části opery však připomínají velmi ponurou, avšak zároveň bohatou historii místa. Od založení v 18. století zde fungoval i sirotčinec, ale většinu času to byl žalář. Během 2. světové války a v období socialismu objekt sloužil jako místo poprav a zadržování politických vězňů. „Hororová“ atmosféra káznice posloužila souboru k prohloubení „děsuplného“ operního pásma.⁴¹⁹

⁴¹⁷ ŠTĚDRŮN, Miloš, 2023. Rozhovor vedený se skladatelem Milošem Štědroňem. 27. 2. 2023, Brno.

⁴¹⁸ *Labské horrorperry: Smějící se hlava; Labe; Mluvíci dobytek*. KYAS, Ondřej (skladatel), DRÁBEK, Pavel (libretista). Káznice Cejl, Brno. Režisérka Kateřina Reichová. Premiéra: 7. 6. 2019.

⁴¹⁹ V roce 2016 se konal Site-specific minifestival Ensemble Opera Diversa, který se realizoval v podzemí Labyrintu pod Zelným trhem, v továrně budově MEZ v Brně-Židenicích, v kapli bývalé káznice Cejl a kostele sv. Josefa.

5. 3. 3. Hausopera Brno

Od roku 2018 v Brně působí festivalová platforma Hausopera v čele s autorem projektu Josefem Škarkou. Soubor vznikl jako volné uskupení umělců,⁴²⁰ kteří se v prostředí nezávislé scény zaměřují na operní experiment s prostorem. Smyslem projektu je hrát operu jako site-specific mimo tradiční operní i divadelní prostor na různých místech v Brně, která mají dramatický potenciál. Libreto všech tří dosud uvedených oper se vždy vztahovalo ke konkrétním místům v Brně. Inscenace se hrají během festivalu Hausopera, a to i v jiných místech, pro které nebyly komponovány.

Soubor uvedl od svého založení v roce 2018 prozatím tři inscenace. *Poslední pólo*⁴²¹ se uskutečnilo v dosud funkčních Lázních Rašínova a interpreti se během něho pohybovali v krytém bazénu, zatímco kousek od bazénu hrálo několik instrumentalistů. *Hra o malinu*⁴²² a *Věčná slečna bledá*⁴²³ s podtitulem *Operní nejistota pro široké masy* se odehrávají v kavárenském prostředí. Podtitul nastiňuje ambici Hausopery přiblížit operu divákům, kteří ji obvykle nenavštěvují.

⁴²⁰ Mezi nimi skladatel a dirigent spojený především s ND Brno Marko Ivanovič, skladatel Lukáš Sommer, dramaturg Boris Klepal, skladatel Ivo Medek, skladatelka Markéta Dvořáková nebo režisér a ředitel NDM Jiří Nekvasil.

⁴²¹ IVANOVIČ, Marko (skladatel); ŠKARKA, Josef (libretista). *Poslední pólo* [operní inscenace]. Režie Petr Hašek, Lázně Rašínova. Premiéra: 30. 9. 2018.

⁴²² SOMMER, Lukáš; ŠKARKA, Josef (libretista). *Hra o malinu* [operní inscenace]. Režisér Jiří Nekvasil. Knihkupectví Řehoře Samsy v Praze. Premiéra: 16. 2. 2020.

⁴²³ DVOŘÁKOVÁ, Markéta (skladatelka); MEDEK, Ivo (skladatel); ŠKARKA, Josef (libretista). *Věčná slečna bledá aneb Operní nejistota pro široké masy* [operní inscenace]. Režie Jiří Nekvasil, dirigent Kamila Zenklová. Zemanova cukrárna a kavárna v Brně. Premiéra: 17. 9. 2021.

5. 3. 4. Opera Povera Brno

V Brně tvoří od roku 2014 jako zapsaný spolek také česko-slovinské uskupení Opera Povera Brno („povera“ znamená v italštině „chudá“⁴²⁴) v čele se slovinským režisérem Roccem. Co do vzniku inscenací je pro soubor charakteristické, že vznikají v mezinárodní spolupráci s menšinovým zastoupením českých tvůrců. Povera se zaměřuje na nízkonákladové site-specific opery.

Například inscenace *Deník Anny Frankové*⁴²⁵ pracovala s historií místa konání – kaple Kounicových kolejí.⁴²⁶ Původní studentské ubikace sloužily na konci 2. světové války jako internační věznice, ze kterých vězně odváželi do koncentračních táborů. Především během druhé poloviny války pak zde probíhaly popravy zpřístupněné za poplatek Němcům jako zdroj zábavy. Po konci války, v období května až září 1945, místo sloužilo naopak jako internační tábor pro Němce. Stalo se jedním z mnohých míst české protiněmecky zacílené odplaty.⁴²⁷

Pro tvorbu souboru je důležitá koprodukce se zahraničními i českými festivaly vážné hudby a komorní charakter produkcí. Opera Povera Brno uvedla své inscenace v rámci festivalu Setkávání nové hudby Plus 2021, v rámci festivalů Opera pořádaných v Praze Jednotou hudebního divadla nebo na mezinárodním festivalu Janáček Brno. Ze zahraničních institucí spolupracuje nejčastěji se Slovinským komorním hudebním divadlem, s nímž režiséra a šéfa souboru Rocca pojily pracovní vztahy.

Kolektiv skladatelů sdružených okolo Povery je sice kosmopolitní, ale jedná se převážně o autory, kteří už tvořili na českých operních scénách. Skladatelka Ana Sokolovic je spojena s NDM Ostrava (opera *Svatba*), Grigori Frid uvedl svou operu *Deník Anny Frankové*⁴²⁸ poprvé v ND Brno, Vít Zouhar spolupracuje s Ensemble Damian Olomouc i s českými divadly zřizovanými státem.

⁴²⁴ Souvisí s dříve zmíněnou poznámkou o nedostatku finančních prostředků nezávislých souborů.

⁴²⁵ GRIGORI, Frid (skladatel a libretista). *Deník Anny Frankové* [operní inscenace]. Režie Rocc. Brno: Kounicovy koleje. Premiéra: 4. 12. 2015.

⁴²⁶ KLEPAL, Boris. *Deník Anny Frankové na vězeňském seřadišti*. Dostupné online z: <<http://www.mestohudby.cz/publicistika/kritika/denik-anny-frankove-na-vezenskem-seradisti>>.

⁴²⁷ Historii Kounicových kolejí se věnoval ve svém dokumentárním seriálu na platformě *Stream.cz* spisovatel Jiří Padevět. Formát několikaminutové sekvence vylučuje hlubší seznámení s kontextem válečné a poválečné historie místa. Reportáž však dokazuje, že události spojené s místem jsou důležitou součástí lokálních dějin Brněnska. Uvedení opery *Deník Anny Frankové* pravděpodobně mělo pro Brňany speciální konotace. Kromě uměleckých kvalit pravděpodobně plnila úlohu pietního aktu, dokonce mohla být jistou formou smíření s minulostí. Tomu nasvědčuje i rok uvedení 2015, který připadl na 70. výročí protiněmecké agrese.

⁴²⁸ Podrobněji se inscenaci věnuji v kapitole *Soudobá opera na scénách ND Brno*.

5. 3. 5. RUN OPERUN Praha

V české operní tvorbě zastává od roku 2016 výjimečné místo tvorba spolku Run Operun režisérky Veroniky Kos Loulové. Dramaturgicky naplňuje dvě linie – novou operní tvorbu a inscenování velmi známých titulů v aktualizované jevištní podobě a zároveň na nedivadelních místech.

V interiéru soubor hraje jako rezidenční na scéně Venuše ve Švehlovce, kde vznikl projekt *Another Dimension*⁴²⁹ jako koncertní provedení ukázek ze tří oper Wolfganga A. Mozarta v rámci festivalu Případ pro sociálku vol. 7 v roce 2021. Rozlehlý a původně nedivadelní prostor a jeho podobu bývalého kina využil soubor při inscenaci jednoaktovky *Lidský hlas*⁴³⁰ Francise Poulenca. Režie Kos Loulové dala vyniknout zašlému artdecovému designu, který propůjčil opeře působivou kulisu.⁴³¹ Diváci se několikrát přesunuli za jednotlivými obrazy, což učinilo z *Lidského hlasu* imerzivní site-specific minioperu, což je mimořádný počín v dramaturgii souboru i celého sledovaného období.

Mozartovu *Kouzelnou flétnu* nastudoval soubor pod změněným názvem *Mozart na Stalinovi*⁴³². Premiéra se uskutečnila jako letní open-air akce v kulturním centru Stalin na Letné pod letenským kyvadlem. Na stejném místě Run Operun uvedl také *Rusalku*⁴³³ Antonína Dvořáka a *La traviatu*⁴³⁴ Giuseppe Verdiho jako drug gueens show.

Z původní opery dosud Run Operun uvedl pouze experimentální operu *Logika chaosu*⁴³⁵ skladatelů Václava Havelky a Kryštofa Kříčka v Univerzálním prostoru NoD Praha. Libreto jedné ze zakládajících členek souboru Vilmy Bořkovec se zaměřilo na současné téma z oblasti psychiatrických poruch, zkoumalo neurózy a obsese.⁴³⁶

V současnosti (od roku 2022) je umělecká ředitelka Run Operun Veronika Kos Loulová zároveň i uměleckou šéfkou souboru opery a operety Moravského divadla v Olomouci.

⁴²⁹ BOŘKOVEC, Vilma (autorka konceptu). *Another Dimension* [koncertní nastudování]. Run Operun Praha: Venuše ve Švehlovce. Premiéra: 2. 12. 2021.

⁴³⁰ POULENC, Francis (skladatel); COCTEAU, Jean (libretista). *Lidský hlas* [operní inscenace]. Režie Veronika Loulová. Run Operun Praha: Venuše ve Švehlovce. Premiéra: 30. 9. 2019.

⁴³¹ HRDINOVÁ, Radmila. Tři podoby Lidského hlasu aneb potíže s Cocteauem. *Divadelní noviny*. Roč. 29, č. 5 (3. 3. 2020), s. 4. ISSN 1210-471X.

⁴³² MOZART, Amadeus, Wolfgang (skladatel); SCHIKANEDER, Emanuel (libretista). *Kouzelná flétna (Mozart na Stalinovi)* [operní inscenace]. Režie Veronika Loulová, dirigent Vít Spilka. Run Operun Praha: Bývalý Stalinův pomník na Letné. Premiéra: 14. 9. 2016.

⁴³³ DVOŘÁK, Antonín (skladatel); KVAPIL, Jaroslav (libretista). *Rusalka* [operní inscenace]. Režie Veronika Loulová, Run Operun Praha: Bývalý Stalinův pomník na Letné. Premiéra: 6. 8. 2020.

⁴³⁴ VERDI, Giuseppe (skladatel); PIAVE, Maria, Francesco (libretista). *La Traviata* [operní inscenace]. Režie Veronika Loulová, Martin Lalaga. Run Operun Praha: Bývalý Stalinův pomník na Letné. Premiéra: 8. 8. 2021.

⁴³⁵ HAVELKA, Václav (skladatel); KŘÍČEK, Kryštof (skladatel), BOŘKOVEC, Vilma (libretistka). *Logika chaosu* [operní inscenace]. Režie Vilma Bořkovec. Run Operun Praha: Univerzální prostor NoD Praha. Premiéra: 1. 9. 2021.

⁴³⁶ DRÁPELOVÁ, Věra. Netradiční opera bude zkoumat neurózy a obsese. *Mladá fronta Dnes*. Roč. 32, č. 199 (28.–29. 8. 2021), s. 11. ISSN 1210-1168.

5. 3. 6. Petr Váša a Ty Syčáci

Převážně v Brně v období 1996–2004 experimentoval se zvukem a hranicemi opery Petr Váša, frontman alternativní brněnské hudební skupiny Ty Syčáci. Jeho projekt *Lišák je lišák*⁴³⁷ s podtitulem *Hra o bolestné nápravě člověka, který se strašně mylí*⁴³⁸ je parafrází opery Leoše Janáčka *Příhody lišky Bystroušky* a měl premiéru v brněnském klubu Leitnerka. Opera definovaná jako fyzické básnictví a kombinace mluveného slova a hudby vznikla jako zamýšlená učební pomůcka, artikulační hříčka pro studenty JAMU s ambicí mít později filmovou a literární podobu.⁴³⁹ Text napsal Petr Váša v roce 1997 jako rozsáhlé veršované drama na janáčkovské motivy v podobě „one-man opery“. Skupina *Ty Syčáci* následně operu hrála na svých koncertech. Monooperu jako díla pro jednoho představitele později v rámci skupiny rozpracovali do rozsáhlejší kompozice.⁴⁴⁰

Skupina Ty Syčáci vytvořila další hudebně-dramatický projekt, který zároveň vyšel i jako samostatné CD. V roce 2001 měla v Divadle Na Zábradlí premiéru inscenace *SSS... Samota, Smrt a Spása*. Žánr monooperu jako díla pro jednoho představitele nahradil dva a půl hodiny trvající jevištní tvar, který stejně jako *Lišák je lišák* tvůrci popisují jako dílo z kategorie fyzického básnictví.⁴⁴¹ Petr Váša svou tvorbu charakterizoval jako: „*Punková ,vopera‘. Zajímavé proudy slov, rámované tušenou primitivní hudbou–nehudbou. Defektní řeč, puberta češtiny, ,špatný texty‘, které svými překlepy vyjadřují nevyjádřitelné.*“⁴⁴²

Celkově Váša vytvořil sedm převážně komorních projektů. Váša během svých odlehčených divadelních experimentů osobitě přistupoval ke scéničnosti. Fyzické básnictví vychází z Vášova teatrálního, sebeironizujícího projevu během koncertů.

⁴³⁷ VÁŠA, Petr (skladatel); ZACHARNÍK, František (libretista). *Lišák je lišák* [hudební performance]. Režie Hlaváčková Lenka, Chaloupecký Jan. Dětská opera Praha: Divadlo na Vinohradech. Premiéra: 21. 5. 2000.

⁴³⁸ VÁŠA, Petr (skladatel a libretista). *Lišák je lišák* [hudební performance]. Petr Váša. Brno: Klub Leitnerova. Premiéra: 4. 4. 2000.

⁴³⁹ V roce 1998 z vybraných částí textu vytvořila Alena Blažejovská pořad v brněnském rozhlase.

⁴⁴⁰ Převzato z oficiálního propagačního textu k CD k podobě projektu.

⁴⁴¹ *Tamtéž*.

⁴⁴² Převzato z oficiální tiskové zprávy k derniéře inscenace.

5. 3. 7. Omnimusa Praha

Pražský soubor Omnimusa působil v rozmezí let 2008–2015, během kterých nepravidelně vytvořil pět projektů. Omnimusa hrála především po pražských divadlech (např. Divadlo Komedie, Vršovické divadlo MANA). Fungovala jako úzká skupina autorů sdružených kolem skladatele Miloše Orsona Štědrone zaměřená na umělecké experimenty související se zvukem.

Charakteristickým rysem pro její projekty byla živě produkovaná hudba a uvádění v různých prostorách. Omnimusa vynikala nápaditostí a vtípem. V jejich produkci vznikl „westernový muzikál“ *Tony D. aneb Nikdy jsme nestříleli tak dobře!*⁴⁴³ o duelu skladatele Antonína Dvořáka a komunistického ministra kultury Zdeňka Nejedlého⁴⁴⁴ nebo hudební znázornění rozmanitosti moderní architektury v inscenaci *Divadlo Gočár*⁴⁴⁵.

Prozatím poslední inscenace Omnimusy *Hus až do konce*⁴⁴⁶ vznikla jako jednorázová site-specific akce uvedená v dole Hlubina na festivalu Dream Factory Ostrava v roce 2015 k příležitosti 600 let od upálení mistra Jana Husa.

Omnimusa byla v kariéře skladatele Miloše Orsona Štědrone jen jednou z více počinů z oblasti hudebně-dramatického divadla. V roce 2003 se zapojil do projektu ND Praha *Bušení do železné opony* s jeho původní operou *Lidská tragikomedie*⁴⁴⁷ na motivy próz českých expresionistických autorů Ladislava Klímy a Jakuba Demla. Druhou operu *Don Hrabal* napsal pro ND Praha v roce 2017.⁴⁴⁸

⁴⁴³ ŠTĚDRŮŇ, Miloš, Orson (skladatel a libretista). *Tony D. aneb Nikdy jsme nestříleli tak dobře!* [hudební inscenace]. Režie Jan Frič. Omnimusa Praha: A Studio Rubín. Premiéra: 3. 10. 2011.

⁴⁴⁴ VARYŠ, Vojtěch. Podíl Ameriky na polidštění Zdeňka Nejedlého. *Týden.cz* [online]. 7. 10. 2011 [cit. 6. 11. 2023].

⁴⁴⁵ ŠTĚDRŮŇ, Miloš, Orson (skladatel a libretista). *Divadlo Gočár* [hudební inscenace]. Režie Jan Nebeský. Omnimusa Praha: Divadlo Komedie. Premiéra: 14. 12. 2012.

⁴⁴⁶ ŠTĚDRŮŇ, Miloš, Orson (skladatel a libretista). *Hus až do konce* [hudební inscenace]. Omnimusa Praha: Divadlo MANA. Režie Adéla Stodolová-Laštovková. Premiéra: 6. 6. 2015.

⁴⁴⁷ ŠTĚDRŮŇ, Miloš, Orson (skladatel a libretista). *Lidská tragikomedie* [operní inscenace]. Režie Miloš Orson Štědroň, dirigent Jiří Petrdlík. Premiéra: 23. 3. 2003.

⁴⁴⁸ Opeře *Don Hrabal* se více věnuje kapitola *Soudobá opera na scénách ND Praha*.

5. 3. 8. In spe Praha / Netradiční operní studio Praha

Nepopíratelný význam pro uvádění experimentální a nové opery mají nezávislé prostory, které umožnily realizaci dramaturgicky jedinečných projektů, mnohdy hraných pouze jednou. Přibližně okolo roku 2003 začaly poskytovat rezidenci nebo jednorázové hostování i projektům z oblasti hudebního divadla, které zkoumají hranici operního žánru nebo se pokouší vymezit proti inscenační a dramaturgické praxi státem zřízovaných operních scén.

V experimentálním prostoru ROXY Praha se 5. 11. 2004 konal scénický madrigal⁴⁴⁹ pro pět lidských hlasů a sedm hudebních nástrojů *Lamenti*⁴⁵⁰ v rámci Pražského divadelního festivalu německého jazyka. Byl to první z inscenačních projektů občanského sdružení in spe⁴⁵¹ zaměřeného na ryze současné pojetí hudebního divadla. In spe založil Jiří Heřman v roce 2003 s vizí systematické práce. Hlavní výzvu pro Heřmana představovalo experimentování s jevištním prostorem, které je ve zřízovaném divadle pouze minimální.⁴⁵² *Lamenti* byl však jeho poslední projekt v prostředí nezávislého divadla, potom už působil jako režisér a ředitel výlučně ve státem zřízovaných divadlech.

ROXY poskytl prostor i pro aktivity N.O.S. – Netradiční operní studio Praha.⁴⁵³ Soubor založila v roce 2009 ukrajinská dirigentka Valentina Shuklina jako nezávislé koncertní uskupení zacílené na uvádění tradičních operních titulů v nedivadelních prostorách s akcentem na pohybové divadlo. Projekt *Život na měsíc*⁴⁵⁴ měl premiéru 8. 10. 2013. Inscenace spojovala operu s pantomimou a novým cirkusem.⁴⁵⁵ Krátce potom se soubor přejmenoval na Tichou operu. Její druhá inscenace *Stabat Mater* se poprvé hrála 1. 12. 2014 v Paláci Akropolis a svou činnost soubor završil zatím poslední premiérou *DEDE opera aneb Když clowni vtrhli do...* v Divadle Inspirace 18. 3. 2016.

⁴⁴⁹ Madrigal je vícehlasá vokálně-instrumentální forma komorní světské nebo duchovní hudby vzniklá kolem roku 1530.

⁴⁵⁰ MONTEVERDI, Claudio (skladatel); RINUCCINI, Otavio (libretista). *Lamenti* [operní inscenace]. Režie Jiří Heřman, in spe Praha: Galerie NoD. Premiéra 5. 11. 2004.

⁴⁵¹ „in spe“ znamená v překladu z latiny „nastávající“.

⁴⁵² KROC, Vladimír. Operní režisér Jiří Heřman. *Český rozhlas* [online]. Dostupné z: <<https://radiozurnal.rozhlas.cz/operni-reziser-jiri-herman-6355818> [cit. 11. 5. 2023].

⁴⁵³ V roce 2013 se N.O.S přejmenovalo na Tichou operu.

⁴⁵⁴ HAYDN, Joseph (skladatel); GOLDONI, Carlo (libretista). *Život na měsíc* [operní inscenace]. Dirigentka Valentina Shuklina. N.O.S. – Netradiční operní studio Praha: Experimentální prostor ROXY. Premiéra 8. 10. 2013.

⁴⁵⁵ ČTK. V NoD spojí pantomimu se ztracenou Haydnovou operou. Dostupné z: https://www.tyden.cz/rubriky/kultura/divadlo/v-nod-spoj-i-pantomimu-se-ztracenou-haydnovou-operou_291761.html. [cit. 11. 5. 2023].

5. 3. 9. Boca Loca Lab Praha

Vznikla jako nezávislá experimentální skupina autora a režiséra Jiřího Adámka Austerlitz v roce 2007 a od té doby realizovala dvanáct projektů financovaných z grantů v různých prostorách. Definovat dramaturgické směřování souboru je složité především kvůli tomu, že každý z projektů je jiný. Spojuje je experiment s divadelními a hudebními principy, především práce se slovy a zkoumání možností jejich zvukovosti, ale také práce s neartikulovaným hlasovým projevem. Boca Loca Lab do roku 2014 připravila celkem devět projektů, z nichž dva měly ambici být společenskou kritikou a dramaturgicky se blížily Austerlitzově opeře *Pravidla slušného chování v moderní společnosti*, kterou napsal společně s Michalem Nejtkem pro ND Brno.⁴⁵⁶

V *Tiká tiká politika*⁴⁵⁷ se herectví omezuje na čtyři performery, kteří stojí před mikrofony a připomínají politiky při tiskové konferenci. Michal Čunderle o tématu napsal: „Tiká tiká politika vypráví něco, co nejdřív nedává smysl, protože se to neříká konvenční řečí. Herci podobně jako politici pořád jenom nesmyslně slabikují, koktají, zadržávají, šeptají, křičí, sténají atd., zkrátka nepromluví jednu jedinou úplnou a kloudnou větu, kolikrát ani slovo. Přitom se však tváří, že něco konkrétního a jasného říkají, jejich soustředění a nasazení je rovněž očividné, řeč na sebe navazuje, celek je evidentně vystavěn. Na tomto balancování mezi smyslem a nesmyslem a na tomto napínání a uvolňování pozornosti je hra založena.“⁴⁵⁸

Politiky se dotýká i performance *Evropané*⁴⁵⁹. Libreto obsahuje politické fráze např. z Lisabonské smlouvy a nasbíraných proslovů jako „My odškodnili... my napravili... my odčinili... my vyplatili... my pochopili... my posílili... my nahradili... my odpustili... my slítovali...“⁴⁶⁰ Více než společenská kritika a význam frází Austerlitz zajímá formální podoba slova. Boca Loca Lab díky důrazu na experiment nesleduje kontinuálně jedno tvůrčí téma a často překračuje hranice divadla do jiných oblastí. Austerlitz sám řekl, že jeho autorský přístup se v prostředí státem zřizovaného divadla neliší od způsobu práce Boca Loca Lab. Jeho postupy jsou podle něj samotného podobné sprechgesangu.⁴⁶¹ Dodal, že na projektech realizovaných na zřizované scéně má i podobné tvůrčí podmínky.⁴⁶² Dramaturgickou nevyhraněností i způsobem práce je Austerlitz i jeho soubor v českém kontextu jedinečný i mimo kontext hudebního divadla.

⁴⁵⁶ Opeře se podrobněji věnuji v kapitole *Soudobá opera na scénách ND Brno*.

⁴⁵⁷ AUSTERLITZ, Jiří (autor). *Tiká tiká politika* [hudební inscenace]. Režie Jiří Adámek, Boca Loca Lab Praha: Site-specific projekt Dům. Premiéra: 25. 5. 2006.

⁴⁵⁸ ČUNDERLE, Michal. Vě/hlasy Jiřího Adámka. *Svět a divadlo*. Praha: 2008. Roč. 19, č. 1, s. 10–15. ISSN 0862-7258.

⁴⁵⁹ AUSTERLITZ, Jiří (autor); KOPECKÝ, Jakub (autor); MUSILOVÁ, Martina. *Evropané* [hudební inscenace]. Režie Jiří Adámek. Boca Loca Lab Praha – Univerzální prostor NoD. Premiéra: 15. 5. 2008.

⁴⁶⁰ Převzato z libreta performance.

⁴⁶¹ Česky „mluvozpěv“ je hraniční útvar mezi mluvou a zpěvem, mezi melodramem a písní a příznačný pro operní kompozice a inscenace vzniklé od 20. století dál (spojován s expresionistickými skladateli). Jako výrazový prostředek slouží k vyjádření krajně expresivních situací a afektů. (TROJAN, Jan. *Úvod do hudební dramaturgie opery*. S. 13. Praha: SPN, 1988).

⁴⁶² AUSTERLITZ, Jiří, 2023. Rozhovor vedený se zakladatelem Boca Loca Lab Praha. Praha, 14. 2. 2023.

5. 3. 10. Inscenace uvedené v nezávislých prostorách a na čínoherních scénách

Specifickou dramaturgickou linií původní české opery představují solitérní hudebně-dramatické projekty uvedené v rámci tvorby čínoherních scén.

Opera *Tak tiše až*⁴⁶³ skladatele Slavomíra Hoříanky zpracovala téma sexuálního obtěžování a násilí.⁴⁶⁴ Vznikla ve spolupráci Spitfire Company režisérky inscenace Miřenky Čechové s Orchestrem Berg.

Čínoherní úprava *Rusalky* Antonína Dvořáka uvedená pod názvem *Hladní vodina: RUSALKA*⁴⁶⁵ s podtitulem „O hledání lásky a identity“ výrazně čerpá ze zvučnosti titulu. Podstatná úprava se týkala i Dvořákovy hudby, kterou téměř zcela nahradila hudba trans zpěvačky známé pod jménem SOPHIE.⁴⁶⁶ Z původní verze opery zůstala pouze nejznámější árie z opery *Měsíčku na nebi hlubokém*.⁴⁶⁷ V režii Daniely Špinar se *Rusalka* věnovala tématu transgenderu v produkci souboru Divadlo Letí Praha. Inscenace byla částečně osobní zповědí režisérky Daniely Špinar, která ještě jako muž prošla veřejným coming outem⁴⁶⁸ mimo jiné v souvislosti s velmi medializovanou iniciativou studentů DAMU s názvem Ne!musíš to vydržet.

Námětem na samostatnou práci je opera hraná a psaná v prostředí českých vysokých a středních uměleckých škol, mnohdy realizovaná ve spolupráci s nezávislými soubory nebo státem zřizovanými divadly, která měla zásadní vliv na formování operních tvůrců po roce 1989.

⁴⁶³ HOŘÍANKA, Slavomír (skladatel); ŠRÁMKOVÁ, Jana (libretistka). *Tak tiše až* [operní inscenace]. Režie Miřenka Čechová, dirigent Peter Vrábek. Městská divadla pražská. Praha: Divadlo Komédie. Premiéra: 5. 9. 2022.

⁴⁶⁴ JONČEVOVÁ, Veronika. Tak tiše až! Opera o sexuálním násilí. *Deník N*. Roč. 4, č. 186 (23.–25.9.2022). ISSN 2571-1717.

⁴⁶⁵ ŠPINAR, Daniela. *Hladní vodina: RUSALKA* [čínoherní inscenace]. Režie Daniela Špinar. Divadlo Letí Praha: Víla Štvanice. Premiéra: 29. 10. 2022.

⁴⁶⁶ Čerpáno z oficiálního programu k inscenaci.

⁴⁶⁷ Čerpáno z rozhovoru s režisérkou Danielou Špinar. Dostupný v databázi IDU, pouze v budově v digitalizované podobě pod sg. číslem 54938.

⁴⁶⁸ HRDINOVÁ, Radmila. Rusalka jako divadelní coming out. *Právo*. Roč. 32, č. 266 (15. 11. 2022), s. 13. ISSN 1211-2119.

6. Hlavní dramaturgické tendence soudobé české opery po roce 1989

Na úvod pokládám za nutné konstatovat, že v oblasti hudebního divadla došlo po roce 1989 k zásadním proměnám podoby opery, a to jak co do hudebního jazyka a hudebně-dramatické struktury, tak i vzniku a realizace původních operních děl. V dramaturgii původní české opery se dá vysledovat několik hlavních tendencí, které se pokusím pojmenovat.

Nejrozšířenější dramaturgická linie vysledovatelná jak ve státem zřizovaných divadlech, tak i v nezávislých souborech představuje tituly určené pro dětského či mladého diváka. Co do jevištní podoby se tyto inscenace realizují na jevišti velkých operních domů (např. *Čarokraj*) jako celovečerní opery, zatímco v nezávislých souborech vznikají často i jako minioper (např. *Městská strašidla* v produkci Ensemble Opera Diversa), které trvají několik minut a uvádí se jich několik za sebou.

Druhou linii rozšířenou v repertoáru státem zřizovaných divadel i nezávislých souborů charakterizuje úzké spojení s místem či regionem, pro něž opera vznikla, které přímo ovlivňuje námět a podobu libreta (např. *Legenda o Kateřině z Redernu*), tak i hudební jazyk, například v případě rekonstruovaných oper spojených s místem vzniku (např. rekonstrukce hanáckých oper regionálních skladatelů z 18. století). Regionální zaměření těchto oper a fakt, že se staly součástí regionální kulturní identity, může v některých případech převyšovat i umělecké kvality díla.

Specifickou dramaturgickou linii vytvářejí site-specific projekty jako inscenace souboru *Hausopera* nebo inscenace uvedené v rámci festivalové platformy NODO.

Další dramaturgickou oblast představují opery, které si kladou za cíl vyjádřit se kriticky k aktuálnímu tématu, anebo kriticky či s nadsázkou reflektující události z blízké či vzdálenější minulosti (např. *Nagano, Tak tiše až* nebo *Žádný člověk*).

Dramaturgii původní české opery po roce 1989 jsem v rozsahu magisterské práce zasadila jen do obecných kontextů státem zřizovaných divadel a nezávislých souborů. Uvědomuji si, že je to jen první hrubé zmapování a nastínění problematiky vycházející z prvovýzkumu a že moje práce může být podnětem pro další výzkum.

7. Závěr

Svůj magisterský projekt jsem pojala jako prvovýzkum zaměřený na dramaturgické tendence původní české opery napsané a uvedené po roce 1989.

Vlastnímu zkoumání původní české opery jsem předřadila stručné shrnutí dramaturgického směřování státem zřizovaných operních domů před rokem 1989 jako vytvoření nutného kontextu pro změny přicházející po roce 1989. Na příkladě prvního nesubvencovaného souboru zaměřeného na původní operu a experiment, Opery Furore, jsem prozkoumala nové dramaturgické a produkční možnosti opery, které ovlivnily proměnu pojetí opery i ve státem zřizovaných divadlech a umožnily vznik nezávislých souborů.

Hlavní část magisterské práce jsem věnovala postupně oběma typům scén. V části zaměřené na nezávislé soubory jsem se pokusila zmapovat nejdůležitější z nich a stručně jsem charakterizovala jejich dramaturgické směřování. Nejobsáhlejší část textu zasazuje původní českou operní tvorbu postupně do kontextu operního repertoáru všech státem zřizovaných operních scén v rozmezí let 1990–2022. Z repertoárových analýz vyplynulo, že nejlepší podmínky ke vzniku a uvádění úvodní české opery mají velká vícesouborová divadla s velkou finanční dotací i většími provozovacími možnostmi. Platí to především o takzvaných „národních divadlech“, na prvním místě Národním divadle v Praze, které je zřizované státem prostřednictvím Ministerstva kultury ČR a má největší dotace. V menší, ale nezanedbatelné míře i o Národním divadle Brno a Národním divadle moravskoslezském v Ostravě, která jsou financována městem a krajem. Pro velká a v patřičné míře dotovaná divadla je uvedení soudobé opery z hlediska diváckého rizika nejméně omezující.

Nicméně, alespoň jeden titul z oblasti soudobé opery napsané po roce 1989 se objevil v dramaturgickém plánu každého z českých operních domů, ať už se jednalo o dílo ze světového, či původního českého repertoáru.

Vztah nezávislé scény a státem zřizovaných divadel po roce 1989 se mi na základě zkoumání jeví jako nekonkurenční. Oba typy scén dohromady vytvářejí pestrý repertoár. Spojnici mezi oběma typy scén představují tvůrci, z nichž řada působí v obou typech scén, přičemž někteří začínali v nezávislých souborech a posléze přešli do oficiálních divadel a vnesli do nich proměnu pohledu na operu. Dramaturgický vývoj původní české opery po roce 1989 charakterizuje rovněž častá spolupráce českých a zahraničních tvůrců jako důsledek otevření se české kultury světu po roce 1989. Důsledkem tohoto otevření je i větší kosmopolitnost a tematická šíře libret. Platí to zejména pro velkou skupinu původní tvorby vznikající v prostředí Ostravy při festivalu NODO. I když jsem v práci opomenula muzikologické hledisko, jasně sledovatelnou tendencí byla i snaha o hledání nového hudebního jazyka pro hudebně-dramatické divadlo.

Z analýzy jednotlivých oper a jejich libret je možné odvodit několik hlavních dramaturgických tendencí, které původní česká tvorba po roce 1989 sledovala a které se týkají obou typů scén. Nejpočetnější skupinu tvoří tituly určené pro dětského či mladého diváka. V produkci tradičních operních scén do této linie patří rodinný titul *Čarokraj*, ale i *Mimiopera* určená pro úplně nejmenší děti, jako důkaz o vskutku širokém záběru původní české opery pro toto publikum. V případě nezávislých souborů opera pro děti a mladé publikum vznikla např. v rámci Ensemble Opera Diversa (*Městská strašidla*).

Další velmi rozšířenou tendencí je spojení nově vznikající opery s regionem, ať už v případě samotného námětu, jenž libreto opery zpracovává (např. *Legenda o Kateřině z Redernu* spojená s Divadlem F. X. Šaldy Liberec), nebo v případě hudebních, někdy přímo operních tradic daného regionu a souboru, který operu vytvořil (např. rekonstrukce hanáckých oper regionálních skladatelů z 18. století v produkci olomouckého souboru Ensemble Damian Olomouc).

Z hlediska dramaturgie původní české operní tvorby je nejzajímavější ta část tvorby, která se kriticky nebo s nadsázkou vyjadřovala k událostem z blízké či vzdálenější minulosti, nebo se přímo vztahovala k současnosti. Opera *Nagano* připomněla vítězství českých hokejistů na olympijských hrách v roce 1998, opery *Monument* a *Žádný člověk* se inspirovaly stavbou Stalinova pomníku na pražské Letné, který se měl stát jedním z hlavních symbolů komunistického režimu v 50. letech 20. století. Ke stejnému období se vztahovaly i opery *Zítرا se bude...* a *Toufar*. Jiné tituly se pokoušely reflektovat nedávnou či vzdálenější historii nebo současnost s groteskní nadsázkou – například *Rudá Marie*, *Tramvestie*, většina titulů z dramaturgického programu *Bušení do železné opony*, ale i některé tituly nezávislých souborů.

Původní operní tvorba v odvaze a schopnosti vyjádřit se k nedávné minulosti předběhla i činohru, kde se původní tituly reflektující minulost objevily s daleko větším časovým odstupem a v daleko skromnějším počtu. To z původní české operní tvorby po roce 1989 činí nepopiratelný přínos pro operní dění i obecně českou divadelní tvorbu.

Pro operní produkci po roce 1989, zejména pro její část realizovanou v nově vznikajících nezávislých souborech, je typická i snaha vyvázat operní inscenace z tradičního divadelního jeviště. Ve spojení s původní operou to znamenalo, že podstatná část oper vznikala pro nedivadelní prostory jako site-specific projekty. Jako soubor zaměřený speciálně na site-specific opery se profiluje brněnský nezávislý kolektiv *Hausopera*, který realizoval jednu inscenaci dokonce i v plaveckém bazénu. Z dalších nezávislých souborů realizoval *Run Operun* své projekty v místech bývalého Stalinova pomníku. Podobné tendence lze vysledovat v menší míře i u tradičních operních domů, u oper uvedených na MHF Janáčkovy Hukvaldy, u titulů uvedených v rámci *Bušení do železné opony* nebo u open air inscenací, které po roce 1989 začaly nabývat opět na oblibě a významu. Jako site-specific vznikají i opery uvedené v

rámci festivalové platformy NODO, která funguje jako operní laboratoř. Zde vytvořená díla se hrála například v prostředí vítkovických oceláren a na řadě dalších mimodivadelních míst.

Ve své magisterské práci jsem se pokusila o první komplexní zmapování terénu původní české operní tvorby vznikající po roce 1989. Jsem si vědoma toho, že jde skutečně jen o první pohled na tuto rozsáhlou oblast, k níž lze přistupovat z mnoha úhlů pohledu. Budu ráda, pokud shromáždění dat (viz přiložená databáze) a popsání terénu bude sloužit jako vstupní východisko pro další výzkum.

8. Zdroje a prameny

8. 1. Použitá literatura:

BALCÁRKOVÁ, Eva. *Bušení do železné opony*. Olomouc, 2017. Diplomová práce (Mgr.). UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Filozofická fakulta.

BUBÁK, Jan. *Nastudování operní inscenace z pohledu dirigenta od pověření po premiéru*. Praha, 2013. Diplomová práce (MgA.). AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE. Hudební a taneční fakulta.

ČERNÝ, Milan; PETRÁNEK Pavel. *Daniel Dvořák & Jiří Nekvasil a jejich divadlo*. Praha: Národní divadlo v Praze, 2004. ISBN 80-7258-172-4.

Česká divadla: encyklopedie divadelních souborů. Praha: Divadelní ústav, 2000. ISBN 80-7008-107-4. s. 509-512.

DVOŘÁK, Jan, ed. *OPERA Furore & OPERA MOZART*. Praha: Pražská scéna, 1994. 76 s. ISBN 80-901671-2-8.

HERRMANNOVÁ, Eva, ed. *Problémy soudobé opery*. Praha: Divadelní ústav, 1972.

JUST, Vladimír a KNOPP, František. *Divadlo v totalitním systému: příběh českého divadla (1945-1989) nejen v datech a souvislostech*. Praha: Academia, 2010. ISBN 978-80-200-1720-8. s

Koncepce transformace státních příspěvkových organizací Státní opera Praha a Národní divadlo. Praha: Ministerstvo kultury České republiky, 2011, [online], s. 3, dostupné z: <[www:http://www.mkcr.cz /assets/zpravodajstvi/zpravy/Koncepce-transformace.pdf](http://www.mkcr.cz/assets/zpravodajstvi/zpravy/Koncepce-transformace.pdf)> [cit. 8. 10. 2023].

KOHOUTKOVÁ, Anna. *Opera Národního divadla Brno po roce 1989*. Brno, 2015. Bakalářská práce (Bc.). MASARYKOVA UNIVERZITA. Filozofická fakulta.

PECKOVÁ ČERNÁ, Martina. *Divadlo a svoboda: první dekáda nezávislosti českého divadla po roce 1989*. [Praha]: Institut umění – Divadelní ústav, 2021. ISBN 978-80-7008-436-6.

PETRÁNEK, Pavel. *Soupis operního repertoáru v Čechách 1623 - 2003: I. řazení podle autorů.* [rukopis] Praha: 2004. 191 s. Dostupné v Knihovně Divadelního ústavu pod signaturou MB 3996/1.

PETRÁNEK, Pavel. *Soupis operního repertoáru v Čechách 1623 - 2003: II. řazení podle názvů.* [rukopis] Praha: 2004. 192 s. Dostupné v Knihovně Divadelního ústavu pod signaturou MB 3996/2.

PETRÁNEK, Pavel. *Soupis operního repertoáru v Čechách 1623 - 2003: III. řazení podle data premiéry.* [rukopis] Praha: 2004. 191 s. Dostupné v Knihovně Divadelního ústavu pod signaturou MB 3996/3.

PETRÁNEK, Pavel. *Soupis operního repertoáru v Čechách 1623 - 2003: IV řazení podle divadel.* [rukopis] Praha: 2004. 181 s. Dostupné v Knihovně Divadelního ústavu pod signaturou MB 3996/4.

RAFLOVÁ, Hana. *Almanach Národního divadla v Brně 1984-1994.* Brno: Národní divadlo, 1994.

TROJAN, Jan. *Úvod do hudební dramaturgie opery.* s. 13. Praha: SPN, 1988.

ŽALUDOVÁ, Pavlína. *Transformace pražské operní scény 2012 – sloučení Národního divadla a Státní opery Praha.* Praha, 2021. Diplomová práce (Mgr). VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE..

8. 2. Sekundární literatura:

ANDRE, Naomi; BRYAN, Karen; SAYLOR, Erik (ed.). *Blackness in opera*. Urbana: University of Illinois Press, 2012. ISBN 978-0-252-03678-1.

HAVELKOVÁ, Tereza. *Opera as Hypermedium: Meaning-Making, Immediacy, and the Politics of Perception*. New York: Oxford University Press, 2021. 186 s. ISBN 978-0-19-0091262-0.

HOSTOMSKÁ, Anna. *Opera: průvodce operní tvorbou*. 11. vydání. Praha: NS Svoboda, 2018. Art (NS Svoboda). ISBN 978-80-205-0637-5.

JANOTA, Dalibor a Jan Pavel KUČERA. *Malá encyklopedie české opery*. Praha: Paseka, 1999. ISBN 80-7185-236-8.

KOŽELUHOVÁ, Simona. *Analýza kulturního prostředí města Ostravy s přihlédnutím k hudební scéně brno*, 2021 Diplomová práce (Mgr). MASARYKOVA UNIVERZITA. FILOZOFICKÁ FAKULTA.

LOCKE, Brain. *Opera and ideology in Prague*. Rochester : University of Rochester Press, 2006. ISBN 978-1-58046-228.0.

MEDŇANSKÝ, Rudolf. *Dramaturgie hudebního divadla pro dětského diváka ve vybraných divadlech Moravy a Slezska v letech 1989-2014* [online]. Ostrava, 2016 [cit. 2023-02-15]. Diplomová práce. Ostravská univerzita, Fakulta umění. Vedoucí práce MgA. Zlatica Berkyová, Ph.D.

NEKOLNÝ, Bohumil. *Česká kultura v roce 2000*. Brno: Barrister & Principal, 2000. ISBN 80-85947-66-8.

NEKOLNÝ, Bohumil. *Divadlo a společnost kolem roku 1989*. Praha: Nakladatelství Akademie múzických umění v Praze, 2020. ISBN 978-80-7331-537-5.

NOVÁKOVÁ, Marta. *Vliv operní dramaturgie NDM na návštěvnost divadla v posledním dvacetiletí* [online]. Brno, 2013 [cit. 2023-02-14]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/gk6jcv/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Veronika Valentová, Ph.D.

POLEDŇÁK, Ivan. *Proměny hudby v měnícím se světě*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. str. 164-156. ISBN 978-80-244-1809-4.

REGLER-BELLINGER, Brigitte, Hans WINKING a Wolfgang SCHENCK. *Opera: velká encyklopedie*. Praha: Mladá fronta, 1996. ISBN 80-204-0541-0.

ŠVECOVÁ, Natália. *Vývojové premeny dramaturgie Mezinárodního hudebního festivalu Brno s přihlídnutím na Moravský podzim*. Brno, 2013. Diplomová práce (Mgr.) MASARYKOVA UNIVERZITA, FILOZOFICKÁ FAKULTA.

WARRACK, John Hamilton a Ewan WEST. *Oxfordský slovník opery*. Praha: Iris, 1998. ISBN 80-85893-14-2.

ZIKMUNDOVÁ, Kateřina. *K problematice námětu oper po roce 1989. Analýza děl Toufar a Zítřka se bude...* Bakalářská práce (Bc). MASARYKOVA UNIVERZITA, FILOZOFICKÁ FAKULTA.

8. 3. Články v periodikách:

APPLE, Jacki. ANDY WARHOL: the opera. *High performances*. USA: 1991.

BRÁDLOVÁ, Stanislava. Komická opera o historii lázeňských Teplic má třetí díl - Vepřové schizma čili rozkol. *Český rozhlas* [online]. Dostupné z: <<https://sever.rozhlas.cz/komicka-opera-o-historii-lazenskych-teplic-ma-treti-dil-veprove-schizma-cili-7201532>> [cit. 18. 6. 2023].

Cena divadelní kritiky 2018 pro Operu ND: Sternenhoch Ivana Achera zvítězil v kategorii Hudba. *Opera PLUS* [online]. 18. 3. 2019. Dostupné z: <<https://operaplus.cz/cena-divadelni-kritiky-2018-pro-operu-nd-sternenhoch-ivana-achera-zvitezil-v-kategorii-hudba/>> [cit. 8. 11. 2023].

ČTK. Stavba budovy pro Jihočeské divadlo má přijít na 2,4 mld. Kč [online] . *Opera Plus*. 14.01.2020. [cit. 29. 11. 2023]. Dostupné z: <<https://operaplus.cz/stavba-budovy-pro-jihoceske-divadlo-ma-prijit-na-24-ml-d-kc/>>

ČTK. Opera zachytí tragický osud sochaře Švece. *Lidové noviny*. Roč. 33, č. 28 (3.2.2020), s. 8. ISSN 0862-5921.

ČTK. V NoD spojí pantomimu se ztracenou Haydnovou operou. Dostupné z: https://www.tyden.cz/rubriky/kultura/divadlo/v-nod-spoji-pantomimu-se-ztracenou-haydnovou-operou_291761.html. [cit. 11. 5. 2023].

ČUNDERLE, Michal. Vě/hlasy Jiřího Adámka. *Svět a divadlo*. Praha: 2008. roč. 19, č. 1, s. 10-15. ISSN 0862-7258.

DANKOVIČ, Ivo. Opera furore.

DANKOVIČ, Ivo. *Opera nebo co?* Mladý svět. Praha, 1990; roč. 32, č. 37. ISSN 0323-2042.

DEHNER, Jan. Americká opera na české scéně. *Lidové noviny*. 9. 10. 2001. ISSN 0862-5921.

DEHNER, Jan. Království nové opery v Ostravě. *Divadelní noviny*. Praha: 2018: roč. 27, č. 14, s. 4. ISSN 1210-471X.

DOUBROVSKÁ, Wanda. Brno - opera o umění, které musí marketingově obstát. *Harmonie*. Roč. 22. č. 7. (červenec 2014), s. 45-46. ISSN 1210-8081.

DRÁPELOVÁ, Věra. Netradiční opera bude zkoumat neurózy a obsese. *Mladá fronta Dnes*. Roč. 32, č. 199 (28.-29.8.2021), s. 11. ISSN 1210-1168.

DRÁPELOVÁ, Věra. Viklického inspiroval Jan z Teplé. *Mladá fronta Dnes*. Roč. 14, č. 16. s. 4. ISSN 1210-1168.

DVOŘÁK, Petr. Oslava renesanční lásky. *Plzeňský deník*. 11. 10. 1999. ISSN 2570-4796.

FRIED, Ivan.. Antihrdinské představení opery J. Berga v Malostranské besedě. *Mladá fronta*. Praha, 1989; 16. 2. ISSN 0323-1941.

GÁBROVÁ, VOLNÁ, Gabriela. Opera jako show děti baví. *Liberecký deník*. 23. 6. 2018. ISSN 1802-078X.

HAPRTHOVÁ, Martina. Herci se bouří proti nové opeře Mai 68. *Deník*. 20. 6. 2008.

HAVLÍKOVÁ, Helena. Dny nové opery ve znamení ne-oper. *Hudební rozhledy*. Praha, 2020: roč. 73, č. 11.. s. 27-28. ISSN 0018-699.

HAVLÍKOVÁ, Helena. Hábova šestinotónová opera je událost sezony. *Lidové noviny*. Roč. 31, č. 158 (11.7.2018), s. 9. ISSN 0862-5921.

HAVLÍKOVÁ, Helena. Omyl jako program? *Rudé právo*. Praha, 1989; 11. 7. ISSN 0032-6569.

HAVLÍKOVÁ, Helena. Operní panorama Heleny Havlíkové (348) – Operní inkubátor v Českých Budějovicích a Mýtus o Orfeovi přeznačkováný na Elekťin komplex. *Opera PLUS*. 14. 12. 2021. [cit. 22. 9. 2023].

HAVLÍKOVÁ, Helena. Tluchořovi na návštěvě v Národním. *Lidové noviny*. Roč. 28 , č. 108, 11. 5. 2005. ISSN 0862-5921.

HERMAN, Josef. Operní kázání. *Divadelní noviny*. Praha: 2013. Roč. 22, č. 17. 15. 10. 2013, s. 8. ISSN 1210-471X.

HERMAN, Josef. Co se Státní operou Praha? *Divadelní noviny*. 20. 5. 2010 [online] Dostupné z:<<https://www.divadelni-noviny.cz/co-se-statni-operou-praha>>. [cit. 12. 12. 2023].

HERMAN, Josef. Dvě detonace v opeře Národního divadla. *Divadelní noviny*. Roč. 26, č. 9, 2. 5. 2017, s. 4. ISSN 1210-471X.

HERMAN, Josef. Operní novinka Broučci. *Divadelní noviny*. Roč. 4, č. 21 (12. 12. 1995). S. 4. ISSN 1210-471X.

HERMAN, Josef. Postaru, ale působivě. *Divadelní noviny*. Roč. 26, č. 19 (14.11.2017). S. 6 ISSN 1210-471X.

HERMAN, Josef. Žili, svítili a umřeli. *Divadelní noviny*. Roč. 28, č. 18 (29.10.2019). S. 5. ISSN 1210-471X.

HRDINOVÁ, Radmila. Hrabal jako suchý encyklopedický digest. *Právo*. Praha: 2017, Roč. 27, č. 291, 16. 12. 2017. s. 6. ISSN 1211-2119.

HRDINOVÁ, Radmila. Kateřina z Redernu je víc oratorium než opera. *Novinky.cz* [online]. Borgis, a. s., 2014-12-28 28. 12. 2014. [cit. 26. 1. 2023]. Dostupné online. ISSN 1213-0702.

HRDINOVÁ, Radmila. Mozart nejen pro turisty. *Rudé právo*. Praha: 1995; roč. 5, č. 171, 25. 7. s. 6. ISSN 0032-6569.

HRDINOVÁ, Radmila. Noemova potopa v příliš akademickém duchu. *Právo*. 3. 10. 2016. ISSN 1211-2119.

HRDINOVÁ, Radmila. Opera, která se nás týká. *Právo*. Roč. 19, č. 115. 19. 5. 2009, s. 9. ISSN 1211-2119.

HRDINOVÁ, Radmila. O splněných snech, přátelství a radosti. *Právo*. Roč. 18, č. 97. 24. 4.2008, s. 16. ISSN 1211-2119.

HRDINOVÁ, Radmila. Rusalka jako divadelní coming out. *Právo*. Roč. 32, č. 266 (15.11.2022), s. 13. ISSN 1211-2119.

HRDINOVÁ, Radmila. Quo vadis postrádá operní dramatismus. *Právo*. Roč. 32, č. 143 (20. 6. 2022), s. 16. ISSN 1211-2119.

HRDINOVÁ, Radmila. Válku s mloky jsme přenesli na Floridu. *Právo*. Roč. 23, č. 7 (9.1.2013), s. 17. ISSN 1211-2119.

HRDINOVÁ, Radmila. Vydařená operní jízda tramvají z Liberce do Jablonce. *Právo*. Roč. 29, č. 93, 20. 4. 2019. ISSN 1211-2119.

HRDINOVÁ, Radmila. Tři podoby Lidského hlasu, aneb, potíže s Cocteauem. *Divadelní noviny*. Roč. 29, č. 5 (3.3.2020), s. 4. ISSN 1210-471X.

HRDINOVÁ, Radmila. Za Golata se staví i Nohavica. *Právo* Roč. 19, č. 115. 19. 5. 2009, s. 9. ISSN 1211-2119.

HOŘÍNEK, Zdeněk. Malé je hezké. *Mladá fronta Dnes*. Praha: 1992; 21. 11. ISSN 1210-1168.

JÄGER, Daniel. Hrajeme operu! - Kominíček. *Národní divadlo moravskoslezské*. č. 7 (listopad/prosinec 2011), s. 8. ISSN 2533-705X.

JJ. Japonsky zpívají Slezané. *Haló noviny*. Roč. 18, č. 10. (12. 1. 2008), s. 8.

JONČEVOVÁ, Veronika. Tak tiše až! Opera o sexuálním násilí. *Deník N*. Roč. 4, č. 186 (23.-25.9.2022). ISSN 2571-1717.

JUST, Vladimír. Napichování v Národním: Fantom opery řádil nejen ve zlaté kapliče. *Týden*. Praha: 2005. Roč. 12, č. 16, 18. 4. 2005, s. 87. ISSN 1210-9940.

KALINA, Pavel. Golem Opery Furore – povrchní hra na umění. *Prostor*. Praha, 1992; roč. 1, č. 66; 19. 6 s. 12.

KLEPAL, Boris. Deník Anny Frankové na vězeňském seřadišti. Dostupné online z: <<http://www.mestohudby.cz/publicistika/kritika/denik-anny-frankove-na-vezenskem-seradisti>>.

KLEPAL, Boris. Nová česká opera líčí život jako soubor pravidel. *Hospodářské noviny*. Roč. 61, č. 178 (14.9.2017), s. 8. ISSN 0862-9587.

KLEPAL, Boris. Trauma a smíření. *Týdeník rozhlas*. Praha: 2018, roč. 28, č. 9, s. 8.

KLEPAL, Boris. Utopická vize společnosti, utopické nároky na hráče. Ostrava uvedla operu Aloise Háby. *Aktuálně. cz*. 27.6.2018. Dostupné z: <<http://app.divadlo.cz/archiv/aktualne.cz/2018/0627.pdf>>.

KROC, Vladimír. Operní režisér Jiří Heřman. *Český rozhlas*. [online] Dostupné z: <<https://radiozurnal.rozhlas.cz/operni-reziser-jiri-herman-6355818> [cit. 11. 5. 2023].

KUBÍČKOVÁ, Klára. Svěrák a Uhlíř nad zpěvníkem: laskaví sklerotici v radiovkách. *iDNES.cz* [online]. 20. 11. 2010. Dostupné z: <https://www.idnes.cz/kultura/literatura/sverak-a-uhlir-nad-zpevníkem-laskavi-sklerotici-v-radiovkach. A111120_134939_literatura_jaz> [cit. 13. 12. 2023].

LADWIGOVÁ, Karla. Zapomenutá opera Martinů ožívá. *Hospodářské noviny*. Roč. 47, č. 62. 28. 3. 2003. s. 9. ISSN 0862-9587.

Opera Broučci byla napsána přímo pro plzeňské divadlo. *Opera Plus*. [online]. 10.10.2019. Dostupné z: <<http://app.divadlo.cz/archiv/opera%20plus/2019/opera/10%20%C5%99%C3%>

ADjen/opera%20broucci%20byla%20napsana%20primo%20pro%20plzenske%20divadlo-redakce,%2010.10.2019.pdf>. ISSN 1805-0433. [cit. 18. 12. 2023].

PILAŘ, Tomáš. Tomáš Ondřej Pilař: Zkusili jsme to a je to pecka! *Divadelní noviny*. 14.12.2021, s. 2. ISSN 1210-471X.

NĚMCOVÁ, Lidmila. Interview s operním režisérem Josefem Novákem [online]. *Severské listy*. ISSN 1212-538. Dostupné z: <<https://www.severskelisty.cz/kultura/kult0407.php>> [cit. 1. 12. 2023].

RAD. Oživený Golem: Ambiciózní projekt Opery Furore a Paláce kultury. *Večerní Praha*. Praha, 1992; roč. 2, č. 87. 5. 5. S. 12. ISSN 0862-6855.

ŘÍHA, Vladimír. Hokejová premiéra pobaví, nic víc. *Večerník Praha*. Roč. 14, č. 86 (10. 4. 2004), s. 17. ISSN 1210-1117.

SPISAROVÁ–KOTÍK, Renáta. Operní debuty na NODO: Lucie Páchová a James Layton v Ostravě. *Český rozhlas*. [online] 21. 8. 2022, [cit.14. 1. 2023].

STURÍLOVÁ, Markéta. Ruleta – soudobá opera v koncertním provedení. *Brněnský deník*. Č. 212 (9.9.2011), s. 7. ISSN 1802-0887.

SUCHÁ, Lenka. Powder Her Face: skandální opera o orálním sexu a perlách. *Brněnský deník*. č. 17 (21.1.2016), s. 10. ISSN 1802-0887.

ŠERÝCH, Anna. Noc plná světla. *Hudební rozhledy*. Praha: 2015: Roč. 68, č. 8, s. 10–11. ISSN 0018-6996.

ŠPALKOVÁ, Gabriela. Opeře Quo vadis Sylvie Bodorové by prospěly výrazné škrty. *Opera Plus*. [online]. 14.6.2022. Dostupné z: <<http://app.divadlo.cz/archiv/opera%20plus/2022/opera/06%20%C4%8Derven/ope%C5%99e20quo%20vadis%20sylvie%20bodorov%C3%A9%20by%20prosp%C4%9Bly%20v%C3%BDrazn%C3%A9%20%C5%A1krty%20operaplus.pdf>>. ISSN 1805-0433. [cit. 18. 12. 2023].

ŠOTOLOVÁ, Marie. Skladatel Zdenek Merta je v zajetí rulety. *Ústecký deník*. Roč. 13, č. 63 (16. 3. 2005), s. 8. ISSN 1214-858X.

TUČKOVÁ, Kateřina. Dluh za Toufara. *Divadelní noviny*. Praha: 2013. Roč. 22, č. 7, 15. 10. 2013, s. 2. ISSN 1210-471X.

VARYŠ, Vojtěch. Podíl Ameriky na polidštění Zdeňka Nejedlého. *Týden.cz* [online]. 7.10.2011 [cit. 6. 11. 2023].

VEBER, Petr. Opera jako sebereflexe české operní hanby. *Hospodářské noviny*. Roč. 52, č. 72, 11. 4. 2008. ISSN 0862-9587.

VLČEK, Josef. Opera Furore: Andy Warhol. *Rock&Pop*. Praha: 1990; 14. 5. s. 25. ISSN 0862-7533.

ŽMULÍK, Václav. Aby opera nebyla nuda. *Večerní Praha*. Praha, 1989; 17. 3. ISSN 0862-6855.

8. 4. Programy inscenací:

BLACHUT, Beno, ml. *Tramvestie*. Praha: Národní divadlo, 2019. 72 s. ISBN 978-80-7258-673-8.

BLACHUT, Beno, ml. *Žádný člověk*. Praha: Národní divadlo, 2017. 65 s. ISBN 978-80-7258-589-2.

BŘEZINA, Aleš; NEKVASIL, Jiří (autoři libreta). *Zítra se bude: hra na proces : Soňa Červená v hudebním příběhu o Miladě Horákové na dobové texty*. Praha: Národní divadlo, 2007. Dostupné in: Divadelní ústav Institut umění, sig. P 18763.

ČÁSTKOVÁ, Patricie (autorka programu). *Mai 68: Střežený Parnass přináší příběh o lásce, revoluci, ideálech a vítězství mlčící většiny v Paříži i jinde / Kofroň - Plachý - Šimáček*. Brno: Národní divadlo Brno, 2008. 102 s.

ČENSKÝ, Petr. *The Angels : Muzikál s operní příchutí / Libreto Petr Čenský ; Hudba Lukáš Hurník*. Praha: 2005. 47 s. Dostupné v Institutu umění – Divadelní ústav, signatura P 18370.

ČERNÝ, Milan; PETRÁNEK Pavel. *Daniel Dvořák & Jiří Nekvasil a jejich divadlo*. Praha: Národní divadlo v Praze, 2004. ISBN 80-7258-172-4.

Fantom, čili, Krvavá opera : Nejběsnější horor v dějinách Národního divadla o třech dějstvích z roku 2004 / Hudba: Petr Kofroň ; Scénář: Zdeněk Plachý, Jiří Šimáček. 72 s. ISBN 80-7258-189-9.

HOLZER, Lubomír. *Božská komedie. hudba: Martin Kumžák ; libreto, texty: Lubomír Holzer*. [text hry]. Praha: Státní opera, 2001. 20 s. Dostupné z Institut umění – Divadelní ústav po signaturou P 17812.

HUČÍN, Ondřej. *Čarokraj* (editor programu). Praha: Národní divadlo, 2012. 95 s. ISBN 978-80-7258-381-2.

HUČÍN, Ondřej. *Don Hrabal*. Praha: Národní divadlo, 2017. 89 s. ISBN 978-80-7258-623-3.

JÄGER, Daniel (autor programu). *Filoktétés: jednoaktová opera z let 2012-2015 [hudba] Jan Klusák*. Ostrava: Národní divadlo moravskoslezské, 2015. 87 s. ISBN 978-80-87650-75-2.

KLEIN, Silke (autor českého překladu). *Beze dne a bez noci : Hudební divadlo o 3 scénách z roku 2005*. Praha: Národní divadlo, 2005. Dostupné v Institutu umění – Divadelním ústavu pod signaturou DB 309.

MrTVÁ? : Operní halucinace v 38 scénách / [Hudba] Markéta Dvořáková - Ivo Medek. Praha: Národní divadlo, 2004.

PANENKA, Jan (autor programu). *Jeremias: Církevní opera o 5 obrazech podle dramatu Stefana Zweiga / Petr Eben*. Praha: Národní divadlo, 1997. 75 s. ISBN 80-85921-39-1.

PANENKOVÁ, Josefina (redaktorka programu). *Nagano, čili, Hokej v opeře, neboli, Ostrov Hokej-do : Opera o třech třetinách a prodloužení z roku 2002 / [Hudba] Martin Smolka*. Praha: Národní divadlo, 2004. 96 s. ISBN 80-7258-157-0.

PEKAŘOVÁ, Johana (autorka programu). *Jan Klusák: Zpráva pro akademii; Bertram a Mescalinda*. Praha: Národní divadlo, 2003. ISBN 80-7258-110-4.

PETRÁNĚK, Pavel (autor programu). *Alice in bed : operní thriller na motivy Alenky v říši divů / [hudba] Ivo Medek, Markéta Dvořáková*. Brno: Národní divadlo Brno, 2014. 94 s. ISBN 978-80-260-6578-4.

PETRÁNĚK, Pavel (autor programu). *Lacrimae Alexandri Magni (Slzy Alexandra Velikého)*, Praha: Národní divadlo, 2007. 103 s. ISBN 978-80-725580-002.

PETRÁNĚK, Pavel (autor programu). *Toufar: dokumentární komorní opera / [hudba]: Aleš Březina; libreto: Aleš Březina*. Praha: Národní divadlo, 2013. 113 s. ISBN 978-80-7258-440-6.

PETRÁNĚK, Pavel (autor programu). *Máchův deník aneb Hynku, jak si to představuješ?* Praha: Národní divadlo, 2003. 141 s. ISBN 80-7258-125-2.

PETROVÁ, Eva (autorka programu). *Emil Viklický: Faidra*. Praha: Státní opera Praha, 2000. 66 s.

SLAVÍKOVÁ, Jitka (autorka programu). *La Roulette*. Praha: Státní opera Praha, 2005. 88 s.

SLAVÍKOVÁ, Jitka (autorka programu). *Rudá Marie*. Praha: Národní divadlo, 2015. 39 s. ISBN 978-80-7258-526-7.

SPURNÁ, Helena, ed. *Hudební divadlo jako výzva: interdisciplinární texty*. Praha: Národní divadlo, 2004. Knihovna opery Národního divadla. ISBN 80-7258-161-9.

ZWEIG, Stefan; FELDSTEIN (překlad), Valter *Josepf Fouché*. Praha: Knižní klub, 1994. 245 s. ISBN 80-7176-046-3.

8. 5. Tiskové zprávy, almanachy:

Janáčkovo divadlo v Brně: 1995/1996. (redaktoři SEDLÁK, Jan; MRÁZKOVÁ, Renata. Brno: Národní divadlo. 1995.

Kafe, opera, knihy. Spolek Hausopera pokračuje v Trilogii pro město. [cit. 23. 2. 2023]
Dostupné z: <http://hausopera.cz/wp-content/uploads/2021/08/HAUSOPERA_2021_TZ.pdf>.

Národní divadlo – Almanach: 2007/2008. (odpovědný redaktor STAŇKOVSKÝ, Zdeněk). Praha: Národní divadlo, 2008. 130 s. ISBN 978-80-7258-300-3.

Národní divadlo – Almanach: 2008/2009. (odpovědný redaktor STAŇKOVSKÝ, Zdeněk). Praha: Národní divadlo, 2009. 132 s. ISBN 978-80-7258-327-0.

Národní divadlo – Almanach: 2009/2010. (odpovědný redaktor JANOVSKEÝ, Michal; PANENKOVÁ, Josefína; STAŇKOVSKÝ, Zdeněk). Praha: Národní divadlo, 2010. 137 s. ISBN 978-80-7258-356-0.

Národní divadlo – Almanach: 2010/2011. (odpovědný redaktor JANOVSKEÝ, Michal; PANENKOVÁ, Josefína; STAŇKOVSKÝ, Zdeněk). Praha: Národní divadlo, 2011. 131 s. ISBN 978-80-7258-388-1.

Národní divadlo – Almanach: 2011/2012. (odpovědný redaktor STAŇKOVSKÝ, Zdeněk). Praha: Národní divadlo, 2012. 180 s. ISBN 978-80-7258-410-9.

Národní divadlo – Almanach: 2012/2013. (odpovědný redaktor STAŇKOVSKÝ, Zdeněk). Praha: Národní divadlo, 2013. 147 s. ISBN 978-80-7258-455-0.

Národní divadlo – Almanach: 2017/2018. (odpovědný redaktor STAŇKOVSKÝ, Zdeněk). Praha: Národní divadlo, 2018. 164 s. 978-80-7258-681-3.

Národní divadlo – Almanach: 2018/2019. (odpovědná redaktorka HOUDKOVÁ, Markéta). Praha: Národní divadlo, 2019. ISBN 978-80-7258-733-9.

Národní divadlo – Almanach: 2019/2020. (odpovědná redaktorka HOUDKOVÁ, Markéta). Praha: Národní divadlo, 2020. 112 s. ISBN 978-80-7258-761-2.

Národní divadlo – Almanach: 2020/2021. (odpovědná redaktorka HOUDKOVÁ, Markéta). Praha: Národní divadlo, 2021. 92 s. ISBN 978-80-7258-789-6 .

Národní divadlo – Almanach: 2021/2022. odpovědná redaktorka HOUDKOVÁ, Markéta). Praha: Národní divadlo, 2022. 168 s. ISBN 978-80-7258-802-2.

Národní divadlo moravskoslezské. Ročenka 2010/ 2011. Ostrava: Národní divadlo moravskoslezské, 2011. 185 s.

Národní divadlo moravskoslezské. Ročenka 2011/ 2012. Ostrava: Národní divadlo moravskoslezské, 2011. 187 s.

Národní divadlo moravskoslezské. Ročenka 2011/ 2012. Ostrava: Národní divadlo moravskoslezské, 2012. 205 s. ISBN ISBN 978-80-87650-05-9.

Národní divadlo moravskoslezské. Ročenka 2012/ 2013. Ostrava: Národní divadlo moravskoslezské, 2013. ISBN ISBN 978-80-87650-27-1.

Národní divadlo moravskoslezské. Ročenka 2013/ 2014. Ostrava: Národní divadlo moravskoslezské, 2014. 213 s. ISBN 978-80-87650-51-6.

Národní divadlo moravskoslezské. Ročenka 2014 2015. Ostrava: Národní divadlo moravskoslezské, 2015. 227 s. ISBN 978-80-87650-79-0.

Národní divadlo moravskoslezské. Ročenka 2015/ 2016. Ostrava: Národní divadlo moravskoslezské, 2016. 241 s. ISBN ISBN 978-80-88180-02-9.

Národní divadlo moravskoslezské. Ročenka 2016/ 2017. Ostrava: Národní divadlo moravskoslezské, 2017. 219 s. ISBN 978-80-88180-24-1.

Národní divadlo moravskoslezské. Ročenka 2017 2018. Ostrava: Národní divadlo moravskoslezské, 2018. 221 s. ISBN 978-80-88180-44-9.

Národní divadlo moravskoslezské. Ročenka 2018/2019. Ostrava: Národní divadlo moravskoslezské, 2019. 227 s. ISBN 978-80-88180-68-5.

Národní divadlo moravskoslezské. Ročenka 2019/2020. Ostrava: Národní divadlo moravskoslezské, 2020. 183 s. ISBN 978-80-88180-82-1.

Národní divadlo moravskoslezské. Ročenka 2020/2021. Ostrava: Národní divadlo moravskoslezské, 2021. 169 s. ISBN 978-80-88180-95-1.

Národní divadlo moravskoslezské. Ročenka 2021/2022. Ostrava: Národní divadlo moravskoslezské, 2022. 253 s. ISBN 978-80-88449-14-0.

Národní divadlo v Brně: 1996/1997. (redakce MRÁZKOVÁ, Renata). Brno: Národní divadlo, 1997. 95 s.

Národní divadlo v Brně: 1997/1998. (redakce BÁRTOVÁ–HOLÁ, Monika) Brno: Národní divadlo, 1999. 70 s.

Národní divadlo v Brně: 1998/1999. (redakce DRLÍK, Vojen). Brno: Národní divadlo, 1999. 77 s.

Ročenka Národního divadla: 1989/1990. Praha: Národní divadlo, 1990. 80 s.

Ročenka Národního divadla: 1990/1991. Praha: Národní divadlo, 1991. 80 s.

Ročenka Národního divadla v Praze: 1991/1992. Praha: Národní divadlo, 1992. 83 s.

Ročenka Národního divadla v Praze: 1992-1994. Praha: Národní divadlo, 1995. 128 s.

Ročenka Národního divadla v Praze: 1996. Praha: Národní divadlo, 1996. 103 s.

Ročenka Národní divadlo: 1996/1997. (odpovědný redaktor STAŇKOVSKÝ, Zdeněk). Praha: Národní divadlo, 1997. 99 s.

Ročenka Národní divadlo: 1997/1998. (odpovědný redaktor STAŇKOVSKÝ, Zdeněk). Praha: Národní divadlo, 1998. 163 s.

Ročenka Národního divadlo: 1998/1999. (odpovědný redaktor STAŇKOVSKÝ, Zdeněk). Praha, Národní divadlo, 1999. 144 s. ISBN 80-7258-016-7.

Ročenka Národní divadlo: 1999/2000. (odpovědný redaktor STAŇKOVSKÝ, Zdeněk). Praha: Národní divadlo, 2000. 171 s. ISBN 80-7258-051-5.

Ročenka Národní divadlo: 2000/2001. (odpovědný redaktor STAŇKOVSKÝ, Zdeněk). Praha: Národní divadlo, 2002. 111 s. ISBN 80-7258-101-5.

Ročenka Národní divadlo: 2001/2002. Praha: Národní divadlo, 2003. 102 s. ISBN 80-7258-129-5.

Ročenka Národní divadlo: 2002/2003. (odpovědný redaktor STAŇKOVSKÝ, Zdeněk). Praha: Národní divadlo, 2003. 154 s. ISBN 80-7258-140-6.

Ročenka Národní divadlo: 2003/2004. (odpovědný redaktor STAŇKOVSKÝ, Zdeněk). Praha: Národní divadlo, 2004. 174 s. ISBN 80-7258-175-9.

Ročenka Národní divadlo: 2004/2005. (odpovědný redaktor STAŇKOVSKÝ, Zdeněk). Praha: Národní divadlo, 2005. 218 s. ISBN 80-7258-216-X.

Ročenka Národní divadlo: 2005/2006. (odpovědný redaktor STAŇKOVSKÝ, Zdeněk). Praha: Národní divadlo, 2006. 171 s. ISBN 80-7258-260-7.

Ročenka Národní divadlo: 2006/2007. (odpovědný redaktor STAŇKOVSKÝ, Zdeněk). Praha: Národní divadlo, 2007. 163 s. ISBN 978-80-7258-990-6.

Site-specific minifestival Ensemble Opera Diversa. Dostupné z: <<https://www.operadiversa.cz/site-specific-minifestival-ensemble-opera-diversa/>>.

Almanach: 2013/2014. (odpovědný redaktor STAŇKOVSKÝ, Zdeněk). Praha: Národní divadlo, 2014. 144 s. ISBN 978-80-7258-491-8.

Almanach: 2014/2015. (odpovědný redaktor STAŇKOVSKÝ, Zdeněk). Praha: Národní divadlo, 2015. 168 s. ISBN 978-80-7258-553-3.

Almanach: 2015/2016. (odpovědný redaktor STAŇKOVSKÝ, Zdeněk). Praha: Národní divadlo, 2016. 168 s. ISBN 978-80-7258-602-8.

Almanach: 2016/2017. (odpovědný redaktor STAŇKOVSKÝ, Zdeněk). Praha: Národní divadlo, 2017. 171 s. ISBN 978-80-7258-638-7.

Tisková zpráva z 22. 3. 2004: Ty Syčáci: Pražská derniéra punkové opery. Dostupné z: <https://mail.divadlo.cz/du/dudokumenty/fond/8689/8689_TI.pdf>.

Tisková zpráva z 18. 5. 2018: Bude to znít tak, jak má, falešně. Dostupné z: <https://mail.divadlo.cz/du/dudokumenty/fond/49277/49277_T1.pdf>.

Tisková zpráva z 19. 6. 2014: Ostrava uslyší operu, ve které se nezpívá, ale mluví! Dostupné z: <https://www.ndm.cz/userfiles/archiv_priloh/clanky/tiskove-zpravy/2013-2014/noodo-4-1403607023.pdf>.

Tisková zpráva z 27. 3. 2013: Moravské divadlo Olomouc chystá světovou premiéru a musí bohužel ohlásit změnu dramaturgického plánu. Dostupné ve studovně Intitutu umění Divadelního ústavu z: <https://mail.divadlo.cz/du/dudokumenty/fond/42154/42154_T13.pdf>.

Žádný člověk – světová premiéra na Nové scéně.

8. 6. Internetové zdroje:

Databáze Institutu umění – Divadelního ústavu. Dostupné z: <<http://www.vis.idu.cz>> [cit. 10. 10. 2023].

Ensemble Damian. Dostupné z: <<http://www.ensembledamian.com>>. [cit. 20. 3. 2023].

Ensemble Opera Diversa. Dostupné z: <<https://www.operadiversa.cz>>. [cit. 20. 6. 2023].

Projekt Musica non grata. Dostupné z: <<https://www.musicanongrata.cz/>> . [cit. 12. 12. 2023].

8. 7. Rozhovory:

AUSTERLITZ, Jiří, 2023. Rozhovor vedený se zakladatel Boca Loca Lab Praha. Praha, 15. 2. 2023.

HANZLÍK, Tomáš, 2022. Rozhovor vedený se zakladatelem Ensemble Damian Olomouc. Praha, 13. 5. 2022.

ŠTĚDRONĚ, Miloš, 2023. Rozhovor vedený se skladatel Milošem Štědroněm. Brno, 27. 2. 2023, Brno.

Příloha 1: Původní česká opera uvedená v rozmezí let 1990–2022

Poznámka: Úplná databáze je elektronickou přílohou magisterské práce

Titul	Skladatel	Libretista	Premiéra	Derniéra	Soubor
Tvarůžkové ódy	Hanzlík Tomáš	Hrbek David/Serej Sanža/Senia Cočev		2007 ???	Ensemble Damian Olomouc
Lacrimae Alexandri Magni (Slzy Alexandra Velikého)	Hanzlík Tomáš	Anonym	25.01.2006	03.09.2006	Opera ND Praha
Noci Dnem	Zouhar Vít	Zouhar vít	obnovená premiéra 2008	???	Ensemble Damian Olomouc
Romeo a Julie	Hanzlík Tomáš	Hrbek David	03.06.2009	???	Ensemble Damian Olomouc
Labyrint vášně: To je ta noc	Hanzlík Tomáš	Hrbek David	24.01.2010	???	Ensemble Damian Olomouc
Karseova zášť	Rousek Daniel	Rousek Daniel/Konečný Vojtěch	04.05.2010	???	Ensemble Damian Olomouc
Labyrint vášně: 1/2 To je ta noc 2/2 Křídla a propast	Hanzlík Tomáš	Hrbek David	27.11.2010	???	Ensemble Damian Olomouc
La Dafne	Hanzlík Tomáš/Zouhar Vít	Rocc	25.06.2011	???	Národní divadlo Brno
Voda a vzduch	Hanzlík Tomáš	Hanzlík Tomáš	02.09.2012	???	Ensemble Damian Olomouc
Piráti	Hanzlík Tomáš	Šedivý Milan	29.07.2021	???	Ensemble Damian Olomouc
Římská Lukrécie: Nomádská operní travestie	Hanzlík Tomáš	Rademin Heinrich	03.09.2021	14.09.2021	Geisslers Hofcomoedianten Praha
Poklad Arkádie	Hanzlík Tomáš	Řihák Marek	09.12.2021	???	Ensemble Damian Olomouc
Kirké	Hanzlík Tomáš	Hanzlík Tomáš		2007 ???	Ensemble Damian Olomouc
Strašná travestie o těhotném starostovi	Hanzlík Tomáš	Hrbek David		2007 ???	Ensemble Damian Olomouc
Krvavá pavlač	Hanzlík Tomáš	Ludva Roman		2006 ???	Ensemble Damian Olomouc
Žena a muž ožhaný	Tuček Jan	???		2005 ???	Ensemble Damian Olomouc

1/2 Coronide 2/2 Torso	1/2 Zouhar Vít 2/2 Zouhar Vít	1/2 Zouhar Vít/Hanzlík Tomáš 2/2 Kopecký David	05.12.2004	05.12.2004	Opera ND Praha (Damiani)
Yta Innocens (Nevinná Yta)	Hanzlík Tomáš	Kopecký David	01.02.2004	01.02.2004	Opera ND Praha (Damiani)
Torso	Zouhar Vít/Hanzlík Tomáš	Kopecký David/David P.	28.09.2003	???	Ensemble Damian Olomouc
Endymio	Hanzlík Tomáš	Kopecký David/David P./Joanne Baptista	22.06.2002	???	Ensemble Damian Olomouc
Coronide	Zouhar Vít	Zouhar Vít	2000	???	Ensemble Damian Olomouc
Epibateron	Hanzlík Tomáš	Jezvina Victorinus	2000	???	Ensemble Damian Olomouc
Approximate	Páchová Lucie	Páchová Lucie	28.06.2022	28.06.2022	Ostravské centrum nové hudby
Many Many Women	Kotík Petr	Kotík Petr	27.06.2022	27.06.2022	Ostravské centrum nové hudby
Nauka o afázii	Rataj Michal	Schmitt Katharina	29.08.2020	29.08.2020	Ostravské centrum nové hudby
HIBIKI, HIBIKI, vzhmoť!	Kerpt Marek	Kerpt Marek	28.08.2020	28.08.2020	Ostravské centrum nové hudby
Němý kanár	Komorous Rudolf	Ribemont- Dessaignes Georges	28.06.2018	28.06.2018	Ostravské centrum nové hudby
Make No Noise	Srnka Miroslav	Holloway Tom	01.09.2017	01.09.2017	Ostravské centrum nové hudby
Táhlý zvlvěný pohyb podélného předmětu	Cígler Petr	Macháček Odo Petr	29.06.2016	29.06.2016	Ostravské centrum nové hudby
William William	Kotík Petr	Kotík Petr	27.06.2016	27.06.2016	Ostravské centrum nové hudby
Zob, zob, zoban!	Schiffauer Edvard	Binar Ivan	24.09.2017	07.05.2018	Národní divadlo Moravskoslezské Ostrava
O pejskovi a kočičce	Helebrand Pavel	Helebrand Pavel	06.12.2016	2019	???

Jesličky svatého Františka	Helebrand Pavel	Helebrand Pavel	06.12.2015	???	Národní divadlo Moravskoslezské Ostrava
Master Pieces	Kotík Petr	Kotík Petr	28.08.2015	???	Národní divadlo Moravskoslezské Ostrava
Filoktétes	Klusák Jan	Klusák Jan	14.05.2015	???	Národní divadlo Moravskoslezské Ostrava
Sezname, otevři se!	Smolka Martin	Adámek Jiří	26.06.2014	???	Národní divadlo Moravskoslezské Ostrava
Princezna na hrášku	Juřica Leon	Juřica Leon	24.06.2010	???	Národní divadlo Moravskoslezské Ostrava
NGOA-É	Helebrand Pavel	Helebrand Pavel	17.02.2007	???	Národní divadlo Moravskoslezské Ostrava
Čarodějnice z Babí hůry	Helebrand Pavel	Helebrand Pavel	29.06.2002	???	Národní divadlo Moravskoslezské Ostrava
Jesličky svatého Františka	Helebrand Pavel	Helebrand Pavel	20.12.1996	???	Národní divadlo Moravskoslezské Ostrava
Veronika	Kubelík Rafael	Faltis C. Dalibor	13.04.1991	???	Státní divadlo Ostrava
Quo vadis	Bodorová Sylvie	Bodorová Sylvie/Otava Martin	11.06.2022	???	Divadlo J. K. Tyla Plzeň
Legenda o Kateřině z Redernu	Bodorová Sylvie	Bodorová Sylvie	19.12.2014	03.09.2015	Divadlo F. X. Šaldy Liberec
Dáma a lupiči	Hurník Ilja	Hurník Ilja	10.10.1997	13.06.1998	Jihočeské divadlo České Budějovice
Láska v mokrém listí	Kaňák Milan	???	18.02.2000	18.01.2001	Jihočeské divadlo České Budějovice
Mimi opera	Sommer Lukáš	Ondra Jiří	04.12.2021	???	Jihočeské divadlo České Budějovice
Pošťácká pohádka	Feld Jindřich	Vokrová–Ambros ová Libuše	31.01.2004	???	Jihočeské divadlo České Budějovice
Pošťácká pohádka	Feld Jindřich	Vokrová–Ambros ová Libuše	02.03.2018	???	Slezské divadlo Opava
Oldřich a Boženka	Hurník Ilja	???	17.10.1999	07.04.2000	Slezské divadlo Opava
Jezulátko	Helebrand Pavel	Helebrand Pavel	16.12.2012	???	Národní divadlo Moravskoslezské Ostrava
Vrať nám, ptáku, hastrmana	Schiffauer Edvard	Binar Ivan	17.12.2008	???	Dismanův rozhlasový dětský soubor Praha

Zpívání o Rusalce	Schiffauer Edvard	Kohutová Petra	09.10.1998	07.05.1999	Divadelní společnost Petra Bezruče Ostrava
Vrať nám, ptáku, hastrmana	Schiffauer Edvard	Binar Ivan	04.09.2015	???	Divadlo loutek Ostrava
Hry Svatojiřského officia Pláč Matky Boží, Scéna Tří Marií	Štědroň Miloš/Parsch Arnošt	???	24.04.1990	???	Konzervatoř Brno
Za vším heldejte ženu	???	???	15. 5. 1990	???	JAMU Brno - Komorní opera, scéna Hudební fakulty
Erat unum cantor bonus, Diogenes	Ilja Hurník	Hurník Ilja	11.03.1995	???	JAMU Brno – Komorní opera, scéna Hudební fakulty
Ženichové	Fischer Jan F.	Macháček Simeon Karel	21.01.1996	???	JAMU Brno – Komorní opera, scéna Hudební fakulty
Píseň o císaři Josefu II, Čitra	Bárta Jiří	???	11.3.1995	???	JAMU Brno – Komorní opera, scéna Hudební fakulty
Klíč, Tys mě tak rozčílil, Livietta a Tracollo	Berkovec Jiří/Fischer F. Jan/Pergolesi/Berg Josef	???	25.03.1997	???	JAMU Brno – Komorní opera, scéna Hudební fakulty
Stažená hrdla, Varta, Kuchyňská revue čili Pokušení svatouška hrnce Dvakrát Alexandr	Hurník Ilja/Fischer F. Jan/Martinů Bohuslav	Hurník Ilja/Fischer F. Jan/Wurmser Andree	22.11.1997	???	JAMU Brno – Komorní opera, scéna Hudební fakulty
Žvanivý slimejš	Pauer Jiří	Melanová Míla	28. 9. 2014	???	Divadlo J. K. Tyla Plzeň
Žvanivý slimejš	Pauer Jiří	Melanová Míla	5. 10. 2019	5. 10. 2019	Divadlo J. K. Tyla Plzeň
Loupežnická nevěsta	Kyas Ondřej	Drábek Pavel	17. 3. 2007	???	Ensemble Opera Diversa Brno
Pickelhering 1607 aneb Nový Orfeus z Bohemie	Kyas Ondřej	Drábek Pavel	16. 2. 2008	???	Ensemble Opera Diversa Brno

Společná smrt milenců v Šinigawě	Kyas Ondřej	Drábek Pavel	17.02. 2009	???	Ensemble Opera Diversa Brno
Ela, Hela a strop/Dýňový démon ve vegetariánské restauraci)	Sommer Lukáš/Kyas Ondřej	Drábek Pavel/Havel Václav	30. 10. 2010	???	Ensemble Opera Diversa Brno
Palackého truchilvý konec	Štědroň Miloš	Krejčí Hubert	29.01.2013	???	Ensemble Opera Diversa Brno
Chameleon aneb Josef Fouché	Štědroň Miloš	Kundera/Scherhauer/Štědroň/Oslzlý	03.12.2015	???	Ensemble Opera Diversa Brno
Čaroděj a jeho sluha	Kyas Ondřej	Drábek Pavel	29.10.2016	???	Ensemble Opera Diversa Brno
Jsem kněžna bláznů	Foltýnková Lenka	Nota Sommerová Olga	17.11.2017	???	Ensemble Opera Diversa Brno
Labské hororroperry (3 části)	Kyas Ondřej	Drábek Pavel	7. 6. 2019	???	Ensemble Opera Diversa Brno
Grobiáni (3 části)	Kux Martin/Buzzi Mario/Kyas Ondřej	Drábek Pavel/Borůvková Vendula	25.9.2019	???	Ensemble Opera Diversa Brno
Městská strašidla (3 části)	Král/Kyas/Doubrava	Kyšperský Martin	26. 6. 2021	???	Ensemble Opera Diversa Brno
Světlo na konci tmy	Kyas Ondřej	Křivánková Kateřina	28.12.2022	???	Ensemble Opera Diversa Brno
Kouzelná flétna (Mozart na Stalinovi)	Mozart	Schikaneder Emanuel	14. 9. 2016	???	Run Operun Praha
Thriller Figarova svatba	Mozart	Ponte Da Lorenzo	2.6.2017	???	Run Operun Praha
Lidský hlas	Poulenc Francis	Cocteau Jean	26.9.2019	???	Run Operun Praha
Rusalka na Povalči	Dvořák Antonín	Kvapil Jaroslav	6.8.2020	???	Run Operun Praha
La Traviata	Verdi Giuseppe	Piave Maria Francesco	5.8.2021	???	Run Operun Praha
Logika chaosu	Havelka Václav	Kříček Kryštof	1.9.2021	???	Run Operun Praha
Another Dimension	???	Bořkovec Vilma	2.12.2021	???	Run Operun Praha
Ikariána	Merta Vladimír	Merta Vladimír	2. 6. 1996	???	Vladimír Merta Praha

Hra o malinu	Sommer Lukáš	Škarka Josef	16. 2. 2020	???	Hausopera
Velký sešit	Štědroň Miloš Orson	Štědroň Miloš Orson	10.12.2008	???	Omnimusa
Miniopery	Uhlíř Jaroslav	Svěrák Zdeněk	18. 9. 2022	???	Moravské divadlo Olomouc
O Ptáku Ohniváku a Lišce Ryšce	Opava Pavel	Janátová Anežka	16.12.2018	17.2.2021	Slezské divadlo Opava
Pastýřská pohádka aneb Věrní milenci	Trojan Pavel	???	5.2.2013	???	Divadlo na Rejdišti Praha
Poslední pólo	Ivanovič Marko	Škarka Josef	30. 9. 2018	???	Hausopera
Věčná slečna bledá aneb Operní nejistota pro široké masy	Medek Ivo/Dvořáková Markéta	Škarka Josef	17.9.2021	???	Hausopera
Oidipus Tyranus	Steigerwald Milan	Forest Pavla	13.4.2010	???	RockOpera Praha
Bardo Thodol	Steigerwald Milan	Forest Pavla	29.11.2010	???	RockOpera Praha
7 proti Thébám	Steigerwald Milan	Forest Pavla	18.4.2013	???	RockOpera Praha
Romeo & Julie	Steigerwald Milan	Forest Pavla	25. 11. 2013	???	RockOpera Praha
Anna Karenina	Steigerwald Milan	Forest Pavla	25. 11. 2015	???	RockOpera Praha
Proces	Steigerwald Milan	Forest Pavla	22.12.2016	???	RockOpera Praha
Malý princ	Steigerwald Milan	Forest Pavla	8. 6. 2017	???	RockOpera Praha
Vymítač	Steigerwald Milan	Forest Pavla	28. 3. 2018	???	RockOpera Praha
Frankenstein	Steigerwald Milan	Forest Pavla	31.12.2018	???	RockOpera Praha
Troja	Steigerwald Milan	Forest Pavla	1. 9. 2020	???	RockOpera Praha
Maria Madonna	Steigerwald Milan	Forest Pavla	29.3.2022	???	RockOpera Praha
Antigona – Rock Opera Unplugged	Steigerwald Milan	Forest Pavla	3. 2. 2008	???	RockOpera Praha
Tony D. aneb Nikdy jsme nestříleli tak dobře!	Štědroň Orson Miloš	???	3.10.2011	???	Omnimusa

Divadlo Gočár	Štědroň Orson Miloš	Štědroň Orson Miloš	14.12.2012 ???	Omnimusa
Salon Kupka	Štědroň Orson Miloš	???	5.11.2014 ???	Omnimusa
Hus až do konce	Štědroň Orson Miloš	Štědroň Orson Miloš	6.6.2015 ???	Omnimusa
Lancelot	Fišer Luboš	Muller Zbyněk/Norbert Baxa	3.12.1997 ???	AMU HAMU Studio TON Praha
Lancelot	Fišer Luboš	Bezděková Eva	6.6.1990 ???	Komorní opera Praha
Polapená nevěra	Mácha Otmar	Anonym	6.6.1990 ???	Komorní opera Praha
Anbetung	Plachý Zdeněk	Plachý Zdeněk	4.4.1992 ???	Kabinet múz
Kytice	Havlík Ferdinand	Suchý Jiří	15.10.1993 ???	Jihočeské divadlo v Českých Budějovicích
Opera La Serra	Vích Michal	Dušek Jaroslav	23.9.1994 ???	Divadlo Archa
Kvas Krále Vondry	Illner Josef	Illner Josef	24.9.1994 ???	Dejvické divadlo
Broučci	Matějka Ladislav	Nekvasil Miloslav	21. 10. 1995 ???	Národní divadlo Moravskoslezské
Don Giovanni–Gal a	Mozart	Ponte Da Lorenzo	4.7.1996 ???	Agentura Festa Praha
Veta za vetu	Lukáš Zdeněk	Ledečová Dagmar	9.10.1999	Divadlo J. K. Tyla Plzeň
Věc Cage aneb Anály avantgardy dokořán	Medek Ivo/Piňos Alios	Štědroň Miloš	4.10.1999 ???	Janáčkova konzervatoř Ostrava
Fraška o kádi/Veselo ra na mostě	Zámečník Evžen/Martinů Bohuslav	Záměčník Evžen/Martinů Bohuslav	29.3.2000	31.3.2000 Konzervatoř Brno
Severní noci	Schumann Robert/Eben Petr/Kříčka Jaroslav	???	28.6.2000 ???	AMU HAMU Katedra zpěvu a operní režie
V studni/Lancel ot	Blodek Vilém/Fišer Luboš	Sabina Karel/Bezděková Eva	4.10.2000 ???	AMU HAMU Studio TON Praha
Kyveta (Chemická opera)	Kadeřábek Jiří	Valachová Lenka	17.6.2001 ???	Konzervatoř a Vyšší odborná škola Jaroslava Ježka Praha

Dvakrát nová opera (Dementia preacox, Dívka a smrt)	Nejtek Michal/Ivanovič Marko	Heřman Jiří/Doubková Anna	15.11.2001	???	AMU HAMU Studio TON Praha
Žirafí opera, Don Juan v pekle	Dvořáková Markéta/Škarka Karel	Prevért Jacques/Škarka Karel	10.11.2002	???	Národní divadlo Praha
Žirafí opera, Don Juan v pekle	Dvořáková Markéta/Škarka Karel	Prevért Jacques/Škarka Karel	5.12.2002	???	JAMU Brno – Komorní opera, scéna Hudební fakulty
Žirafí opera	Dvořáková Markéta	Prevért Jacques	17.10.2007	???	Janáčkova konzervatoř Ostrava
Drndy	Fischer F. Jan	Fischer F. Jan	22.2.2003	???	AMU HAMU Studio TON Praha
Svatební košile, Majitel pohřebního ústavu	Martinů Bohuslav/Tučapský Antonín	???	3.12.2004	???	JAMU Brno – Komorní opera, scéna Hudební fakulty
Noc s Kobr a Štejnem	Lejsek Vlastimil	Žák Rudolf	18.4.2005	11.5.2005	Konzervatoř Brno
Co bůh (Kršna) spojil...	Holst Gustav/Zouhar Zdeněk/Sachs Hans	Holst Gustav/Tachovský Karel/Mertík Rudolf	23.11.2007	???	JAMU Brno – Komorní opera, scéna Hudební fakulty
Vyvolávači	Piňos Alois	Berg Josef	15.2.2008	???	JAMU Brno – Komorní opera, scéna Hudební fakulty
Lancelot/Příhody lišky Bystroušky	Fišer Luboš/Janáček Leoš	Bezděková Eva/Janáček Leoš	29.5.2009	2.6.2009	DIK – Divadlo konzervatoře Praha
Slavík a růže	Hájek Jiří	Kinská Martina	11.4.2011	12.4.2011	AMU HAMU Katedra zpěvu a operní režie
Pramen	Mirchlerová Zuzana	???	30.3.2012	???	Divadlo na Rejdišti Praha
Noc plná světla	Popolánik Zdeněk	Hrdlička Josef	28.6.2013	???	Moravské divadlo Olomouc
Dekameron	Helebrand Pavel	Helebrand Pavel	11.5.2014	11.5.2014	Národní divadlo Moravskoslezské
Slzy nože, Zhasnutí	Martinů Bohuslav/Najvar Jiří	Trávníček Michal	21.3.2015	28.3.2015	JAMU Brno – Komorní opera, scéna Hudební fakulty

Pa-papapa-pa-pa	Buzzi Mario	Sládeček Martin	12.4.2015	???	JAMU Brno – Komorní opera, scéna Hudební fakulty
Bludiště seznamů	Smolka Martin	Adámek Jiří	27.6.2016	???	MOTUS Praha
Figarka	Janota Lukáš	Ondra Miroslav	24.4.2016	12.6.2017	JAMU Brno – Komorní opera, scéna Hudební fakulty
Mistrová/Malý princ	Hala Petr/Hába Miroslav	Hala Petr/Saint-Exupéry Antoine	26.11.2016	2.12.2017	JAMU Brno – Komorní opera, scéna Hudební fakulty
Falstaff/Neznámá	Vajvar Jiří/Šimek Daniel	Vajvar Jiří/Šimek Daniel	18.11.2018	28.11.2018	JAMU Brno – Komorní opera, scéna Hudební fakulty
Casanova nebo Trautzl?!?	Zástěra Jan	Kříž David	14.5.2016	???	???
Faust: Provizorní předvedení opery Johanes doktor Faust	Berg Josef	Berg Josef	2. 2. 1989	???	Opera Furore
Golem – extáze expresionismu	Bartoň Hanuš	Nekvasil Jiří/Dvořák Daniel	6.5.1992	???	Opera Furore
Andy Warhol – nejpopravnější opera všech dob	Warhol Andy/Nekvasil Jiří/Dvořák Daniel	???	22.3.1990	???	Opera Furore
Houslema do železa	Purcell Henry	Nekvasil Jiří/Dvořák Daniel	28.6.1989	???	Opera Furore
The Minister	Scruton Roger	Scruton Roger	8.6.1996	???	Opera Furore
Echo–Metamorphoses II	Zouhar Vít	???	???	???	Opera Povera Brno
Operace (Klinická smrt/Ortel)	Pallas Roman/Hořinka Slavomír	Klinická smrt (Pallas Roman, Chaun Igor), Ortel (Ljubková Marta)	5.5.2004	???	Roxy/Nod Praha

Petr a Lucie	Rapoš Dušan	Rapoš Dušan	2. 12. 2010	???	Roman Roun Agency Praha
Tak tiše až	Hořínska Slavomír	Šrámková Jana	5.9.2022	???	Městská divadla pražská
Ich Bin Solo (Opera falsa e intacta)	Cihanská Machová Alexandra	Polák Zdeněk	22.10.2015	???	Divadlo D'EPOG Brno
Magdaléna lascivní a kající	Hlaváč David	Kebrtová Helena	12.12.2015	???	Geisslers Hofcomoedianten Praha
Deník zloděje	Sehnal Martin	Konig Miloslav	12.5.2017	22.1.2023	Masopust Praha
Triptychon_ _voce	Ozorovič Igor	Šotek Milan/Ozorovič Igor/Jiří Scuhý z Tábora	20.5.2017	???	Cabaret Calembour Praha
Carmen y Carmen	Kořínek Miroslav/Jiráň Jan	???	3.9.2017	???	Agentura Camerata Praha
Časoplet, operní komiks z historie národa	Sommer Lukáš	???	14.11.2018	???	Opera Studio Praha
Radůza a osud Anity Garibaldi	Radůza	Radůza	3.12.2018	???	ProART Brno
Anály předchůdců avantgardy aneb Setkání slovanských velikánů	Miloš Štědroň, Alois Piňos, Ivo Medek	???	1997	???	Expozice nové hudby Brno
Žáby	Juřica Leon	???	2001	???	Minoritský klášter Oprava
Omyly slečny smrti (Vyzvolavači, Justýna aneb Maléry ctnocti, Chyba smrti)	Piňoš Alois, Štědroň Miloš	Berg Josef	4. 10. 1994	???	Centrum experimentálního divadla Brno
Nenávistná láskA	Mácha Otmar	Bednář Jiří	16. 3. 2002	16. 3. 2002	Městské divadlo Karlovy Vary
Nenávistná láskA	Mácha Otmar	Bednář Jiří	17. 3. 2022	17. 3. 2022	Státní opera Praha
Toufar	Březina Aleš	Březina Aleš	18. 9. 2013	24. 2. 2016	Národní divadlo Praha

<i>Opičák a pitomci</i>	Březina Aleš	Březina Aleš	27. 11. 2021	27. 11. 2021	Struny dětem Praha
Rudá Marie	Kučera Jan	Kaiser Oldřich/Kučera Jan	7. 5. 2015	???	Národní divadlo Praha
Žádný člověk	Kadeřábek Jiří	Schmitt Katharina	31. 2. 2017	19. 3. 2019	Národní divadlo Praha
Sternenhoch	Acher Ivan	Acher Ivan/Klíma Ladislav	7. 4. 2018	???	Národní divadlo Praha
Rytíř a smrt, Jelizaweta Bam	Wimmer Vladimír	Fried Alexej/Charms Daniil	25. 11. 2001	25. 1. 2001	Státní opera Praha
Božská komedie	Kumžák Martin	Holzer Lubomír	3. 2. 2002	3. 2. 2002	Státní opera Praha
Oráč a smrt	Viklický Emil	Pařízek Robet Dušan	9. 12. 2018	???	Ensemble Damian Olomouc
Oráč a smrt	Viklický Emil	Pařízek Robet Dušan	21. 1. 2003	???	Státní opera Praha
Blumfeld – starší mládenec/Břehy Gangy	Keprt Michael	Keprt Michael	10. 6. 2003	10. 6. 2003	Národní divadlo Praha
Mrtvá?	Ivo	Dvořáková Markéta/Medek Ljubková Marta	17. 10. 2004	17. 10. 2004	Národní divadlo Praha
Šedá myš opera	Soudek Petr	Wanek Miroslav	27. 2. 2005	27. 2. 2005	Národní divadlo Praha
Sasíci v Čechách aneb Marnost bojů proti RKZ	Pudlák Miroslav	Jiříčka Lukáš	16. 5. 2004	16. 5. 2004	Národní divadlo Praha
Mysterium Fidei - Die Causa Franz Jägerstätter	Smutný Pavel	Volánková Iva	27. 3. 2004	27. 3. 2004	Národní divadlo Praha
Beng!	Doubek Jiří	Čermáková Hannah Jarmila	18. 6. 2006	18. 6. 2006	Národní divadlo Praha
Lidská tragikomedie	Miloš Štědroň ml.	Miloš Štědroň ml.	23. 3. 2003	23. 3. 2003	Národní divadlo Praha
Árie k nezaplacení	Koch W. Hans/Plachý Zdenek Plachý/Šimáček Jiří	???	20. 10. 2002	20. 10. 2002	Národní divadlo Praha
Beze dne a bez noci	Novák Z. Roman	Orlet Gudrun	30. 10. 2005	30. 10. 2005	Národní divadlo Praha
Jeremias	Eben Petr	Eben Petr	25. 5. 1997	???	Národní divadlo Praha

Jeremias	Eben Petr	Eben Petr	26. 3. 1999	???	Národní divadlo Praha
Jakub Jan Ryba	Kubička Miroslav	Gillar Jaroslav	14. 10. 2017	10. 1. 2019	Divadlo J. K. Tyla Plzeň
Čarokraj	Marko Ivanovič	Forman Petr/Malý Radek/Ivan Arsenjev	6.2.2012	???	Národní divadlo Brno
Mai 68	Kofroň Petr	Zdenek Plachý/Šimáček Jiří	20.6.2008	???	Národn divadlo Brno
La Dafne	Tomáš Hanzlík/Petr Kofroň	???	25.6.2011	???	Národní divadlo Brno
Alice in bed	Ivo Medek/Markéta Dvořáková	Anne Daschkey/Sjaron Minailo	7.5.2014	???	Národní divadlo Brno
Pravidla slušného chování v moderní společnosti	Michal Nejtěk	Adámek Jiří	15. 9. 2017	???	Národní divadlo Brno
Monument	Marko Ivanovič	Radok David	7.2.2020	28.2.2020	Národní divadlo Brno
Máchův Deník	Viklický Emil	Viklický Emil	1. 5. 2003	1. 5. 2003	Národní divadlo Praha
Nagano	Smolka Martin	Ondřej Havelka	8. 4. 2004	19. 2. 2009	Národní divadlo Praha
Fotbalová opera	Raichl Miroslav	J. R. Pick	27. 9. 0199	???	Konzervatoř Pardubice
Ein Bericht für eine Akademie	Klusák Jan	Gillar Jaroslav	6. 12. 1997	???	Národní divadlo Praha
Lišák je lišák	Váša Petr	Zacharník František	21. 5. 2000	???	Dětská opera Praha
SSS. .Samota, Sláva, Smrt a Spása	Váša Petr	Váša Petr	6. 10. 2001	???	Petr Váša Brno
Zítří se bude...	Březina Aleš	Březina Aleš/Nekvasil Jiří	9. 4. 2008	???	Národní diavdlo Praha
Život na měsí	Haydn Joseph	???	8. 10. 0201	???	NOS
Ruleta	Merta Zdeněk	Moša Stanislav	9. 9. 2011	???	Národní divadlo Brno
Deník Anny Frankové	Grigori Frid	Frid Grigori	27. 1. 2010	???	Národní divadlo Brno

Trilogie obilný trh (Porodnická opera, Smrt autora, Odchod Dalibora)	Ondřej Šárek	Čumba Ladislav	5. 11. 2010 ???	Skutečnost Praha
Atentatus Potentatus aneb Kdyby je zapíchlí, vypadala by Střední Evropa jinak	Kudláč Jakub	Čumba Ladislav	5. 11. 2010 ???	Skutečnost Praha
Kocour v botách	Templ Jiří	Hrubá- Toperczerová/Jan Tůma	23.3.2018 ???	Národní divadlo Brno
Opilcovo dítě aneb Malý mstitel	Miloš Orson Štědroň	Štědroň Miloš Orson	10. 9. 2020 ???	Nakladatelství Teapot Praha
J. A. K. z Labyrintu/Kal várie	Markéta Brothánková/Sa vková Noemi	Markéta Brothánková/Savk ová Noemi	11. 11. 2022 ???	JAMU Brno – Komorní opera, scéna Hudební fakulty
La Roulette	Merta Zdenek	Moša Stanislav	17. 2. 2005 ???	Státní opera Praha
Broučci	Jirásek Jan	Jarkovský Tomáš	12. 10. 2019 27. 11. 2021	Divadlo J. K. Tyla Plzeň